

FRANKLIN TÁRSULAT

ÖSSZES

STROCUFFY MIHÁLY
UTALÁSA

BUDAPEST, FRANKLIN-TÁRSULAT.

51317
H. 25.
VERNE GYULA.

★
STROGOFF MIHÁLY UTAZÁSA
MOSZKVÁTÓL IRKUTSKIG.

UNIVERSITATEA
SZASZ KÁROLY
MÉDICINÁ ÉS FARMACIÉ

HARMADIK, EGYEDÜL JOGOSÍTOTT KÉPES KIADÁS.
GADGE EMIL PALATKA
TÁRGUMI
MÉDICINÁ ÉS FARMACIÉ, ȘTIINȚE ȘI TEHNOLÓGIE

NYOLCZVANKET KEPEL.

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT

MAGYAR IROD. INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA.

1899.

✓

BIBLIOTECA INF. PED

ELSŐ RÉSZ.

ELSŐ FEJEZET.

Estély a palotában.

— Felső, új sürgöny.

— Honnan?

— Tomszkból.

— Azon túl, hallom, a táviró fonala meg van szakadva.

— Meg, tegnap óta.

— Tábournok, küldjön sürgönyt Tomszka minden órában, kívánjon választ s értesítsen engem folytonosan.

— Parancsa szerint, felső — felelt Kiszoff tábornok.

E szóváltás hajnali két órakor történt, mikor az új palotában az ünnepélyes estély teljes fényében ragyogott. Az estély alatt két katonai zenekar, a Preobrajenszky és Paulowszky ezredké játszott a folyvást, sorban a polkákat, mazurkákat, scottis-okat és keringőket; a táncospárok végetlen sora üzte egymást a roppant és ragyogó termekben, ez új palotában, mely alig néhány lépésnyire emelkedett az «ódon köház»-tól, hol hajdan annyi rémes drámát játszottak le, s melynek alvó viszhangjait ma a vidám táncz-zene verte föl.

A főudvarmesternek a rendezésben nagy segítsége volt. — A nagyherczegek és hadsegédek, a szolgálattelvő kamarások és palotatisztek mindnyájan a tánczok rende-

zésével foglalkoztak. A nagyhercegnők, gyémántokkal borítva, az udvarhölgyek, díszöltönyeikben, mind jó példával mentek elől a tánczban a «fehér kövek városának» katonai és polgári előkelőségei előtt, a kik hivatalosak voltak mind. Mikor a lengyel tánczra a jelt adták, s a vendégek hosszú sora ez ütemes séta folyamába megindult, az uszályos és csipkés ruhák — s a tisztí és hivatalnoki egyenruhák tarka vegyülete leirhatatlan érdekes képet nyújtott, a tükrökben megszázszorodó csillárok fényében.

Vakító látvány volt.

A nagy díszterem méltó kerete volt e ragyogó képnek. A gazdagon aranyozott boltozat ezer fényes ponttal tündöklött, mint csillagokkal az ég boltja. Az ajtó- és ablakfüggönyök nehéz selyme, mely dúsz redőkben omlott alá, csipkézeteivel, a legfestőbb draperia volt a mozgó alakokhoz. Az óriási ablakok üvegein át kiözönlő fény mint távoli égés ragyogott s piroslott az éjben, mely néhány órahosszant környezte a palotát. A teremből nézve ki — s a kik a tánczczal nem voltak elfoglalva, ennél felségesebb látományt nem is találhattak volna — a sötétség és fény ez ellentéte nagyszerű volt. Az utczák meg voltak világítva általa, s a távolban alkonyfényként mosódott el a világosság, feltüntetve a vendégre váró kocsik, s a palotát környező őrcsapatok rejtelmes árnyrajzait. Az őrző-
 ratok lépéseinek egyhangú üteme is fel-felhangzott a zene szünetei közben, — míg lentebb a folyón csendesen alá suhanó bárkák sötét körvonalai kísértetiesen lebentek tova s merültek el a sötétebb árnyban.

Az estély főszemélye, a ki az estélyt adta, s a kit Kiszoff tábornok «felség»-nek szólított, a testőrség vadásztisztí egyenruhájába volt öltözve. Nem negélyezés volt részéről az egyszerű öltözet, hanem oly ember megszokása, a ki a külfény iránt egyáltalában nem viselteté

AZ ÚJ PALOTA MOSZKVÁBAN TÉLEN.

előszeretettel. Az ő külsője éles ellentétben állott a többiek pompájával, a körüle zszibongó s tolongó egyenruhával s díszöltönyökkel, s rendesen is így szokott, legtöbbszörre, megjelenni kozákjai, georgiai s egyéb ezredei czifra csillogó egyenruhái közepette.

E magastermetű, nyájas tekintetű, nyugodt arczkifejezésű, mindazáltal gondtelt homlokú férfi, csoporttól csoporthoz ment vendégei között, de keveset beszélt, s úgy látszék keveset is figyelt a fiatalság körüle zszibongó vidám zajára vagy az idősebb s magasabb rangú vendégek komoly beszélgetéseire, kik közt Európa legfőbb udvarainak követei is mind ott voltak. A figyelmesebbek és gyorsabb tekintetűek a vendégek közül (kiknek mestersége az arczvonásokon át a lélek mélyében olvasni) némi nyugtalan izgatottságot vehettek észre felséges házigazdájuk arczán és tekintetén, de okát nem fedezhették fel, kérdezni pedig egyikök sem merhette. Az is látszott, hogy a testőr vadásztiszt egyenruhába öltözött férfi szándéka volt nem zavarni meg saját nyugtalanásával s titkos gondjaival az ünnepélyt, — miután oly ember volt, kinek mindenki engedelmeskedni szokott, még gondolatban is, — nyugtalanását csakugyan nem is látszott észrevenni senki.

Kissoff tábornok e közben arra várt, hogy a testőr vadásztiszt, kinek a Tomszkból jött sürgönyről jelentést tett, parancsot adjon neki a visszavonulásra. De az hallgatott, gondolataiba merülve.

Átvette a sürgönyt, elolvasta, s homloka jobban elsötétült. Keze önkénytelenül kardja markolatára tévedt, azután szemeihez emelte azt s egy percze eltakarta tekintetét, mintha bántaná a fény és sötétséget kívánna, hogy annál jobban láthasson magába. Nemsokára karon fogta Kissoff tábornokot s egy ablakmélyedésbe vezette.

— E szerint — mondá — tegnap óta megszakadt érintkezésünk a nagyherceggel.

— Úgy van felség; s félő, hogy sürgönyeink rövid időn nem fognak átmehetni a szibériai határon.

— De az amuri és irkutski csapatok, valamint a bajkálón-túliak, megkapták a parancsot, hogy egyenesen Irkutsknak vonuljanak?

— Ezt a parancsot az utolsó távirat vitte meg, melyet még a Bajkálon túlra küldhettünk.

— A jeniseiski, omski, semipalatinski és tobolski kormányzóságokkal pedig egyenes összeköttetésben vagyunk még, nemde, az invasio kezdete óta?

— Úgy van felség; sürgönyeink kezökbe jutnak s mi is biztosan tudjuk tőlük, hogy a tatárok még nem lépték át az Irtist és az Obit.

— S az áruló Ogareff Ivánról semmi hír?

— Semmi, felség. A rendőrség főnöke azt sem tudja megmondani: átlépte-e már a határt vagy nem?

— Személyleírását küldjék meg azonnal Nisni-Novgorodba, Permbe, Ekaterinenburgba, Kassinowba, Tjumenbe, Ichembe, Elamszkba, Kolivanba, Tomszkba, valamennyi távirdaállomásra, melylyel még közlekedésben vagyunk.

— Felsőged parancsa azonnal végre lesz hajtva — felelt Kissoff tábornok meghajolva s várva elbocsáttatását.

— Minderről egy szót se! — szólt amaz s intett. A tábornok mély meghajlással hátrált s elvegyült a tömeg közé. Néhány percz múlva kívül volt a termeken, a nélkül, hogy távozása feltűnt volna valakinek. A testőr vadásztiszt pedig, miután néhány perczig még gondolataiba merülve állt, visszafordult a csoportozatokhoz, melyeket odahagyott. Homlokán újra a szokott nyugalom ült, mely egy kis időre elhagyta volt.

Mindazáltal a fontos esemény, mely e férfiut foglalkoztatta s az imént folytatott töredékes beszélgetés tárgyát képezte, nem volt épen oly titok az estélybeli társaság minden tagja előtt, mint ő gondolta. Nem beszéltek felőle hivatalosan, sőt titkon is alig, de mégis voltak, a kik sejtelemmel birtak felőle. Néhány magasabb állású személy a diplomaciából elég jól volt róla értesülve, a nélkül, hogy értesültségét elárulta volna. De a miről a diplomaták nem beszéltek, a társaság meghívott vendégei közt két egyén, kiken semmiféle egyenruha, sem rendszalag, vagy kitüntetés nem volt, két egyszerű vendég, halkán egymás közt folytatott beszélgetésben tárgyalta e fontos eseményt, melyről — úgy látszék — egész részletességgel voltak értesülve.

Ki volt ez a két vendég?

MÁSODIK FEJEZET.

A két hirlaptudósító.

A két férfi egyike angol volt, a másik francia. Mind a kettő magas, sovány, csontos egyéniség: emez barna mint a dél-provenceiak, amaz vörös mint egy lancasteri. Az anglo-norman hideg, szenttelen, mozdulatlan és szóban egyaránt fukar, mintha csak valamely külső gép nyomása alatt kényszerítve szólna és mozogna; ellenben a gallo-román élénk, mozgékony, ajkaival, szemeivel, kezeivel egyszerre beszélő gondolatait folyvást mindenkép kifejező, míg társának csak egy módja volt kifejezésre, s az is teljesen szabályozottnak látszó. E természeti különbség e két ember közt első tekintetre feltünhetett mindenkinek, de a figyelmes szemlélő azt mondta volna róluk, hogy a francia «csupa szem», az angol pedig «csupa fül». A francia szeme a gyakorlat által a legélesebben kifejlődve szemidege oly érzékenynek s gyorsnak látszott, mint a szemfényvesztő bűvészeké. Ellenben az angolnál a figyelem és észrevétel összes tehetsége a hallás érzékébe volt összpontosulva. A látás és hallás e rendkívüli kifejtettsége e két embernél, életmódjuk s kenyérkereső mesterségök gyakorlatának volt következménye, s egészen ennek szolgálatában állott. Az angol a «Daily Telegraph» tudósítója volt; a francia pedig, — ő nem

mondotta soha, hogy melyik lap vagy lapok levelezője, sőt ha kérdezték tőle, azt felelte, hogy ő csak «Madelaine hugával levelez».

E francia eleven és könnyed társalgási modora mellett rendkívül vigyázó volt. Mindent észrevett s megfigyelt, de magát soha sem árulta el. Összevissza beszélt mindent, folyvást, de soha sem mondott semmi olyast, a mit nem volt érdekében tudatni. Sőt bőbeszédűsége neki titkolódzási eszközül szolgált, s talán még hallgatótagabb volt lényegben, mint a «Daily Telegraph» tudósítója.

Ez ünnepélyre, mely a július 15. és 16-ika közötti éjjel az új palotában adatott, mindketten egyszerűen hirlaptudósítói minőségükben voltak hivatalosak, olvasóik annál nagyobb épületére.

Mert önként értetődik, hogy e két ember egész szenvedélylyel és odaadással üzte mesterségét; egész lélekkel szaglált a leggyöngébb nyomon, melyre akadt, semmitől vissza nem rettent, hogy olyat találhasson s azt követhesse, egyik éppen akkora hűségverrel, a mily bátorsággal a másik. Valódi jockeyk a hírhajhászat akadályversenyén, átszöktek minden korláton, átugortak minden árkot, lélekzetfogytig futottak, csakhogy elsők lehessenek a célnál.

Egyébiránt megbizóik, az illető hirlapok sem kimélték tőlük a pénzt, ezt a mindeddig legbiztosabb eszközét az értesülésszerzésnek. De azt is hozzá kell tennünk, becsületükre, hogy a magánélet titkai után soha sem szagláltak, sőt egyáltalában nem is érdeklődtek, nekik csak a politika, hadi, állami vagy társadalmi titkok kellettek. Ők politikai s hadi tudósítók voltak, s ha ily érdekek nem voltak a játékban, egyéb rájuk nem tartozott. Csakhogy ebben aztán fáradhatatlanul jártak el, szemlélték, észlelték, kutattak — mindenik a maga módja szerint.

A francia tudósító neve Jolivet Alcide volt; az angolé Blount Harry. Most először találkoztak ezen az új-palotai estélyen, melyről hirlapjaikat tudósítaniok kellett. Jellemük különbsége, hozzájárulván némi mesterségbeli féltékenység is, nem igen tehetette őket egymással rokonszenvezőkké. Mindemellett nem kerülték, sőt inkább keresték egymást, kölcsönösen igyekezték kivenni valamit egymás értesüléseiből. Mint két vadász, a ki ugyanazon területen hajt, ugyanazon tartózkodással s hasonló vadászszabályok szerint. A mi az egyiknek hiányzott, azt feltalálhatta a másik, s érdekekben állott, hogy ismerjék és megértsék egymást. Mind a kettő egy nyomot szaglált. Valóban volt is valami a levegőben.

— Ha nem lesz is egyéb, csak egy sereg kacsá, — gondolta magában Jolivet Alcide — az is megérdemel egy lövést.

A két tudósító hát összekerült a bálban, s épen akkor kezdett beszélgetni, mikor Kissott tábormok elhagyta a termeket.

— Valóban, uram, ez estély pompás! — mondá Jolivet Alcide, szeretetreméltó nyájassággal, francziás udvariasságon kezdve a beszédet.

— Én már táviratoztam is, hogy felséges! — válaszolt hidegen Blount Harry.

— Mindamellett nem tartottam mellőzhetőnek, hogy hugomnak ne jelezsem —

— Hugának, uram? — szakítá félbe kollegáját meglepetten az angol.

— Úgy van, viszonzá a francia. — Madelaine hugomnak, a kivel levelezek. Oh, ő nagyon szereti s megkívánja, hogy mindenről értesítve legyen; tehát jeleztem neki, hogy úgy tetszett nekem, mintha az estély fényében az uralkodó homlokán egy felhő vonult volna át.

VALÓBAN, URAM, EZ ESTÉLY POMPÁS !

— Én egészen vidámnak találtam ő felségét — felelt az angol. — Talán titkolni akarta gondolatát.

— S e szerint ön ragyogónak festette őt a Daily Telegraph hasábjain?

— Úgy van.

— Emlékszik ön, Blount úr, mi történt Zakretben, 1812-ben?

— Mintha csak ott lettem volna, — felelt az angol.

— Nos tehát tudja ön, hogy egy ilyen díszünnepélyen hozták a hírt Sándor czárnak, hogy Napoleon császár átkelt a Niemenen a francia előhaddal. A czár mind-
amellet nem hagyta oda a bált, bármily súlyos volt is a hír, mely birodalmába kerülhetett; sőt nem árult el leg-
kisebb nyugtalanságot sem.

— Valamint felséges gazdánk sem, midőn Kissoff tábornok hírül adta neki, hogy a táviró sodronya el van szakítva a határ és az irkutski kormányzáság között.

— Ön tehát tudja?

— Tudom.

— Én is tudom, miután legutolsó távsürgönyöm csak Udinszkig mehetett — jegyzé meg némi önelégültséggel Jolivet Alcide.

— Az enyém pedig csak Krasznojarszkig, — válaszolt nem kevésbé önelégülten Blount.

— E szerint azt is tudja ön, hogy a nikolajevszki csapatoknak gyors parancsot küldöttek?

— Valamint a tobolszki kormányzáságbeli kozákoknak is, hogy azonnal összpontosuljanak.

— Tökéletesen igaz, Blount úr, mindezt én is tudom, s legyen meggyőződve, hogy holnap kedves hugom is tudni fogja.

— Épen mint a Daily Telegraph olvasói is.

— Lám, ha az ember mindent meglát, a mi törté-
nik, — suttogá a francia.

— S kivált ha mindent hall, a mit mondanak — morgó az angol.

— Nagyon érdekes hadjáratra lehet kilátásunk, Mister Blount.

— Részt fogok benne venni, Monsieur Jolivet.

— Akkor talán lesz alkalmunk találkozni, sikamlósbabb talajon is, mint e terem parquetje.

Ezzel a két kollega elvált egymástól; meglehetősen elégtelen a kölcsönös ismeretséggel és értesülésekkel. Olyan volt, mintha ketten volnának egy játszámra.

Most a nagy teremből a többi termekbe nyíló ajtók szárnyai feltárultak. Gazdagon terített, arany-, ezüst- és porcellán-edényekkel rakott asztalok tüntek föl. Egy főasztal, a hercegek és hercegnők számára, fényben és pompában felülhulta a többit is. Az ötvösmesterség remeke, roppant arany díszmű ékítette közepét, körülvéve a sèvres-i porcellán legszebb termékeivel.

A vendégek az asztalok körül kezdtek sorakozni, ki-ki rangja s illetősége szerint. E perczben Kissoff tábornok visszatért s a testőr vadásztiszthez közeledett.

— Nos? — kérdé ez halk hangon, de élénken.

— A sürgönyök nem járnak többé Tomszkgig, sire

— Futárt, azonnal!

A testőr vadásztiszt odahagyta az éttermet és asztalokat s egyszerűen, de nemes ízléssel butorozott dolgozószobába lépett, melynek falait néhány csatakép ékesíti Vernet Horácztól. — Gyorsan, csaknem türelmetlenül felnyitott, inkább felszakított egy ablakajtót, mintha tüdeje az éleny hiányát érezné a zárt szobában, s tágas erkélyre lépett ki, hogy a juliusi éj hűs fuvalását ott szívja magába.

Szemei előtt, a hold sugaraiban fürdve, erődített tömb domborult, melyben két székesegyház, három palota s egy arsenál emelkedett. E tömb körül három város lát-

szék sorakozni: Kitai-Gorod, Beloi-Gorod és Zemlianoi-Gorod, óriási terjedelmű városok, melyek fölött háromszáz templom tornya s minarettje vagy kupolája emelkedik, ezüst vagy arany keresztekkel. Egy kis, patak inkább, mint folyam, kanyargó folyással, vetette vissza a hold sugarait. Az egész kép sajtóságos tarkaságú mozaikot képezett, mely tíz mértföldnyi területen bontakozott ki.

E patak: a Moszkva volt; e város Moszkva; ez erődített tömb: a Kremlin. S a testőr vadásztiszt, a ki az erkély vaskorlátjára feszített karokkal, fedetlen feje gondolt homlokával, elmerülve hallgatta a zajt, melyet az új palota, mint egy belsejében zsiabongó méhkas terjesztett az ódon városra, — e férfi a Czár volt.

HARMADIK FEJEZET.

A kikérdezés.

Hogy a czár oly hirtelen eltávozott az új palota szalonjából, s odahagyta a mulatságot, azért történt, mert az urali határvonal körül valóban nagy jelentőségű s végzetessé válható események készültek. Semmi kétség nem lehetett az iránt, hogy hatalmas betörés fenyegette az orosz uralmat a szibériai tartományokban.

Az ázsiai Oroszország vagyis Szibéria, roppant terület, mintegy 560 ezer (francia) négyszög mérföldet foglal el, s ez óriás tér csak két millió lakost számlál. Az Ural hegységeitől a Csendes-óceán partjáig terjed. Délfelől Turkesztán és a chinai birodalom alkotják határait, északon a jeges-tenger, a kánai öböltől a Behring-szorosig. Kormányzóságokra, vagy tartományokra van osztva, melyek főhelyei: Tobolszk, Yeniseisk, Irkutsk, Omszk, Jakutsk. Két területe van: az okhocski és kamsatkai, s két ország áll fenhatósága alatt: a kirgizek földje és a tsuktsoké.

Ez óriási terjedelmű puszták, melyek keletről nyugatra több mint száztiz fok szélességben fekszenek, a bűnösök deportációjának s a czári ukáz által száműzöttek szomorú lakásának szolgálnak siralomházul.

E tömérdek földön két kormányzóság képviseli a czár

korlátlan hatalmát: az egyiknek székhelye Irkutsk, nyugoti Szibéria fővárosa; mert Szibériát a Yenisei egy mellékfolyója, a Csuna osztja két részre: a keletire és nyugotira.

E pusztaságot vasut nem szeli még át, bár itt-ott rendkívül termékeny földek és végetlen lapályokon vihetne át s a föld még sokkal gazdagabb mélyében, mint felszínén kimeríthetetlen ércbányái által. Csak tarantászok, vagy taligákon lehet itt utazni, t. i. nyáron át; télen csak szánon. Egyetlen távirati vonal sodronya köti össze a végpontokat; e vonal hossza több mint nyolczezer verst, vagyis 8536 kilométer. Az Uralból indul ki s Ekaterinenburg, Kaszinov, Tjumen, Isim, Omszk, Elamszk, Kolivan, Tomszk, Krasznnojarszk, Nisni-Udinszk, Irkutsk, Verhne-Nercsinsk, Strelinsk, Albazine, Blagowstenks, Radde, Orlamszkaja, Alexandrowskoje, Nikolajevszk az állomáshelyei. Irkutskból egy szárnyvonala ágazik ki Kiatkába, a mongol határig, a honnan a sürgönyököt posta szállítja Pekingbe, a chinai birodalom fővárosába, a mire két hét kell.

Ezt a távirat-sodronyt, mely Ekaterinenburgtól Nikolajevszkig fut, vágta el — és pedig először Tomszk előtt, azután Tomszk és Kolivan közt is. E hírre a csár, a mint azt neki Kissoff tábornok meghozta, csak e parancsossal felelt: «Egy futárt rögtön!»

A csár néhány percz óta mozdulatlan állt dolgozószobája ablakában, mikor a szolgálattevő testőr ismét rányitotta az ajtót. A rendőrség főnöke jelent meg a küszöbön.

— Lépj be, tábornok! — szólt a csár rövid, parancsoló hangon, — s mondd el mind, a mit tudsz Ogareff Ivánról.

— Rendkívül veszélyes ember, felség, — felelt a rendőrfőnök.

A CZÁR.

— Ezredesi rangban volt?

— Ugy van, felség.

— S értelmes tiszt volt-e?

— Nagyon tehetséges, de fékezhetetlen s oly határtalan dicsvágygyal, mely semmitől sem riadt vissza. Csakhamar titkos cselszövényekbe elegyedett, s akkor fosztatott meg katonai rangjától ő fensége a nagyherczeg által és száműzetett Szibériába.

— Mikor történt ez?

— Két évvel ezelőtt. Hat hónapig tartó száműzetés után megkegyelmeztetvén Felséged által, visszatért Oroszországba.

— S azóta nem tért vissza többé Szibériába?

— De igen is, visszatért, felség; hanem ezúttal saját jószántából, — felelt a rendőrség főnöke, s halk hangon még hozzá tette: Volt idő, felség, midőn a ki egyszer Szibériába ment, többé nem tért onnan vissza.

— A míg én élek — felelt a czár — Szibéria oly ország lesz, a honnan vissza lehet térni.

A czár e szavakat méltán ejthette valódi büszkeséggel ki, mert kegyessége által gyakran bebizonyította, hogy az orosz igazságszolgáltatás tud kegyelmezni is.

A rendőrfőnök nem felelt, de meglátszott rajta, hogy nem barátja a félrendszabályoknak. Szerinte a kit egyszer a rendőrség az Uralon át Szibéria határáig kísért, annak nem volt szabad többé visszajönni onnan. De hallgatott — s várta, míg a czár újra megszólítja.

Nem is kelle soká várnia.

— És Ogareff Iván — kérde a czár, — miután a szibériai tartományokba önként ment, nem tért vissza többé ez utazásból, melynek valódi célja ismeretlen?

— De visszatért.

— S visszatérte óta a rendőrség nem kísérte figyelemmel minden lépését?

— A rendőrség, felség, soha sem veszítette el Ogareff Iván nyomát, mert az elítéltek csak akkor kezdenek veszélyesek lenni, mikor kegyelmet nyertek.

A csár homloka egy percze elsötétült. A rendőrtönök megrettenhetett, hogy többet talált mondani mint kellett, s szabad lett volna; de a csár, megvetve a benső politikája ellen intézett homályos czélzást, egyszerűen folytatta kérdezősködéseit.

— Legutoljára hol látták Ogareff Ivánt?

— A permi kormányzóságban.

— Melyik városban?

— Magában Permben.

— Mit csinált ott?

— Ugy látszott, semmi dolga nem volt ott; s általában magaviselete nem tűnt fel semmikép gyanusnak.

— Nem állott rendőri felügyelet alatt?

— Nem, felség.

— Mikor távozott Permből?

— Márczius táján.

— Hová ment onnan?

— Nem tudni.

— S azóta nem tudnak róla?

— Semmit.

— Én tudok! — viszonzá a csár. — Névtelen tudósításokból, melyek nem mentek át a rendőrség kezén, értesültem lépéseiről; s most látva, mi történik a határszélen, hiszem, hogy ez értesítések igazak voltak!

— Azt akarja ezzel mondani, felség, — kiálta föl a rendőrfőnök — hogy Ogareff Ivánnak a keze benne volna a tatár betörésben?

— Ugy van, tábornok; s megmondom neked, a mit te nem tudsz. Ogareff Iván, miután eltávozott Permből, átment az Uralon. Szibériába ment ismét s ott megkísérelte, és nem siker nélkül, fellázítani a rónai törzseket.

A RENDŐRFŐNÖK A CZÁR ELŐTT.

Azután délre ment, egész Turkesztánig. Ott a bokharai, kokhandi és kundiszi kánságokban főnökökre talált, kik hajlandók voltak tatár csordáikkal betörni Szibériába, s az egész vonalon általános betörést szervezni. A mozgalom titokban készült, de egyszerre mint a villám tört ki — s ime, ma már nyugoti és keleti Szibéria közt el van metszve minden összeköttetés. Többet mondok. Ogareff Iván, boszulángtól üzve, testvér-öcsém, a nagyherceg életére tör.

A czár egészen tűzbe jött ez elbeszélés alatt, gyors léptekkel járt fel s alá, meg-megállva a meglepett rendőr-főnök előtt, ki — kalapjával kezében, meghajolva állt. Mikor a czár elvégezte, néhány perczet várt, míg kifújja magát — akkor urához közelítve, szólt:

— Felséged kétségkívül kiadta a szükséges parancsokat a betörés visszaverésére.

— Ki, felelé a czár. Utolsó sürgönyömmel, mely még elmehetett, összevonatni rendeltm a csapatokat a birodalom legtávolibb részeiből. De fájdalom, hetek telnek bele, míg e parancs, a nagy távolság miatt, teljesítve lehet.

De ennél nagyobb aggodalom is bántotta a czárt. S ez öcsésének, a nagyhercegnek sorsa volt, a ki nem tudta, hogy Ogareff Iván, személyes boszutól vezetve ellene, a ki őt először ítélte el, egyenesen arra tör, hogy a nagyherceget hatalmába ejthesse. E végből Irkutskba szándékszik, ott álnév alatt szolgálatát akarja felajánlani a nagyhercegnek, s mikor annak bizalmát megnyerte, a tatároknak feladni a várost és foglyul ejteni a nagyherceget.

A czár mindezt a titkos feladásokból tudta, melyeket említett, s most erről kelle öcscsét értesítenie. Ezért rendelt futárt s e perczben már annak érkeztere várt.

ÚGY VAN, TÁBORNOK.

NEGYEDIK FEJEZET.

A futár.

Míg a futár megérkezik, vessünk egy pillantást Szibériára, s az azt betöréssel fenyegető népekre. Hogy Szibéria lakóinak azon része, kik mint politikai elitéltek, száműzetésben éltek, ott a betöréshez csatlakozzék: attól nem lehetett tartani. Bár száműzöttek, végre is oroszok s több hazafiságot lehetne feltenni bennök, mintsem a tatár csordákat segítsék saját hazájok és nemzetök ellen. De annál valószínűbb volt, hogy a birodalom déli részeiben lakó s nem orosz eredetű kirgizek a betörökhöz fognak csatlakozni s azokat segítendik. E kirgizek, három törzsben, mintegy négyszázezer sátor alatt, körülbelül két millió lelket számlálnak. E törzsek egyike független, másika a tatár khánok, harmadik az orosz czár uralmát ismeri el. Ez utóbbi a legnagyobb, leggazdagabb, legtekintélyesebb s a terület, melyet elfoglal, behatol egész Omszkgig és Tobolszkgig, tehát nyugoti Szibéria szívéig. Így, ha a betöréshez csatlakozik, a mitől félni lehet, a legveszélyesebb válságot idézheti elő.

A tatárok, kik a bokharai, khivai, kokhandi és kunduzi khánok alatt állottak, a kikkel a kirgizek egy része rég egyesült, régóta fenekedtek már az ázsiai orosz birodalom ellen; az Ogareff Iván fellépése csak

a szellő volt, mely a rég lappangó tüzet lángra lobbanította . . .

A tatárok két különböző embertörzshez tartoznak; egy részök a kaukázi, másik a mongol fajta (race) szülötte. A kaukázi tatár fajhoz tartoznak a törökök és perzsák is; a mongolhoz a mandzsuk és tibetiek.

Az orosz birodalmat ezuttal fenyegető tatárok a kaukázi törzsből valók voltak, s jelesen azok, kik Turkesztánban laknak, és itt khánjaik alatt élve félig állami, félig nomád életet folytatnak. Az említett khánok közt leg-hatalmasabb a bokharai, Féofar khán, a ki már több ízben háborgatta az orosz határokat, s különösen nem egyszer küzdött a czár hadaival a kirgizek függetlensége érdekében, természetesen, hogy azokat az orosz járom alól megszabadítva, saját uralkodás alá hajthassa. Ez magyarázta meg, hogy az orosz uralkodó alatti kirgizeket nagyon is lehetett félteni a betörő tatárokhoz való csatlakozástól, a kikben szabadítóikat látták az orosz iga alól.

A bokharai khánság az északi szélesség 37° és 41° , a keleti hosszúság 61° és 66° fokai közt fekszik s harmadfél millió népességgel bír, mely rendszeren hatvanezer fegyverest számlál, de e számot, háború idején megháromszorozni is képes. Lovassága 30 ezer. Gazdag, állati s növényi tenyészetben egyaránt dús tartomány. Tizenkilencz, elég tekintélyes város, bizonyítja állami és polgárisult voltát. Fővárosa Bokhara kőfállal van kerítve, s a X. században, Avicenus és más tudósok szerint, a muzulmán tudomány gyűpontja s Közép-Ázsia legnevezetesebb helyeinek egyike volt; Samarkánd, a Tamerlán sírjával s a kék kő-trónnal, melyre az új khánnak le kell ülnie, hogy uralkodói székét jogszerűen elfoglaltnak tekintessék, szintén erős várral van védve; Karschi-t hármassal kőfal keríti; Tsardzsni-t közel hússzezer lélek lakja. Az egész tartományt pedig, Oroszország felől

hegyek védik s elfoglalása a czár hatalmának sem csekély erőfeszítésébe fog kerülni.

A diesvagyó Féofár khán régóta fente már a fogát a czár birtokára. Most Ogareff Ivántól felbízattva, a többi tatár khánoktól segítve — kiknek a harez és a zsákmány volt elemök, — élére állt a betörésnek, melynek Ogareff Iván volt a szítója és a lelke.

A betörés megtörtént. De meddig haladott, mily erővel rendelkezik, s mily mérvű támogatást nyert magában Szibériában: azt e perczben Moszkvában nem lehetett tudni, mert a távirói közlekedés el volt vágva.

Hírt vinni és hozni — egyetlen útmód volt csak: egy ép oly bátor mint ügyes futárt szerezni. Erre a futárra várt a czár e pillanatban.

Az ajtónálló bejelentésére Kissoff tábormok lépett be.

— A futár? — kérde a czár élénken.

— Itt van, felség, — válaszolt a tábormok.

— Alkalmas embert találtál-e?

— Felelek róla, sire.

— Palotai szolgálatban van?

— Igen, felség; felséged testőrségéhez tartozik.

— Ismered személyesen?

— Igen felség; már előbb is kitünőleg teljesített több nehéz szolgálatot; s épen Szibériában is.

— Hová való?

— Épen Szibériából; omszki születés.

— Kora?

— Harmincz év.

— Erős testalkatú?

— Csaknem hihetetlen mértékben bír tünni hideget, éhet, szomjat, fáradságot.

— Teste tehát vas. S szive?

— Szive arany, felség. Oly bátor mint ügyes, oly óvatos mint hidegvérü.

STROGOFF MIHÁLY A CZÁR ELŐTT.

- Neve?
- Strogoff Mihály.
- Készen áll az indulásra?
- Csak felséged parancsára vár.
- Hivd be.

Pár percz mulva a futár, a kit Kissoff tábornok a nehéz és kétes küldetésre kiválasztott, a czár előtt állt.

Strogoff Mihály ölnagyas, vállas, melles, erős termetű katona volt. Arczát kétfelé egyenesre pödrött erős bajusza tette marczonává, különben a kaukazi faj legszebb jellege ült vonásaiban, bátor, nemes homlok, szabályos vonások, egyenes orr, sötétkék szem, fényes barna tömött haj és keményen összeszorított ajkak. Tagjai mozgékonyágát e perczben nem lehetett megítélni, mert egyenesen lebocsátott karokkal s összecsapott sarkakkal, mint a nádszál, vagyis inkább mint a katona a glédában, állott a czár előtt, a ki félig hátra lépve, hogy jobban szemügyre vehesse, tekintett fel reá; míg Kissoff tábornok egészen eltörpült mellettök, a mint kissé meghajolva, emberét bemutatta.

ÖTÖDIK FEJEZET.

A megbízás.

A czár látható kedvteléssel nézett végig katonáján.

Strogoff Mihály előkelő katonai egyenruhát viselt, mely a lovas vadásztisztekéhez hasonlított; sarkantus esizma, behuzott bő nadrág, gazdagon sujtásozott szűk dolmány, s panyókára vetett prémes mente. Mellét egy kereszt s néhány érdemjel ékítette. Ő a czár saját futárai közé tartozott, s e kiválasztott legények közt tisztí rangot viselt. A mi egyszerre feltűnt rajta, arczán, állásán, mozdulatán, a mit a czár azonnal észrevett (szeme jártas volt az ilyesminek megítélésében): Strogoff Mihály az az ember volt, a ki a parancsot végrehajtja, akármi legyen az. S e szerint birt azon első tulajdonnal, mely Turgeneff Iván szerint is, a legmagasabbra viheti az embereket — Oroszországban.

Valóban, ha valaki alkalmas volt a czélba vett kiküldetésre: Strogoff Mihály volt az. Tökéletesen ismerte Szibériát, annak egész belsejéig, beszélte a különböző vidékek és tartományok nyelveit és tájszólásait. Ott született. Atyja, ki már tíz év előtt meghalt, Omszkban lakott. Anyja most is ott élt. Ő az omszki és tobolszki pusztákon nevededett; s apja híres vadász, korán bevezette őt a testi és lelki edzés minden módszereibe. A leg-

keményebb télen is vadásztak s kóborolták a hófödött jégsivatagokat. Apja meghalván, anyja tartása a fiura maradt, ki a legnagyobb szeretettel viseltetett szülői iránt, s anyja iránt valódi szenvedélyvel. Mégis el kelle őt hagynia, hogy szolgálatba állhasson, ez úton nem csak saját becsvágyát vélvén kielégíthetni, de anyja sorsán is jobban remélvén segíthetni. A czár személyes szolgálataira rendeltetvén, fájó nehéz szívvvel vett búcsut anyjától, de fizetéséből soha sem mulasztotta el segíyezni az özvegyet, ki fiáért egyebet nem tehetett: folytonosan imádkozott érte.

Három éve nem látták egymást. S midőn Strogoff Mihálynak hírül adták, hogy a czár őt Szibériába szándékozik küldeni: első gondolatát a fellobbanó öröm volt, hogy anyját viszontláthatja!

A czár néhány perczig szemlélte katonáját, mielőtt egy szót, egy kérdést intézne hozzá. Úgy látszott: meg van elégedve a szinte eredményével. Mert iróasztala felé fordulva, intett a rendőrfőnököknek, hogy üljön az asztalhoz, s halkán egy rövid levelet mondott annak tollába. Meg levén írva a levél, a czár alá tette névjegyét, e szavakkal előzve: «Byt po semu» (úgy legyen) — borítékba zárta s lepecsételte. Azzal intett Strogoff Mihálynak, hogy lépjen közelébb.

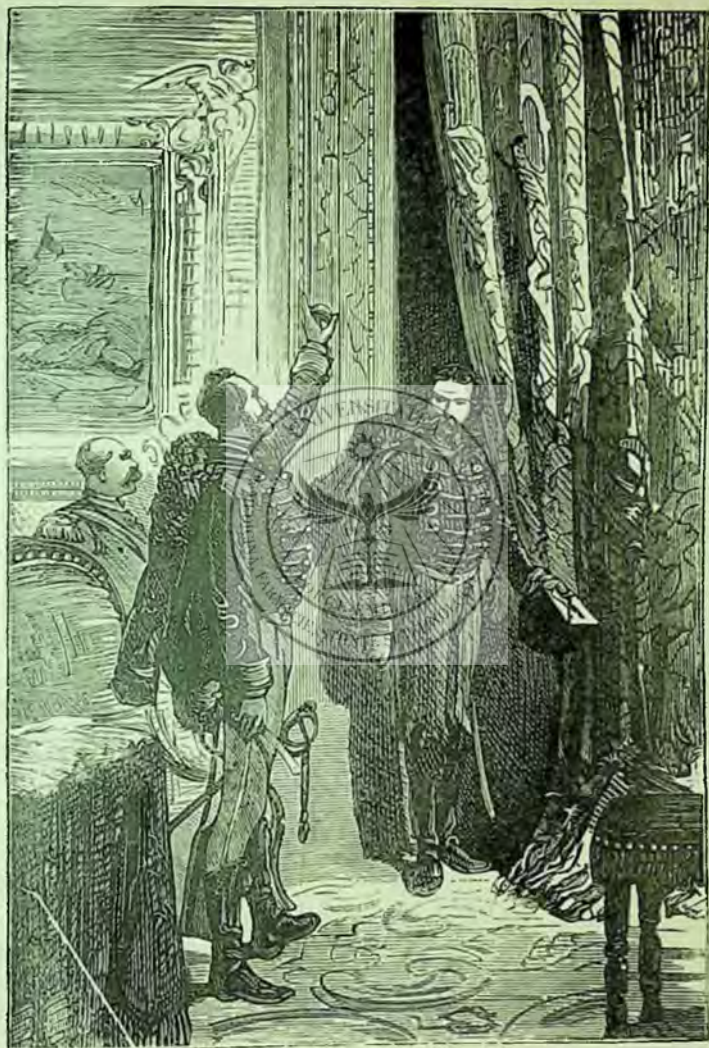
A kikérdezés gyorsan ment.

A feleletek rövidek, határozottak, tiszteletteljesek voltak.

— Neved? — Strogoff Mihály. — Rangod? — Kapitány vagyok a czár futárezredében. — Ismered Szibériát? — Oda való vagyok. — Hol születted? — Omszkanban. — Vannak ott rokonaid? — Özvegy édes anyám.

A czár félbeszakította a kérdezősködést, s kezében a levelet magasra emelve, ünnepélyesb hangon mondá:

— Itt egy levél, melyet rád bízok, Strogoff Mihály,

KEZÉBEN A LEVÉLEL, ELHAGYTA A SZOBÁT.

hogy azt öcsémnek a nagyherczegnek add tulajdon kezébe, senkinek se másnak.

— Át fogom adni, sire.

— A nagyherczeg Irkutskban van.

— Irkutskba fogok menni, sire.

— De felkelők által fellázított, a tatárok által elfoglalt tartományon kell átmenned, kiknek érdekében állandó elfogni e levelet.

— Át fogok menni, sire.

— Különösen egy árulótól, Ogareff Ivántól kell őrizkedned, a ki talán utadat állandja.

— Őrizkedni fogok tőle, sire.

— Átutazol Omszkon?

— Arra visz az utam.

— Ha anyádat felkeresed, elárulod ottlétedet s rád ismernek. Nem szabad anyádat látnod.

Strogoff Mihály egy perczig habozni s magával küzdeni látszott.

— Nem fogom őt látni, sire.

— Esküdjél meg, hogy semmi esetre sem árulod el: ki vagy s hová mérszsz.

— Esküszöm.

A czár a levelet a futár kezébe adta.

— Strogoff Mihály, e levéltől függ egész Szibéria megmaradása s a nagyherczeg élete.

— Kézbe adom, vagy meghalok.

— Szükségem van, hogy élj.

— Élni fogok s kézbe adom a levelet, sire.

A czár meg volt elégedve.

— Menj tehát, Strogoff Mihály — mondá — Isten és Oroszország nevében, menj, az én és öcsém szolgálataiban.

Strogoff Mihály, kezében a levéllel, katonás üdvözléssel, elhagyta a szobát.

STROGOFF MIHÁLY CSAK FÉLSZEMÉVEL ALUDT.

Nagy út volt az, a melyre indult. Mielőtt táviró lett volna, Moszkvától Irkutskig a leggyorsabb futárnak 18 nap kellett; rendes utazók pedig négy—öt hét alatt jutottak el oda, ha a szállító eszközöket mindenütt készen találták.

Strogoff Mihály, a hideg iránt érzéketlen létére legszivesebben utazott volna télen, szánkán. De időt nem választhatott; mennie kellett, a mint volt. A rendőrfőnök jól ellátta pénzzel: de írott parancsot vagy utasítást nem adott neki. Csak egy «podaroshna»-t, vagyis útlevelet, mely Korpanoff Miklós irkutski kereskedő nevére szólt, ki maga ügyében utazik Moszkvából haza, de fel volt jogosítva, szükség esetében egy vagy több egyént is kíséretébe venni, sőt szabadon utazni akkor is, ha netalán minden másnak tiltva volna Oroszország határait átlépni. Strogoff Mihály azonban ez útlevelet s engedélyt csak akkor s úgy használhatta, ha el nem árulja kilétét s küldetését. Észrevétel, felismeretlenül érne czélt: volt a fődolog. A gyorsaság másodrendű. Kérhetett postalovakat, ha nem veszélyeztetett azzal semmit; de ment gyalog, ha céljának érdeke úgy kívánta.

Míg az európai Oroszország határaig, vagyis az Urálig ért, az út első másfél ezer kilométerjén, nem volt semmi fennakadás. Vasut, postakocsi, gőzhajó, minden — a hogy jött, — rendelkezésére állott. Nem tarthatott semmitől. A hol mindenki szabadon utazhatik: mért ne a czár futárja is?

Igy hát Strogoff Mihály, e július 16-iki napon, polgári öltözetben, mely a katonát semmivel sem árulta el, ruhája alá rejtett törrel és revolverrel, kezében a kereskedőszerű úti táskával, nyugodtan ment a moszkvai indóházhoz s váltott vasuti jegyet magának Nisni-Novgorodig, hová 400 werstnyire (vagyis 426 kilométernyire) mintegy 12 óra alatt szállítja a vasut az utasokat. Ezek

MARTALÉKUFAT EL NEM ERESZTETTÉK KEZEIK KÖZÜL.

nagyobb része kereskedőkből állott, kik a nisni-novgorodi vásárra siettek. Perzsák, muszkák, zsidók, kozákok, georgiaiak, kalmukok vegyültek itt egy csoportba. Strogoff Mihály, látszólag, egészen szenvtelenül ült közéjük; csak félszemével aludt, de mind a két fülével hallgatott.

A kereskedők üzleteikről, várt vagy veszélyeztetett szállítmányaikról, az utak bizonytalanságáról stb. beszéltek, de alig vagy csak távolról érintették az Uralon túli betörést. Egy másik csoportban már beszéltek a tatárok betöréséről, a kirgizeknek azokhoz csatlakozásáról, a hadseregnek, s jelesen a doni kozákoknak összevonása iránt kiadott parancsról, — de mindezt oly tartózkodással, mintha mindenki egy kémét sejtene szomszédjában, s félne előtte nyilatkozni.

E tartózkodást az utasok egyike is nagyon észrevette, egy idegen, a ki minden állomás nevét megkérdezte, szüntelenül jegyeztetett. Mi ismerjük, mert ez az utas nem más volt, mint Jolivet Alcide, a francia hirlaptudósító, a ki most is valami hirt velt, a sok közönyös kérdés és felelet közt, felhajászhatni az «unokahúga számára». — De kérdezősködései és jegyeztetései egészen más hatást tettek környezetére; mindenki kémnek kezdte hinni.

Egy másik coupéban hasonló eljárást követett s hasonló gyanura adott okot egy másik idegen utas, kiben — Blount Harry urra, az angol laptudósítóra ismerünk.

De mind a kettő arra a meggyőződésre jutott — s ezt elég boszusan jegyezte zsebkönyvébe — hogy az utasok nagyon zárkóztak s tőlök semmi érdekeset sem lehet kitudni.

Annyit azonban észrevettek, hogy az orosz kormány a veszélyes körülményeknek megfelelő szigorú rendszabályokat tett arra, hogy gyanus utasok észrevétlenül át ne surranhassanak. S ez igazolva volt azon egy tény által

is, hogy Ogareff Iván, a fölkelés szítója és a betörés szellemi vezére, nemcsak elfogva nem volt mindeddig, de még holléte sem tudatott. Bármily kitünő rendőrsége volt is az orosz czárnak, neki sikerült annak éberségét kijátszani. A rendőrség azonban biztosan tudni vélte, hogy az áruló még nem hagyta el az európai Oroszországot, s így annak határai közt keresendő. Ennél fogva, a hol csak a vonat megállapodott, minden állomáson jöttek a rendőrök s szemlét tartottak az utasok fölött. A ki előttök gyanusnak tetszett, annak, akárki volt is, ki kelle szállania, s magát a rendőrök által megvizsgáltatni engednie, a kik nem gondoltak azzal, ha az alatt a vonat tovább ment is, ők martalékukat ki nem eresztették kezeik közül, míg ártatlanságáról meg nem győződtek.

Az orosz rendőrséggel nem lehet tréfálni, közegei katonaruhát viselnek s katonásan bánnak el az emberrel, akárki legyen is az.

Hanem Strogoff Mihálynak, a kinek nagyon is rendben volt a szénája, nem volt mit tartania tőlök!

HATODIK FEJEZET.

Uti viszontagságok.

A wladimiri állomáson sok új utas ült be. A többi közt egy fiatal leány is, épen abba a kocsiba, melyben Strogoff Mihály polgári ruhájában, térdeire fektetett táskájával, szenttelen és látszólag semmi iránt nem érdeklődő helyzetében ült.

A leányka, ki épen Strogoff Mihályval szemben foglalt helyet, vörösbőrből készült szerény uti táskájával, mely összes podgyászát látszott magában foglalni, azon szemérmes gyermekek közé tartozott, a kik szemeiket lesütve, semmit sem látnak, mégis mindenért elpirulnak. Alig volt tizenhat vagy tizenhét éves; valóban csinos; hosszú leeresztett haja, fülében az arany karika, szigorúan szláv viseletre mutatott, mit arcának egész szláv jellege is igazolt. Szemei, barnaságuk daczára is, végtelenül lágy kifejezéssel bírtak. Egyenes orr s finom metszetü ajkak egészíték ki arcza bájait. Termete magas, karcsu, mozdulatai — bár félénkek és túlszerények, — könnyedek és erőltetés nélküliek voltak.

Strogoff Mihály figyelemmel vizsgálta a leányt, a ki épen szemben ült vele. Határozott s erélyes jellem lévén maga is, nem lehetett, hogy észre ne vegye, hogy e fiatal leányban is, szerénysége s látszó félénksége daczára,

A LEÁNY ÉPEN SZEMBEN ÜLT VELE.

hasonló tulajdonok rejlenek. A leány ruházata litván népviseletre mutatott, a balti-tengermelléki vidékekről. De hova utazik egy fiatal leány oly messziről, egyedül, minden kíséret nélkül? Mily bátorság és vállalkozási szellem — vagy mily fontos és életbevágó ok kell ily elhatározásra! Valóban oly hosszú útról jő-e, mint a balti-tenger melléke? S Nisni-Novgorodba, vagy még tovább utazik? Várja-e ott valaki; apa, testvér, vőlegény? Vagy csak maga erejére és sorsára bizta utazását?

Egy izben a leány mellett ülő utas, egy durva kalmár elszunyadva, fejét csaknem a leány vállára ejtette. Strogoff Mihály erélyesen felrázta az alvót s figyelmeztette, hogy forduljon másik oldalára. Ennyi szolgálatot tett a védtelen leánynak, különben egy szót sem váltottak együtt, s a czár futárja megelégedett a figyelmes szemlélettel, melylyel csinos uti társát folyvást, bár nem feltűnőleg, annál kevésbé bántólag, kísérte.

De jött egy körülmény, mely egész valójában megismertette Strogoff Mihályival e fiatal leányka jellemét.

Mintegy 12 verstnyire a Nisni-Novgorodba érkezés előtt, a vasut egy hirteleni begörcbületénél, a vonat erős zökkenést szenvedett; aztán egy pillanatra egészen megzavarodott s dőcözve haladt — és megállott. A mozdony kiugrott a sínekből, de a homokban szerencsére felakadt s nagyobb szerencsétlenség nem történt; pedig alig pár ölnyire már egy mélységbe zuhant volna, s magával ránthatta volna az egész vonatot.

A rémület általános volt. Az utasok nagy zökkenéssel összeütődtek, egymásra estek, kisebbszerű sérüléseket kaptak. A kocsik ajtait siettek felnyitni, s mielőtt még a vonat megállott volna, tolongtak, hogy ki ugorhassék le előbb. Általános zavar, rendetlenség.

Strogoff Mihály legelőször is szomszédnjére gondolit. De míg a többi utasok, üléseikből felugrálva, a kocs-

ból menekülni törekedtek s egymást majd elütötték, — a fiatal leány szépen helyén maradt, s ijedelmét csak arca elhalványulása árulta el. Várta mi lesz. Strogoff is várt.

A leány, meghuzódva ülésében s annak sarkába szorulva, nem gondolt a kiugrásra, — a mi, bármely elragadott kocsiból, sokkal koczkáztatottabb dolog, mint a bennmaradás. Strogoff Mihály sem mozdult. Mind a ketten, s csak ők ketten, a kocsiban maradtak az általános menekülés közepette.

— Erélyes természet! gondolta magában Strogoff Mihály.

Az egész veszély azonban nem soká tartott. S mindössze annyi volt a baj, hogy míg a kiugrott mozdonyt a sinekbe visszaemelték s egy pár kocsi elszakadt lánczait helyrehozták: egy órai késedelembe került.

Végre is a vonat ismét rendben volt s megindulhatott, és este félkilenczkor szerencsésen meg is érkezett a nisni-novgorodi pályaudvarba.

Mielőtt valaki a kocsiból kiszállhatott volna, a rendőrség emberei az ajtóhoz léptek, s egyenként megvizsgálták az utasokat és igazolványaikat.

Strogoff Mihály is előmutatta a maga podarosnját, mely Korpanoff Miklós névre volt kiállítva. Az rendben volt.

A vele egy kocsiban ült többi utas, valamennyien kereskedők, kik csak a nisni-novgorodi vásárra jöttek, egyáltalában nem látszottak gyanusnak s mindenik szabadon bocsáttatott a maga dolga után.

A fiatal leányka nem mutatott rendes útlevelet, miután ilyenekkel birni nem is szükséges Oroszországban, hanem egy külön tokba zárt igazolványt, mely egészen sajtáságos természetűnek látszott.

A rendőrtiszt nagy figyelemmel olvasta azt végig, s

MINDENKI TOLONGOTT, HOGY KI UGORHASSÉK LE ELŐBB.

aztán szorgosan összehasonlítva a beleirt személyleírást az átnyújtó egyéniségével, így szólt a leányhoz:

— Rigából való vagy?

— Onnan, felelé a leányka.

— És Irkutskba utazol?

— Oda.

— Mely úton?

— A permi úton.

— Jól van, — felelt a rendőrtiszt. — El ne feledd igazolványodat a városban (Nisni-Novgorodban) a rendőrségi hivatalban láttamoztatni.

A fiatal leány szótlanul intett, hogy nem fogja elmulasztani.

A szóváltást hallva Strogoff Mihály, meglepetést s egyszersmind szánalmat érzett szívében a leány iránt. Hogyan! e fiatal lányka egyedül, kíséret nélkül mert utnak indulni a távol Szibériába és pedig oly időben, mikor az út egyéb nehézségeihez és veszélyeihez még egy felázított s megtámadott ország minden zavarai is járulnak! Hogyan fog megérkezhetni céljához? mi lesz belőle ott, vagy addig?

A rendőri szemle be lévén fejezve, kinyitották a waggonok ajtait. De mielőtt Strogoff Mihály egy mozdulatot tehetett volna, hogy a leányt kiszállani segítse, a fiatal litván nő már leszállott s elvegyült a tömegben, mely a pályaudvarban tolongott . . .

HETEDIK FEJEZET.

Nisni-Novgorodban.

Nisni-Novgorod az Oka folyónak a Volgába szakadásánál fekszik s kormányzósági székhely. Két városrészből áll: a felsőből, hol a moszkvaihoz hasonló Kreml nevű erőd áll, mely a kormányzóság helyéül szolgál; s az alsó városból, mely 30—35 ezer lakossal bír, de évenként egyszer, a 3—6 hétig tartó vásárok alkalmával, nem kevesebbet mint 300 ezernyi népet foglal magába, kik itt, a birodalom minden részéből s a kereskedés minden ágában, körülbelől 100 millió rubelt hoznak forgalomba.

Strogoff Mihály itt kifogyván a vasutból, mely ezidőben csak eddig terjedt, innen más módon kelle útját folytatnia. A kocsin való utazás egyenesebben vitte volna célja felé, mindazáltal lassabban. S így arra határozta magát, hogy Perm-ig gőzhajón megy a Volgán; bár elég boszantó volt, hogy a legközelebbi gőzös, a «*Kaukáz*», csak másnap délben volt indulandó, s így tizenhét órát kelle töltenie oly városban, hol épen semmi dolga nem volt.

Éji szállást keresett tehát, a mi nem volt könnyű az idegen néppel túltömött város nem épen kényelmes szállodáiban. Végre a Konstantinápoly városához czimzett vendéglőben talált szobát és vacsorát is. Ezt elkölteve,

mivel még korainak találta az időt a lefekvésre, elhatározta, hogy körültekint az utcákon, melyek a vásáros néptől csak úgy nyüzsgöttek.

Akaratlanul is vasuti úti társnőjére gondolt. Mi lesz a szegény fiatal leányból egyedül e borzasztó tolongásban, védő és kalauz nélkül? vajjon ő is a gőzhajón fog-e tovább utazni, a hol ismét találkozhatnak, vagy más úton menend? Vajjon, mikor egyedül a nagy útra elszánta magát, tudta-e, hogy oly tartományba megy, a hol nyilt lázadás van, s annál fogva mindennemű veszély környezi a magános utazót is! Igaz, hogy mikor a vasuton a többi utasokat a betörésről hallá beszélni, egyáltalában nem látzott megütödni, s előre el lehetett készülve arra, a mit találni fog az Uralon túllelvő részekben.

Ily henye gondolatok közt haladott Strogoff Mihály minden terv nélkül, csak a véletlenre bízva magát, a népes és zajgó utcákon végig. Már egy óra óta járt fel s alá, midőn pihenni egy padra ült le, mely egy deszkasátor, vagy vásári bódé oldalában állott, a város végén levő nagy vásártéren, melyet hasonló deszka- és vászon-sátrak egészen elleptek, sokadalmi színezetet adva a tágas térnek.

Mintegy öt percz óta ülhetett itt, midőn egy kemény kéz érinté vállát.

— Mit csinálsz itt? kérdé egy magas termetű férfi, durva hangon.

— Pihenek, felelé Strogoff Mihály.

— E padon akarod tölteni az éjt? kérdé amaz.

— Miért ne, ha kedvem tartja? felelé Strogoff, oly hangon, mely nem épen illet felvett szerepéhez, az utazó kereskedőhöz.

— Állj fel, hadd lássalak.

Strogoff Mihálynak eszébe jutván, hogy mindenek előtt tartózkodónak kell lennie, csak annyit felelt:

EGY KEMÉNY KÉZ ÉRINTÉ VÁLLÁT.

— Semmi dolgunk egymással. S azzal felállván, csöndesen távozni kezdett. E közben egy futó pillanatot vetett emberére, a kit azon cigányok egyikének nézett, a minőkkel minden vásáron találkozhatni, de a kikkel egyáltalában nem kívánatos érintkezni.

E perczben a deszkabódé mellett álló sátoros kocsiból egy nő lépett ki s közeledett a cigányhoz, s behívta magával a sátorba. Elrontott kiejtésű beszédéből Strogoff Mihály megértette, hogy a nő öt valami fajta kémnek nézi, s urát inti, hogy hagyjon fel vele és jöjön be, a «rapluka» (valami rétes-tészta) készen van már.

— Igazad van, Sangara — felelt a férfi. — Különb holnap úgy is tovább megyünk.

— Holnap már? kérde a nő meglepetve.

— Úgy van, — felelt a cigány, az Atya küld — menjünk a merre tetszik.

S ezzel mindkettőn behúzódtak a sátorba.

Ezalatt már öreg este lett s ideje volt nyugalomra térni. Strogoff Mihály, a Volga mentén haladva, éjjeli szállására sietett s egy óra múlva oly nyugodt álomba volt merülve, mintha semmi gondja sem lenne. Másnap, július 17-kén, már a nap fenn volt, mikor felébredt.

Miután reggelizett, útlevelét a rendőrségnél láttamoztatta s meggyőződött, hogy a hajó, melyen menni akar, délben a mondott órában csakugyan elindul, még öt egész órája volt az indulásig, tehát a semmittevésre. Hogy ne kelljen szállására ismét visszatérnie, összecsomagolta podgyászát, s mindenét magával vive, a Volga partja felé indult. Podgyászát a hajó-állomásnál hagyva, a vásártérre ment, hol előtte való este a cigányokkal találkozott. Nappal azonban sokkal elevenebb képe volt a térnek. A sátrak bizonyos üzletágak szerint csoportosítva, a vásárosok, szücsök, vászinasok, kelmeárosok, szárított hal kulárok stb. stb., külön-külön vásá-

A VÁSÁR.

rait képezték. A néptolongás a kötél-tánczosok s egyéb komédiások, csepűevők és jongleurök sátrai körül volt a legnagyobb. Sajátságos látványt nyújtott a madárpiacz is. Sajátságos, de szép és jelentőségteljes szokás! Szám-talan madárkalitka volt a vásáron, melyekből nem a madarakat, csak azok szabadságát vásárolta meg a jólelkű vásárosok tömege. Egy pár kopekért egy néhány madárnak a szabadságát lehetett megszerezni, s az orosz nép oly jó szivü volt, hogy e szegény ártatlan állatok szabadságáért nem sajnálta a maga egypár kopekjét. Talán a jobbagyok, e valódi rabszolgák, felszabadítása iránti vágyat jelképezte e szokás. Elég az hozzá, hogy az egész vásártér fölött ezrenként repkedtek a szabadon bocsátott madarak seregei!

A sátrak sűrűn rakott utczái között a roppant orosz birodalom távoleső tartományai valamennyiének, valamint a vele szomszédos államok legtöbbszörének idecsődült népessége nyüzsgött: oroszok, törökök, görögök, cserkeszek, tatárok, hinduk, kínaiak, litvánok, németek, — legtarkább vegyületben, európaiak és ázsiaiak. a kik adtak, vettek, beszéltek, kiabáltak, nézelődtek, loptak, mulattak vagy ácsorogtak. Lovak, szamarak, tevék, szarvasmarhák, kocsik, szekerek, taligák, hordárok és targonczások majd eltaposták és ütötték egymást. Szörmeáruk, selyem és szörkermék, szövetek, drágakövek s ékszerek, indiai shálok és török szőnyegek, tíflii fegyverek, svájci órák, lyoni bársony, sèvres-i porcellán, csehországi üveg, termények és élelmi szerek, liszt, zsír, hús és hal, volt itt minden, a mit Európa, India, China, Persia, a Fekete- és a Káspi-tenger melléke, sőt Amerika is termelni s vásárra küldeni birt.

A világvásár e képének, melylyel a lipcei nagy vásárok sem versenyezhettek, ezuttal egy angol és egy francia utazó is volt figyelmes szemlélői között; ismerőseink

Blount Harry és Jolivet Alcide, a két hirlaptudósító. Ők is, mint Strogoff Mihály, a «Kaukáz» nevű hajón voltak továbbutazandók, s az indulásig rendelkezésükre álló órákat a vásárban való ügyelgésre fordították. A viláért sem együtt, mindenik maga szakállára, sőt a mikor történetesen találkoztak is, csak üdvözölték egymást, s mindenik a maga útján ment tovább.

Strogoff Mihály, zsebeibe dugott kezekkel, látszólag a legegységűebben járt föl s alá ez embertömegben. Két órája már, hogy a sátrak egyik utcáján le, a másikon fel, össze-visszajárt, minden cél nélkül. De azért figyelmes szemlélő volt. Észrevette, hogy a vásárban valami titkos nyugtalanság uralkodik a kedélyeken. A kereskedők között nyomott volt a hangulat. Az adásvevés láthatólag nehézkesen ment. A komédiások most is oly zajt ütöttek s talán csak úgy arattak, mint máskor; de az üzlet lanyha volt. Kivált azsiái kereskedőkkel nem igen szívesen kötött alkut senki, tudván, hogy azoknak tartományait a tatár befőzés felettébb bizonytalan állapotba sodorta.

Feltűnő volt még egy jelenség. Oroszországban a katonai egyenruha ott van mindenütt. De ma szokatlanul kevés volt látható. A katonaság mindenütt parancsot kapott az összpontosulásra, s azért nem csavaroghatott a vásárban, mint különben szokott. Csak tisztek voltak láthatók; hadsegédek, kik a kormányzóságtól jöttek s parancsokat vittek szét minden irányban, vagy oda mentek, jelentéseket hozva. Minden irányban indultak a futárok, Moszkvával és Szent-Pétervárral folyvást a legélénkebb távirdai közlekedés volt fentartva. Nisni-Novgorod helyzete, közel a szibériai határhoz, s a vásári alkalom, mely annyi temérdek népet összehozott, azt a sürgést-mozgást eléggé indokolta.

Mint a kormányzói hivatal, ép oly nagy tevékenység-

ben volt a rendőrség is. Közégei mindenfelé szaglálódtak, s minden gyanus embert azonnal kihallgattak vagy megmotoztak.

Strogoff Mihály épen a főpiacz közepén találta magát, mikor az a hír terjedt el, hogy a rendőrség főnöke gyorsan a kormányzósági palotába idéztetett. Moszkvából érkezett nagyfontosságú sürgönyről suttogtak, mint a mely ezt szükségessé tette. A hír hozzá tette, hogy valamely súlyos intézkedés bekövetkezte várható a legközelebbi pillanatokban.

Strogoff Mihály hallgatta a híreket, hogy tájékozást szerezzen magának.

— Be fogják zárni a vásárt! — mondá egyik.

— A nisni-novgorodi ezred parancsot kapott az indulásra, — felelt a másik.

— Azt mondják, a tatárok már Tomszkot fenyegetik.

— Itt jő a rendőrség főnöke! — kiabálták minden oldalról.

Nagy zaj keletkezett, melyet azonban nemsokára még mélyebb csend követett. Mindenki sejté, hogy valami nagy elhatározás következett be.

A rendőrfőnök ügynökeivel csakugyan odahagyta a kormányzósági palotát. Egy szakasz kozák jött utána s szétozlatta a tolongó sokaságot. A rendőrfőnök a tér közepére ért, s mindenki látta, hogy irott rendeletet tart a kezében.

A tér közepén megállott s fenhangon olvasá a mint következik:

„A nisni-novgorodi kormányzóság rendeli:

1. Az orosz alattvalók közül senki se merjen távozni a tartományból, bármi okból vagy bármi szín alatt se.

2. Az ázsiai eredetű összes idegenek a tartományt huszonnégy óra alatt okvetlenül elhagyni kötelesek.»

NYOLCZADIK FEJEZET.

Testvérek.

Az előbbi fejezet végén említett hirdetmény kettős parancsa, bármily sérelmes volt is a magánosok érdekeire, teljesen igazolva volt a körülmények által.

«Orosz alattvalónak tiltatik kimenni a tartományból» — ha Ogareff Iván nevelés itt benn tartózkodik még: megakadályozni, hogy Feofár-khánhoz csatlakozhassék.

«Minden ázsiai eredetű idegen azonnal (24 óra alatt) távozzék a tartományból» — egyszerre eltávolítani az egész csapat idegen kalmárt, cigányt és komédiást, kiknek egyrésze a tatárokkal fajrokonságban s érdekközöségben áll, más része pedig kémül szolgál nekik.

De azért, vagy éppen azért, elképzelhető: mily váratlan villámcsapás volt, s mily iszonyú zavart okozott a hatósági parancs kihirdetése a vásárban, s az egész Nisni-Novgorod városában.

A parancs első része lehetetlenné tette, legalább pillanatnyilag, minden orosz alattvalónak, bármi járatban lett légyen is, folytatni útját, ha az Szibéria felé tartott; mert a parancs nem tett kivételt, nem türt ellenmondást, s annál fogva még az igaz ügyben járó utasnak is nehézségbe, legalább időbe került, míg igazolványát megszerezheti s útlevele láttamoztatását megnyerheti.

A mi a parancs második részét illeti, az aránytalanul nagyobb számú tömeget sújtott, mert hisz a vásár tolongó sokaságának igen tetemes része volt az, melyet így a hatalomszó kitiltott a városból s visszaüzött Ázsiába. Nagy zaj, zúgolódás, méltatlankodás támadt s zszibongva emelkedett e parancs ellen, úgy hogy a rendőrség közegeinek s a kozákoknak nem csekély munkába került, míg azt elcsitíthatták, vagyis inkább elfojthatták.

Azonnal megkezdődött a bontakozás. A sátrak és bódék előtt kifeszített vásznakat kezdték leszedni s összegöngyöliteni, a vásári színházak s czirkusok karóit s deszkakorlátait szétbontották; a kötél tánczosok kifeszített kötelei megernyedtek, a tűzök és lámpák kialudtak, a dob és trombita, ének és kiabálás megszűnt; a kordékba és sátoros köcsikbe befogták a lovakat; s mind e pakolódzás és készülődés mögött, a rendőrök s kozákok sürgető és nógató ostorai pattogtak.

Úgy látszott, este körül jórómán az egész Nisni-Novgorod, s a nagy vásár zszibongó zaját a sivatag csendje váltandja fel.

Strogoff Mihálynak azon perczben, midőn a parancs kihirdetését végighallgatta, eszébe jutottak a szavak, melyeket előtte való este, a sátor előtt a cigány és neje közt váltani hallott. «Holnap úgyis tovább megyünk» — mondá a cigány; — «az Atya küld, menjünk a merre látunk.» — Az Atya alatt az orosz népnelv nem ért mást, mint a czárt. S így ama kóborló és gyanus cigánynak kétségkívül tudomása, vagy legalább határozott sejtelme volt már előtte való este a parancsról, mely másnap a czár nevében fog kihirdettetni. Hogyan, mikép értesülhetett arról? Strogoff meg nem fogható.

De e gondolatot csakhamar egy másik üzte ki elméjéből. Nem magán s tovább utazhatásán aggódott; az ő írásaiban minden ily eshetőség előre számításba volt

A RENDŐRFŐNÖK A TÉR KÖZEPÉN MEGÁLLOTT.

véve, s ő tudta, hogy tovább indulása ellen akadály gördítettetni nem fog. De fiatal úti társnője jutott eszébe. Mi lesz azzal? Rigából való, litván nő, s így európai orosz alattvaló, kinek határozottan tiltva van a Szibériába mehetés. Pedig útja, Irkutskba, úgy látszik sietős és — reá nézve legalább — nagy fontosságú is.

— Szegény gyermek! kiálta fel önkéntelenül; nem fogják engedni, hogy tovább utazzék.

E gondolat élénken foglalkoztatta Strogoff Mihályt, élénkebben mintsem magának is meg akará vallani, vagy meg tudta volna magyarázni. Gondolta magában: a nélkül, hogy saját fontos küldetése által reá rótt kötelességeit legkisebb részben is elhanyagolná, talán segítségére lehetne a szegény gyermeknek. Sőt bizonyos tekintetben még küldetése teljesítésének hasznára válhatnék e leányka. Az egyedül utazóban az ellenség könnyebben gyaníthatná a titkos küldetésben járó czári futárt, míg egy fiatal leánykával együtt utazó férfi hamarabb látszik családi magánügyekben utazni.

Lett légyen akár mint, elhatározá, vagy inkább önkéntelenül megindult, hogy a még rendelkezésére álló egy pár órát a fiatal leány keresésére fogja felhasználni. Útjába ejti egyuttal a rendőrségi hivatalt is, megbizonyosodni felőle, hogy útlevelének még a hirdetmény kiadása előtt történt láttamoztatása nem vesztette el érvényét, bár e részben komoly aggodalmai egyáltalában nem voltak.

Átment a Volga hidján a túlpartra, hol a tolongás sokkal csekélyebb volt. Majd minden utcát bejárt egymás után; benézett a vendéglőkbe. De a fiatal litván nőt nem találta sehol. Pedig bizonyos volt benne, hogy még nem távozott el Nisni-Novgoródból, mert ő is szintúgy Irkutskba törekedvén, mint az, egyazon gőzösön kelle indulniok.

De két órai keresésének, kutatásának semmi eredménye.

A leányka nyomát sehol sem találta.

Már tizenegy óra volt, s a hajó pont délben volt indulandó. Csak annyi ideje maradt még, hogy a rendőri hivatalban elvégezhesse dolgát. Sohajtva hagyott fel a kereséssel, s oda indult.

A rendőrség váró-termében nagy volt a tolongás. Mert a vásár Ázsiából jött látogatói arra voltak ugyan utasítva, hogy 24 óra alatt hagyják el a tartományt, de ezt útlevelök láttamozása nélkül még sem tehették, s így magokat — kényszerített indulásuk előtt — be kellett mutatniok a rendőrségnek. Boszantó, de szükséges rendszabály; nehogy a parancs második részének engedelmeskedés ürügye alatt olyanok is keletre utazzanak, kiknek a parancs első része ezt egyenesen tiltja.

Itt volt hát ember-ember hátán, a sok kalmár, komédiás, cigány s mindenféle gyűlevész nép, Persiából, Turkesztánból, Indiából, Chinából, mind összezsufolva és tolongva a rendőrség előszobájában, grádicson és udvarán.

Strogoff Mihály erős könyökével alig bírt utat törni magának a tolongásban. De egy szót súgott egy rendőr fülébe s egy pár rubelt csúsztatott a markába és így sikerült soron kívül előre — s a felügyelő szobájába bocsáttatni.

Míg a rendőr bement, hogy öt bejelentse, egy perczre a váró teremben hagyta.

S kit látott itt, a mint körültekintett?

Egy padra — rogyva inkább mint leülve, néma kétségbeesés martalékául, sírva s halálsápadtan: a fiatal litván nőt ismerte föl, kit az imént még oly buzgón, de siker nélkül keresett.

Szegény leány, mitsem tudva a hirdetményről és tila-

A FIATAL LITVÁN NŐT ISMERTE FEL.

lomról, egész jóhiszemben idejött útlevelét láttamoztatni — s azt megtagadták! Innen kétségbeesése.

Strogoff Mihály, a nélkül, hogy kérdeznie kellene, egy tekintetre megérté a dolgot, s leolvasá a leány bánatos arczáról egész történetét. Részvétellel közelített hozzá s vállára tette kezét. A leányka fölpillantva könnyei mögül, s megismerte uti társát. Az öröm sugára villant át arczán, előérzete sugta, hogy talán segítséget várhat tőle.

E perczen jött ki a szobából a rendőr s jelenté Strogoff Mihálynak, hogy beléphet; a rendőrfőnök várja.

Strogoff egy szót sem szólhatott a leánynak, meg sem vigasztalhatta egy biztató mozdulattal — csak követte a rendőrt s bement. A fiatal leány, eltűnni látva váratlanul felvillant reménye egyetlen sugarát, szótlanul visszarogyott a padra. Három perc múlva Strogoff Mihály visszajött, egy rendőrnőgyök kíséretében. Kezében tartotta padarosnáját, mely biztosítá útját Szibériába. Ekkor a fiatal leányhoz közelített s kezét nyújtván neki, e nyomatékosan ejtett szóval szólta meg:

— Húgom!

A leány elértette. Felállt, mintha villanyszikra rázta volna fel ültéből.

— Húgom, ismétlé Strogoff Mihály, útlevelünk láttamozva; szabadon utazhatunk Irkutskig. Jösz-e?

— Követlek bátyám! felelt a leány, míg kis kezét a férfi kemény tenyerébe tette.

S mindketten kiléptek a rendőrség palotájából.

KÖVETLEK BÁTYÁM.

KILENCZEDIK FEJEZET.

Le a Volgán.

Déli harangszó előtt kevéssel nagy néptolongás volt a Volgaparton, a hajóállomásnál; mert mind oda tódult az is, a ki indulandó volt a «Kaukáz» gőzösön, az is, a ki menni szeretett volna, de a szigorú tilalom gátolta. A rendőrség pedig a legrövidebben vette a tilalmat; mindenkinek megvizsgálta útlevelet s visszautasította, a kinek nem volt kellő rendben a szabadsága. Nagy csapat kozák volt a parton felállítva, ha netalán a rendőrségnek szüksége volna rájuk, hogy fegyverrel csináljanak rendet. De erre nem került a sor; a kik a hajóra szállástól visszautasítottak, csöndesen bele nyugodtak sorsukba.

Pontban tizenkét órakor megszólalt a jeladás; a gőzös kéményéből erősebben gomolygott a füst, a hajó hatalmas kerekei mozgásba jöttek, s a «Kaukáz» méltósággal, de gyorsan megindult a két városrész között, melyek a Volga két partján Nisni-Novgoródot alkották.

Strogoff Mihály és a fiatal litván nő a fedélzeten voltak. Az ő elutazásuk nem talált akadályra. Mint tudjuk, a czári futár podmosnája, Korpanoff Miklós nevére, úgy volt kiállítva, hogy ő, mint kereskedelmi ügynök, maga, vagy általa kijelölt uti társával, szabadon utazhatik: a czári rendőrség legfőbb oltalma alatt.

A hajó hátulsó részén, a fedélzeten elhelyezkedve, némán nézték, hogy szalad visszafelé a város, melyet ők gond nélkül hagytak el, de melyet a kormányzóság váratlan kettős rendelete ugyancsak fölzavart!

Strogoff Mihály semmit sem szólt a fiatal leánynak; nem kérdezősködött. Várta, hogy mondjon, a mennyit jónak lát. Ez ugyancsak sietett elhagyni a várost, melyből pedig nem mozdulhatott volna, ha váratlanul oly gondviselészerű segílyt nem nyer ismeretlen utitársától. Még nem szólt, de tekintetében ki volt fejezve néma hálája.

A Volga, bár nem legfontosabb, mert e részben a sokkal nagyobb forgalommal bíró Duna mögött áll, — de legnagyobb folyója Európának. Folyásának hossza 4300 kilométer, s egész területének minden részéből omlanak belé a mellékfolyók, melyek víztekőjét képezik. Nem helytelenül hasonlítottatott óriási élőfához, melynek terebély ágai a mellékfolyók, törzse maga a hatalmas Volga, gyökerei pedig az a hetven ágú torkolat volna, melyeken e tömérdek víztömeg a Kaspi-tengerbe ömlik. Eleinte zavaros, sekély és szabályozatlan; de a tver-i kormányzóságban fekvő Rjeftől kezdve hajózható, s az Oka beleszakadásától kezdve — mely épen Nisni-Novgorodnál egyesül vele — már valóban hatalmas nagy folyónak mondható.

A Nisni-Novgorod és Perm közötti vízi út, melyet a társaság gőzösei járnak be, két részre oszlik. Kazánig 373 kilométernyi utat a Volgán lefelé kell menniök, s itt a gyors folyam árja hatalmasan segíti a gőzös gyorsaságát. De a mint, Kazánon valamivel alúl, a Káma folyó beszakadásaig érnek, mely épen Perm felől jő a Volgába, el kell hagyniök a nagy folyam segítő folyását, s a kisebb mellékfolyamon felfelé kell haladniök, már tetemes erőfeszítéssel s mégis jóval lassabban. Kazánban egy órai

időzést is beleszámítva, összesen 60—62 óra kellett, hogy az egész utat, Nisni-Novgorodtól Permig, megtehesse a hajó; így két éjszakát és három nappalt kellett az utasoknak a hajón tölteni.

A «Kaukáz» egyébiránt kényelmesen volt berendezve, s az utasok, módjukhoz képest, három különböző osztályú helyen oszoltak meg. Strogoff Mihály két — első helyi — kabint vett ki, maga és *huga* számára, hogy a fiatal leány, ki félénk is, fáradt is volt, egészen a maga kényelmében lehessen s akár egészen is visszavonulhasson, ha akar.

A hajó mindhárom osztálya s minden helyisége csaknem zsúfolásig tele volt utasokkal. Az ázsiai kereskedők nagyobb része, az elutazásra engedett egy huszonnégy órát sem várva be, jónak látta azonnal útra kelni. Az első helyen is elég tarka népség volt látható. Hosszú kaftánú s mitra-alakú süvegű örmények; — hegyes sapkás zsidók, csigákba göndörödő hajjal; — gazdag kínaiak, hagyományos öltözetükben: a kék, violaszín vagy fekete, elől is, hátul is nyitott bő szoknyában, melyre másik, szintoly bő s nyitott ujjú felső ruha van öltve; — törökök, nemzeti turbánjaikkal; — hinduk, négyszögű fővegeikben, derekukon kötél-övvel; — s végre tatárok, tarka ujjasaikban: vegyesen helyezkedtek el az első helyen, míg tetemes podgyászaikat a rakodó helyre kellett adniok, jól megfizetve a szállítást, mert egy személyre, csak huszonöt font szabad podgyász vétetett föl.

A «Kaukáz» előrészen, a hol a második és harmadik hely volt, még sokkal nagyobb volt az utasok száma. Nemesak ázsiaiak, hanem a tartományból való oroszok is voltak sokan, a kik még a határon belül kiszállandók voltak, s így az utazási tilalom nem szólt ellenök. Itt volt egy csomó muzsik, egy csomó volgavidéki paraszt, vegyes férfi és nő, többnyire harmadik helyi utasok, a

kik minden állomásnál fogytak, szerencsére, mert a harmadik hely eleinte nagyon is zsúfolva volt.

A «Kaukáz» azonban gyorsan haladt, lefelé a Volga széles medrében. Számos, lefelé vagy felfelé, de lassabban haladó hajóval s vontatóval találkozott, melyek többnyire árukat szállítottak Nisni-Novgorodba, vagy onnan. A felfelé menő szállítmányok most már hiába tették az utat, miután a vásár ily váratlanul félbeszakított.

Két órával Nisni-Novgorodból elindulások után, a fiatal litván nő, Strogoff Mihályhoz fordulva, így szólítja meg ezt:

— Irkutskba mész, bátyám?

— Oda, hugom, — felelt emez. — Mindkettőnknek egy az utunk s így együtt mehetünk.

— Holnap elméndon, bátyám, miért hagytam el a Balti-tenger partjait, hogy az Urálon túlfekvő országba menjek.

— Nem kérdeztelek hugom.

— De mindent el akarok mondani neked — felelt a fiatal leány, míg szomorú mosoly lebbent el ajkairól. — A testvérnek semmit sem szabad titkolnia bátyja előtt. De ma nem vagyok képes reá. A fáradtság, a kétségbeesés egészen megtört.

— Szobádba akarsz-e menni, pihenni?

— Igen, igen! Majd holnap . . .

— Jer hát —

Nem végezte be mondatát, megállt kissé, mintha a nevet keresné, melylyel befejezze azt, de melyet még nem tudott.

— Nadia, — egészíté ki a leány, kezét nyujtva az ifjúnak, ki őt testvéreül fogadá.

— Jer hát Nadia, — mondá ez, — s számíts tartózkodás nélkül bátyádra, Korpanoff Miklóstra.

S ezzel a leánykát a számára kibérelt kabinba vezeté, mely az első helyi szalonból nyilott.

Strogoff Mihály visszatért a fedélzetre, s az utasok közé vegyült. Szeretett volna hallani valamit tőlök, a mi az ő utazása irányával s céljával összefüggésben lehetett. De a beszélgetés az egyes csoportok között bár hal-kan és vontatva, csupán érdektelen s közönyös tárgyak körül forgott. Talán nem is volt mit mondaniok; talán a parancs és tilalom hatása alatt a rémület zárta le ajkai-
 kat; vagy azt is föltehették, hogy a hajón, álruhában a rendőrség közegei is lehetnek, kik a beszédeket lesik s a gyanusokat szemmel tartják. Strogoff Mihály, bár senki sem ismerte őt közülök, s ambar egy ártatlan kereske-
 delmi ügynök képében utazott, némelyek előtt még is gyanús lehetett, mert nem egyszer vette észre, hogy a beszélgetést félbeszakítják közeledtéré. Neki pedig sem-
 mitől sem kellett jobban őrizkednie, mint a feltűnés, s attól a gyanútól, hogy valami más rejlik benne, mint Korpanoff Miklós, a kereskedelmi ügynök.

De ha ez oldalról nem tudhatott meg semmit, annál jobban meglepte egy beszélgetés, melyet két szembeötöl-
 leg idegen utas, orosz nyelven ugyan, de feltűnően ide-
 gen kiejtéssel folytatott, kik, úgy látszék, épen nem igye-
 keztek titkolózni s hangosan és fesztelenül folytatták
 beszélgetésüket.

Kis eleven beszédes ember volt, a melyik a szót vitte, míg társa tartózkodóbbnak látszott, bár nem kevésbbé volt határozott nyilatkozataiban.

— Hogyan, önt itt találom, e hajón, tisztelt kollega, — kezdé amaz nagy hangon — önt a kivel Moszkvában, majd Nisni-Novgorodban találkoztam! Úgy látszik ön mindenüvé kísér engem!

— Kisérni? egyáltalában nem. Én önt megelőzőm, ön van nyomomban.

— Vagy talán egy arczvonalon haladunk, lépést tartva egymással mindenütt. Legyen. Egyelőre hát legyünk uti társak, míg majd vetélytársak leszünk.

— Ellenségek inkább.

— Legyen. Annál szükségesebb, hogy egymással tisztában legyünk. Ön is Permbe megy — mint én?

— Mint ön.

— S valószínűleg Jekaterinburgnál akarja átlépni az Uralvonalat, a hol legkönnyebb átmenni a hegyeken?

— Úgy van.

— Ha pedig a határt átléptük, akkor Szibériában vagyunk — vagyis a lázadás közepette.

— Úgy van.

— S akkor azt mondjuk Kiki magának. Akkor ismét csak vetélytársak leszünk.

— Inkább ellenségek.

— Legyen. Én addig is megsürgönyöztem a hűgornak, még Nisni-Novgorodból, a kormányzósági rendelet teljes szövegét.

— Azt tettem én is a Daily Telegraph-nak.

— Bravo, Mister Blount.

— Igen helyesen, Monsieur Jolivet.

Strogoff Mihály, a nélkül, hogy azok csak ügyet is vetnének reá, végig hallgatta a két ujságvadászt, kik, — bár egészen más czélből — épen azon az úton jártak, a melyet ő követett s így könnyen megeshetett, hogy útjában lesznek, vagy épen veszélyesekké is válhatnának reá nézve. Föl is tette magában, hogy szemmel fogja őket tartani, a nélkül, hogy elárulná magát előttök.

TIZEDIK FEJEZET.

Az éj a fedélzeten.

A fiatal litván nő nem jött le ebédre, s a nap és est hátralevő részében sem hagyta el szobáját. Nyugalomra volt szüksége.

Az erőteljes, edzett testalkatú Strogoff Mihály nem érezte a nyugalom szükségét. Nem jött álom szemeire. S azért, míg fiatal úti társnője kabinjában pihent, ő a fedélzeten maradt.

A hosszantartó északvidéki alkony üde hüssel töltötte el a levegőt, s az utasok nagy része a fedélzeten élvezte azt, a nap tikkasztó hősége után. Mert a magas északon is forrók a nyári napok, habár e forróság csak néhány óráig tart is. A mint az este előbbre haladt, s éjbe ment át, az utasok közül sokan még akkor sem siettek vissza kabinjaikba vagy a közös terembe. Végig nyujtózva a padokon, teljes gyönyörrel szítták magukba a folyó friss levegőjét, melyet a víz folyása s a gőzös gyors haladása folytonos szellőben tartott. Az ég az év e részében, s e magas szélesség alatt, alig sötétül el teljesen az est között; az éj csak pár óráig tart s a kormányos eleget lát — éj közepén is, — hogy biztosan kikerülhesse a számos hajót és vontatót, melyek szembe jönnek, vagy a melyeket el kell kerülnie.

Holdnyság levén épen, éjjeli 11 és 2 óra között csakugyan meglehetősen sötét volt az éj. A fedélzeten majd mindenki aludt s az éji csöndet semmi sem zavarta meg, csak a hajókerekek zöreje, a mint a vizet csapdosták.

Strogoff Mihályt némi bizonytalanság tartotta ébren. Jött-ment; először csak az első helyen — a hajó hátulsó részén maradt. Egyszer aztán a gépház közelébe tévedt, s átlépte a helyek közötti korlátot. A hajó-fedélzet első részén találta magát, a hol a második és harmadik helyi utasok voltak elhelyezve.

Itt már nemcsak a padokon aludtak, hanem a podgyászokon, a csomagokon, sőt a fedélzet puszta deszkáin is. Csak a negyedes őrmatrózok voltak ébren a hajó orrán levő magaslaton. Két lámpa, egyik zöld, a másik vörös, a közép és az előárboczon függve, hintett némi rézsutos világot a hajó fedélzetére.

Jól kellett vigyázni, hogy a fedélzeten járkáló a szét-szórva heverő alvók közül valamelyikbe bele ne botoljék. A kik a csupasz fedélzeten aludtak, többnyire muzsikok voltak, a kik meg vannak szokva a kemény fekhelyhez, s a kiknek a sima padló nagyon jó ágy. De azt nem köszönte volna meg egyik se, ha az ember rá talált volna lépni a csizmája sarkával s egy akaratlan rugással költte volna fel álmából.

Strogoff Mihály vigyázott hát, hogy senkit fel ne költson. A mint így, lassan, a hajó eleje felé lépdelt, egyéb célja nem volt, mint ez éji séta által is ölni az időt s elverni az álmat, ha meg akarná kerülni.

Így lassanként egészen a hajó elejére érkezett s épen a felső fedélzetre vezető lépcsőre tette lábát, a mint beszédet hallott közelében. Megállott. A hangok egy kendőkbe és takarókba burkolt utas-csoportból látszottak jönni, de melyet a sötétség miatt kivenni nem lehetett. Csak ha — a mi olykor megtörtént — a hajó kéményé-

ből a kigomolygó sűrű füst nyomában a láng is kicsapott, s vörös világával egy pillanatra földerítette a hajón uralkodó sötétséget: lehetett volna valaminek körvonalait tisztábban megkülönböztetni. A beszéd hangja, mintha a sötétséghez volna alkalmazva, oly tompán suttogó volt, hogy alig lehetett belőle kivenni az egyes hangokat.

Strogoff Mihály, egy percnyi megállapodás után, épen tovább akart indulni, midőn fülét néhány tisztán kiejtett szó ütötte meg, azon a sajátságos nyelven, melyet már a nisni-novgorodi vásártéren hallott volt, akkor éjjeli kóborlásában.

Ösztönszerűleg ismét megállapodott, hogy hallgatózék. A feljáró árnya által védve az észrevétetéstől — nem volt ugyan mitől tartania, de viszont maga sem láthatta a beszélgetőket. Meg kelle elégednie a hallással.

Az első szók, melyeket hallott, nem bírtak semmi érdekléssel, legalább reá nézve: de elegendők voltak arra, hogy tisztán fölismerje bennök ugyanazon két hangot, egy férfiét s egy nőét, a miket akkor éjjel Nisni-Novgorodban hallott. Annál feszültebb figyelemmel hallgatott reájok. Nem tartotta valószínűtlennek, hogy e kóborló czigányok, kiknek akkor éji beszélgetéséből egy töredéket ellesett volt, épen ezen az úton indultak magok is s ugyanazon a hajón utaznak vele.

S ugyanesak jól is tett, hogy hallgatózott, mert nem-sokára tisztán hallotta a következő kérdést és feleletet, az előbbi tatárczigány nyelven.

— Azt mondják (szólt a női hang), hogy egy futár indul Moszkvából, Irkutskba.

— Mondják ám, Sangarre (felelt rá a férfi hangja), de az a futár vagy elkésik, vagy egyáltalában nem fog megérkezni.

Strogoff Mihály önkénytelenül összerázkódott e feleletre, mely egyenesen reá vonatkozott. Igyekezett megbi-

ÉPEN A LÉPCSŐRE TETTE LÁBÁT.

zonyosodni arról, vajjon a pár ember, kiknek hangját hallá s fölismerni vélte, csakugyan azok-e, a kiknek gondolja: de az éj homályában lehetetlen volt kivenni alakjokat.

Néhány percz mulva, — nem hallhatván többet, mert úgylátszik elcsöndesedtek, — visszatért a hajó hátulsó részébe, s fejét kezeire hajtva, egy félreeső zugban leült. Azt lehetett volna gondolni, hogy alszik.

Pedig nem aludt s nem is gondolt az alvásra. Azon gondolkozott, a mit hallott és pedig nem csekély aggodalommal.

— Ki tudhatja az én utazásomat? s kinek van érdekében, hogy abban megakaszszon engem?

TIZENEGYEDIK FEJEZET.

A kazáni kikötőben.

Másnap, július 18-án, reggeli hét óra előtt a gőzös már a kazáni állomásra érkezett, mely azonban nyolczadfél kilométernyire van a beljebb fekvő várostól, mely mellett a kis Kazanka folyó szel le a Volgába.

Kazán tekintélyes város; tartományi kormányzóság s görög püspökség székhelye, s egyetem is van benne. A tartomány népessége az ural-altáji nyelvcsaládhoz tartozó cseremiszek-, mordvinok-, csuvaszok-, vogulok- és volszalkokból, s az ázsiai jellegűeket teljesen megtartott tatárokból áll, mely utóbbi egyáltalában nem keveredik össze az előbbiekkal.

Ámbár a város jó messzire van az állomástól, sok ember tolongott a kikötő partján, a hajó érkezését várva. Hireket szerezni jött az egyik rész; a másik kénytelen-ségből, mert elutazásra kapott parancsot. Kazánban ugyanis, a nisni-novgorodihoz hasonló rendelet adatott ki, mely szerint minden ázsiai eredetű idegennek azonnal el kell hagynia a várost és a tartományt. A kényszer utasok legtöbbszörre tatárok voltak, rövid újjú kaftánokban és hegyes kucsmákkal, vagy bő felöltőkben és kerek sipkával, s ezek a lengyelzsídók külsejére emlékeztettek. Asszonyaik, mellökön keresztbe kötött kendőkkel, s

kisebb-nagyobb batyuikkal, szintén egész csoportokat képeztek a parton.

Rendőr-tisztek, fegyveres kozákok jártak-keltek a tolongó nép közt, s tartották fenn a rendet, s csináltak rendet a «Kaukázus»-ról kiszálló utasok azon részének, a kik csak Kazánig jöttek s itt voltak maradandók. Gondosan megvizsgálták az útleveleket, valamint azokét is, kik viszont — mint ázsiai illetőségűek — itt voltak beszállandók s hazautazandók. Egyébiránt a kiszállás egy órára meg volt engedve azoknak is, kik a hajóval jöttek s tovább menendők voltak; mert a «Kaukáz»-nak pár óra hosszáig — míg fűtő szénnel megrakodik — itt kelle vesztegelnie.

Strogoff Mihály, a hajófedél egy korlátjához dülve, egykedvűen nézte a ki- és beszállókat. Maga nem gondolt arra, hogy ő is kiszálljon az itt időzés rövid idejére. Nem akarta elhagyni úti társát, a fiatal litván leánykát, ki az éjet kamrácskájában töltte, s még nem jelent meg a fedélzeten.

Ellenben a két hírlapíró sietett otthagyni a hajót s a parton tolongó sokaság közé vegyülni. Az angol, jegyzőkönyvével s irónjával kezében, jegyezgetett; a francia pedig, tökéletesen megbizva jó emlékező tehetségében, csak szóba állott mindenkivel, a ki megértette, s a kitől a tartomány állapotára vagy a nap eseményeire nézve valami felvilágosítást nyerhetett. Nemsokára mind a kettő elvegyült a népcsoportban és Strogoff Mihály elveszté őket szemei elől.

Az egész keleti határon az a hír volt elterjedve, hogy a tatárbetörés s a szibériai felkelés mindenütt növekedő arányokat ölt. A közlekedés Szibéria s az európai birodalom közt felette meg volt nehezítve. Ennyit Strogoff Mihály is kivehetett a körülötte folyó beszélgetésekből, a nélkül, hogy csak egy szóval is kérdezősködött, vagy csak érdek-

ELŐL A VÉN CZIGÁNY MENT.

lődni is látszott volna. Pedig e hírek nem kevésbé nyugtalanították.

Egyszerre azonban figyelmét egy körülmény bilincselte le. Azon utasok közt, kik a «Kaukáz»-ról kiszállottak, hogy Kazánban vagy környékén, szóval az Ural innenső részén maradjanak, a cigányokra ismert, kikkel már a nisni-novgorodi vásárban találkozott, s kiknek beszélgetését ott is, meg most éjjel a hajó fedélzetén is kihallgatta volt. Az öreg cigány, ki megjósolta neki, hogy nem érkezik meg céljához, vagy elkésik, — és neje, kit Sangarre néven szólított s ki őt (Strogoff Mihályt) kémnek nevezte volt, egy nagybacska csoport élén indult elhagyni most a hajó fedélzetét. Valami húsz cigányleány, vásári tánczosnők és énekesnők, tizenöt és húsz év közöttiek, silány rongyokba takarva s hónuk alatt kis batyúikat zsugorgatva: ezekből állott a távozó csoport, melynek szembeötölőleg a vén cigány volt a vajdája. Kétségkívül ez volt az a csoport, melyet Strogoff Mihály az éjjel, a fedélzet azon részén, hol az utasok második és harmadik helye volt, suttogni és morgni hallott, egymással összebuja.

Önkéntelen előre lépett, hogy közelebb jusson a távozókhoz, s beszélgetésekből talán néhány szót ellessen még. Abban a perczen érte őket utól, mikor a kis hídra léptek, mely a kiszállók számára a hajót a parttal kötötte össze.

Elöl a vén cigány ment, rongyos köpenyébe burkolózva, szemére húzott kerek kalappal, alázatos magatartással, mely faja közönséges szentelenségével nem igen látszott összhangzásban állani. Hátán, köpenye alatt, batyuja domborult. Mellette neje ment, Sangarre, alig 30 éves, még szép cigány asszony, kóczos hajába font (persze hamis) gyöngyökkel; míg a rongyaikban is kaczerleányok, enyelegve, ugrálva követték főnöküket, vissza-

visszakacsingatva a hajóra, s a deli Strogoff Mihályra is. Mikor a hajóról távoztak, Sangarre is egy átható tekintet vetett reá, egész szemtelenségével, mintha képét az utolsó vonásig be akarná vésni emlékébe.

Strogoff Mihály egy perczig azon gondolkodott, hogy utánok siessen s befogassa őket. Meg volt győződve, hogy rossz járatban vannak, s csak azért szállnak ki itt Kazánban, mert nincs útlevelök tovább menni, de a lázadás színhelyére igyekeznek, s a milyen embereknek nézte, ott még veszélyesekké is válhatnak.

Kevés meggondolás után azonban letett szándékáról. Elfogathatná őket, de maga is feltűnővé válnék, a mit pedig minden áron kerülni akart. Aztán, a míg ezek szárazon, bár egyenesebb úton, Isim felé, túl juthatnak az Uralon, addig ő a víz és a gőz segélyével messzire megelőzte őket, s nem kerülhetnek többé elébe. Hagyta tehát menni s eltűnni a tolongásban.

Ezalatt eltelt a kiszabott idő; a csak szórakozásból partra szállt utasok ismét a fedélzetre tértek vissza, s a hajó csöngetyűje jelt adott az indulásra. Abban a perczben, mikor már a kis hidat is be akarták húzni a partról, vették észre, hogy valaki lélekszakadva szalad a város felől, kiabálva, hogy várjanak. Jolivet úr volt, a francia hirlaptudósító, a ki a rövid ottmúlást felhasználva, a városba sietett, hogy kedves «húgának» onnan táviratozzon. Kicsibe múlt, hogy le nem maradt a hajóról, melyre lelkendezve érkezett meg.

A parton meghallotta, hogy a tatárok, élükön Feofárkhánnal, már hátra hagyták Semipalatinszkot s az Irtilis mentében nyomulnak előre. Nevetve adta tudtul e hírt angol kollegájának, mikor a hajó már gyorsan szeldelte a Volga hullámait, s az nem táviratozhatott többé!

JOLIVET, LÉLEKSZAKADVA SZALADT A VÁROS FELÖL.

TIZENKETTEDIK FEJEZET.

Föl a Kámán.

Tíz óra felé a fiatal litván nő is kijött szobácskájából. Strogoff Mihály élénken sietett elébe s kezet nyújtott neki.

A hajó fedélzetéről szép látvány tárult a szemlélő elé. Épen ott voltak, hol a Káma a Volgába szakad, s a «Kaukáz»-nak meg kelle^m változtatni irányát, hogy a folyamból a mellékfolyóba csapjon át, s azon fölfelé, víz ellenébe folytassa útját. A tájék fokozatosan emelkedő parti halmaival, elég bájos volt, hogy lekösse a figyelmet.

De a fiatal leány érdeklődését nem igen látszék felköltteni. A helyett, hogy a táj nézésébe merült volna, ő csak céljára gondolt, s a Káma szép vizében nem látott egyebet, mint az utat, mely őt oda elvige.

Nadia társa kezében hagyta kis kezét s felé fordulva kérdezé:

- Mennyire vagyunk már Moszkvától?
- Kilencszáz verstnyire, felelé amaz.
- Kilencszáz, hétezerből! sohajtá a fiatal leány.

Valóban, csak ily kevés részét hagyták még hátra az előtök levő nagy útnak!

Reggelire csöngettek és Strogoff Mihály az étterembe vezette uti társát. Ez keveset evett s a legegyszerűbb és olcsóbb táplálékból, vagy mert ahhoz volt szokva, vagy

takarékosságból, a mire — minden jel szerint — szüksége volt. Strogoff, csupa gyöngédségből, saját reggelijét is a lányka izléséhez szabta, hogy őt zavarba ne hozza. Egy negyed óra alatt be is fejezték s azzal ismét visszatértek a fedélzetre. Itt egy lóczára, félre a jövő-menőktől, leültek s Nadia, minden bevezetés nélkül, halk hangon így kezde szólni védőjéhez:

— Bátyám, én egy számüzött leánya vagyok. A nevem Fédor Nadia. Anyám Rigában meghalt, alig egy hónapja s most Irkutskba megyek, hogy atyámmal ott számüzetését megoszszam.

— Irkutskba megyek én is, — felelt Strogoff, — s isten kedvezésének tekintem a szerencsét, ha Fédor Nadiát épen én bántatlanul adhatom át apja kezeibe.

— Köszönöm, bátyám.

Aztán folytatá:

— Nekem is volt útlevelém, egész Irkutskig; de a nisni-novgorodi tilalom megfosztotta érvényétől, s nálad és útleveléd oltalma nélkül nem hagyhattam volna el a várost, a hol találtál, s a hol meghaltam volna kétségbeesésemben.

— S hogy mertél így egyedül, oly borzasztó hosszú útra, Szibéria sivatagjaira, elindulni?

— Kötelességem szólított.

— S nem tudtad, hogy az ázsiai tartományok, a tatár betörés és a bellázadás színhelyei?

— Rigában még arról semmi hír sem volt; csak Moszkvában hallottam felöle.

— S mégis folytattad utadat?

— Kötelességem volt.

Ez az egy szó fejezte ki a fiatal leány egész jellemét. A mi kötelesség volt: azt teljesíteni Nadia soha sem habozott.

Aztán apjáról beszélt, Fédor Wasziliről. Becsült orvos

volt Rigában, ki egészen tudományának élt s azt sikerrel gyakorolta. Egyszer azonban valamely tilos titkos társaságba keveredett s egy éjjel rendőrök lepték el házát és elhurczolták. Parancsa Irkutskba szólott. Alig volt ideje, hogy betegen fekvő nejét s növendék leányát megölelje. Mennie kellett. Két éve volt már keleti Szibéria fővárosában, a hol orvosi hivatását, de majdnem minden anyagi jövedelem nélkül, gyakorolhatta. Mégis boldog tudott volna lenni, csak neje s leánya is utána jöhetett volna. De neje súlyosabb beteg volt, mintsem ily nagy útra indulhasson; leánya pedig nem hagyhatta el szenvedő anyját, míg annak szüksége volt reá.

De húsz hónappal férje száműzetése után, a nő leánya karjai közt lehelte ki lelkét, s most Nadiát az eddig kétfelé osztott kötelesség helyett csak egy yonta. Bár alig volt anyyija, hogy az úti költséget fedezhesse, engedélyt kért a kormánytól, Irkutskban lévő atyjához mehetni a száműzetésbe; a mit minden nehézség nélkül meg is nyert — s haladék nélkül el is indult — egyedül Isten oltalmában bízva!

Ezalatt a «Kaukáz» csak haladt fölfelé a Kámán, a víz ellenébe. Leszállt az éj; a lég kellemes hűvösséggel áradt a víz mentén, a gőzös kéménye szikrákat szórt ki a sötét éjbe, s a kerekek által fölvert hullámok loccsanásába a farkasok távoli ordítása vegyült, a Káma jobb partjának árnyai közül . . .

Másnap, július 18-án, a hajó megállott *Permnél*, az utolsó állomáson, a meddig a Kámán fölmehetett. A kormányzóság, melynek Perm a székhelye, a legterjedelmesebbek egyike az orosz birodalomban, átterjed az Uralon s nagy területet foglal magában Szibériából. Márvány és kőszén-telepek, só-aknák, arany- és platina-bányák teszik kimeríthetetlen gazdagságát. A város azonban minden egyéb mint nagyvárosias színezetű; piszkos, sáros és

semmi kényelemmel nem kínálkozik. Azok, a kik Ázsia felől jönnek, a sivatagon át, hosszú és fárasztó út után, hiába keresnek itt európaias nyugalmat s kényelmet. A kik Európa felől jönnek Ázsiába, azokra nézve itt kezdődik az út terhesebb része. Nyáron kocsikra, télen szánkákra kell ülniök s így menniök neki a végetlen területnek, mely előttök megnyílik, ásító pusztaságaival!

Strogoff Mihálynak megállapított terve volt már a tovább utazásra. Rendesen elég gyors kocsi-postai közlekedés van ugyan az Uralhegységek láncolatából kivezető utakon, de az a mostani körülmények közt némi rendetlenségbe jött s nem lehet számítani pontosságra. Biztosabb volt saját alkalmatosságán utazni, előfogatokkal, melyeknek állomásról állomásra, busás «na vodku»-k, vagyis borralalók (tulajdonkép s szószerint: pálinkáralalók) által lehetett gyorsaságát biztosítani.

Szerencsétlenségre, az ismeretes rendszabályok által, az orosz tartományokban tartózkodó ázsiaiak tömegestől levén a hazatérésre utalva, a Permben rendelkezésre álló járművek már nagyon igénybe voltak véve, s nem könnyű volt kocsihoz jutni, akár telegához, akár tarantászhoz.

A telega (melyet akár taligának is nevezhetünk) a legkezdetlegesebb, négykerekű, fedetlen faszekér, mely semmi kényelmet nem nyújt, de van egy előnye: ha törik az úton, könnyű kigazítani, akárhonnán levágott fadarabbal és kötelekkel. Fenyőfa van elég az orosz határon, s abból telik küllőre, kocsiodalra és tengelyre. Végre is kénytelenek lettek volna egy ily fakészékérrel megelégedni, ha Strogoff Mihály szerencsére egy tarantászra nem bukkant volna.

A tarantász sem valami tökéletes példánya a kocsi-gyártó művészetnek. Kényelmesnek nem igen mondható; azon is több a fa mint a vas; de legalább ernyője van, s olyan a milyen ülése. Kerekei a tengelyek két-két végén,

elég távol állanak arra, hogy még a dülös úton is megőrizzék a jármű egyensúlyát; az út sarától sárhányó, az esőtől az ernyő óvja az utazókat, ha egyszer bele szorulhattak. Az, a melyet Strogoff talált, talán az utolsó volt Perm városában, s a legkisebb fajtából való, csak épen két személyre, a kocsisnak pedig oly szűk és keskeny üléssel, hogy a legnagyobb mesterséggel tarthatta meg magát az egyensúlyban. De végre is tarantász volt, s Strogoff Mihály örült, hogy ilyent is talált. Pro-forma mégis nagyon alkudott az árára, épen mintha válogathatna, csakhogy el ne árulja magát és útja sietős voltát és ki ne essék Korpanoff Miklós kereskedelmi ügynök fölvelt szerepéből.

— Húgom, mondá Nadrának, mikor már megvette s kifizette a tarantász árát, ohajtottam volna kényelmesebb kocsit szerezni számodra.

— Nekem mondod ezt, bátyám, — felelt természetes egyszerűséggel a leány, — a ki gyalog is nekiindultam volna, hogy apámhoz juthassak!

Egy félórával később, a podarosna előmutatására, három postalóvat fogtak a tarantász elébe. Apró, tüzes, hosszú sörényű szibériai lovak voltak, hozzá szokottak az ottani rossz és nehéz utakhoz. A kocsis egyiket, a legnagyobbikat a három közül, a kocsi két rúdja közé fogva, melyre félkörívű s csengőkkel ellátott nagy abroncs volt erősítve; a másik kettőt pedig, két oldalt, csak istrángokkal, minden hám nélkül, kötötte a két felhérezhez, lógósba. Mind a háromnak fakarika volt nyakában, melyhez a hámistrángokat lehetett erősíteni.

Az utasoknak csak kevés s csak kézi podgyászuk volt. Nem is lett volna hová tenni a szűk kocsiba. Épen azért a kocsis oly fajta utasoknak nézte őket, a kiktől nem igen számíthat borra valóra. Ezt nem is mulasztotta el kifejezni.

HÁROM POSTALOVAT FOGTAK A TARANTÁSZ ELÉBE.

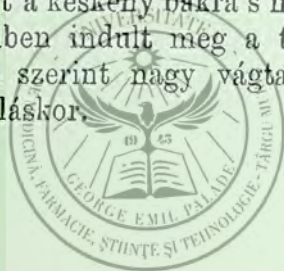
— Varjúk, mormogá, mérföldenként hat kopekesek.

— Nem úgy atyafi — felelt Strogoff Mihály; — sasok, mérföldenkint kilencz kopekkel, nem is számítva a dupla borraivalót.

Értették egymást, mert a szegény utast az orosz fuvarosok varjunak, a jól fizetőt pedig sasnak nevezik, s ahhoz képest van a repülés gyorsasága is.

A kocsis vigan pattintott ostorával, a mint a dupla borraivaló ígérte, s készen lévén a lovak befogásával, levett süveggel alázatosan intett, hogy tessék felülni.

Bátya és hűg azonnal bebujtak a kocsiba. A jemcsik (a kocsis) is felült a keskeny bakra s megcsördítette ostorát. Pontban délben indult meg a tarantász, a postakocsisok szokása szerint nagy vágatva, s porfelleget verve föl az induláskor.

TIZENHARMADIK FEJEZET.

A tarantászon.

A mód, melylyel a becsületes (bár nem épen önzetlen) jemicsik hármas fogatát kormányozta, bizonyára feltűnt volna minden más utasnak, a ki nem volt ismeretes az orosz s különösen a szibériai postakocsisok hajtás módjával. Az abroncsos ló, mely nagyságánál s középén levő helyzeténél fogva az egész fogatot vezérelte, folyvást hosszú ügetést tartott, akár sima, akár köves vagy kátyus volt az út. A más kettő nem látszott más lépést ismerni a vágatásnál, a mire szükségök is volt, hogy nagyobb lépésű társuk ügetésével érjenek. A jemicsik nem sokat ütötte őket, legfőlebb hatalmas ostorpattogatással biztatta s folyvást beszélt hozzájuk. Majd nevékön szólította, galambnak vagy fecskének, majd a kötőfék-szár rángatását lódította «na pravo» (jobbra!) és «na levo» (balra!) kiáltásokkal. de sebes futamukból egy perczésem engedte kiesni vagy meglassulni. E folytonos beszéd és szóval való hajszolás, mely a kocsisban jobb torkot mint kart feltételezett, úgy látszék célját is érte, mert a tarantász csak úgy nyelte az út hosszát, s tizenkét—tizennégy verstet haladt óránként.

Strogoff Mihály szokva volt az ily fajta járműhöz és utazáshoz. A kocsi kegyetlen ugrásai, döczeigenése s dü-

löngözései legkevésbé sem zavarták. Tudta, hogy az orosz kocsis nem néz sem köre, sem kátyura, sem az utat átfekvő kidőlt fákra, sem árokra, sem lejtőre. Hozzá volt szokva mindehhez. Gyöngédebb uti társát megviselte ez a veszett vágatás, de nem panaszkodott.

Eleinte szótlánul ültek egymás mellett. Nadia gondolataiba mélyedve mindig csak a távolságot számította, mely még czéljától elválasztja.

— Ugy tudom, — szólalt meg egyszer, — hogy Perm-től Jekaterinburgig háromszáz verst van: csalódom-e?

— Nem csalódol, Nadia; s mikor Jekaterinburgban leszünk, akkor túl vagyunk az Urálon.

— És mennyi idő alatt teszszük meg ezt az utat a hegységen át?

— Negyvennyolcz óra alatt, mert éjjel-nappal fogunk utazni. Azért mondom: éjjel-nappal, mert az én utam nagyon sietős, s nekem Irkutskig sehol sem szabad megállapodnom.

— Én nem foglak kísérletetni bátyám, nem, egy órát sem; utazzunk éjjel-nappal.

— Akkor talán a tatár betörés még nem vágja el utunkat, s mielőtt húsz nap eltelnék, Irkutskban leszünk.

— Jártál már ezen az úton, bátyám?

— Nemcsak egyszer.

— Télen nemde még gyorsabban haladhatnánk?

— Kétség kívül; de sokat kellene szenvedned a hótól és hidegtől.

— Kiállanám, csak mielőbb ott lehetnék.

— Én utaztam már télen is; de az rettenetes utazás. Bőrködmönöm s kemény természetem daczára sokat szenvedtem. A hideg sokszor negyven fokon is alul volt; végtagjaimat görcs fogta, s fogaim összeszorultak. Sziszegtem a fájdalomtól. Szánkám mint a vihar úgy röpült tova, a megfagyott havon, a folyók s tavak sík jegén, a

A TARANTÁSZ CSAK ÚGY NYELTE AZ ÚT HOSSZÁT.

süvöltő szél rohamában; de te ne kívánd megpróbálni ezt a gyorsaságot.

— Te sem vesztél bele, bátyám.

— Nem, de én férfi vagyok s a mellett szibériai, a ki gyermekkorom óta szokva vagyok a hideghez és fagyhoz, melyben atyámat nem egyszer kísértem vadászatain. De te, Nadia, te elvesznél a hósivatagon.

— Mi készítetted téged e téli utazásokra, bátyám?

— Anyámat látogatni mentem Omszkba.

— Én pedig atyámat látogatni megyek; haldokló anyám végizenetét viszem meg neki, s nincs erő, sem nehézség, a mi visszatarthatna.

— Derék leány vagy, Nadia! — felelt Strogoff Mihály — az Isten meg fog segíteni téged!

Egész nap gyorsan haladott a tarantász, állomásról-állomásra az egymást felváltó jemszkek által hajtva, kiknek mindenike, lovanként és mérföldenként megkapta a kilencz kopekjét s a mellett a borralalóját. Csak addig időztek minden állomáson, míg az új jemszik befogott, magok kissé falatoztak; aztán ismét hajrá, előre.

Egyébiránt nem csak magok utaztak ezen a vonalon, Permtől Jekaterinburg felé. Már az első állomáson értesült Strogoff Mihály, hogy egy fogat előzte meg őket. Eleinte nem gondolt vele. Lovak maradtak még számára is; mi gondja volt arra, ki jár előtte. Később, hogy ugyanezt hallotta minden állomáson, érdeklődni kezdett iránta, Este, mintegy ösztönszerűleg azt kérdi a postamestertől:

— Mennyivel jár előttünk az a kocsi, mely itt átment s lovakat váltott?

— Két órával, — volt a felelet.

— Postakocsin utaztak?

— Nem, csak telégán.

— Hányan?

— Szinte ketten.

- Gyorsan?
- Sasok módjára.
- Fogjanak azonnal.

Strogoff Mihály és Nadia sehol egy órát sem pihenve, egész éjjel utaztak. Az idő szép volt, de érezni lehetett, hogy a levegő megtelik villanyossággal. Vihartól lehetett félni. Az éj azonban kitörés és minden egyéb baj nélkül múlt el. Nadia, a kocsirázás daczára, aludt egy-egy keveset; de Strogoff be sem hunyta a szemét; nem bízott a jemicsikekben, a kik szívesen alusznak a bakon s akkor aztán csak lépést mennek a lovak.

Másnap, 20-kán reggel, az Ural hegyek körrajza látszott meg keleten, halvány kéken, de oly messze még, hogy este előtt aligha érheték el. Egész nap utaztak. A postahivatalok az egész úton jól el vannak látva, s aránylag elég kényelemmel várják az utast: agygyal is, ha pihenni akar egy órácskát, s emivalóval minden esetre. Különben ha a postahivatal meg nem tenné a szolgálatot, vagy az utas nem postai előfogatgal utazik, az orosz paraszt házában is mindenütt szíves fogadtatásra talál. E falvakban, melyek fehér falú és zöld fedelű templomaikkal, mint egyik tojás a másikkhoz, úgy hasonlítanak egymáshoz, bátran zörgethet az utas akármelyik ajtón. Kinyílik az előtte. A muzsik kijő, mosolygó arczczal nyújt kezét a vendégnek. Kenyérrel és sóval kínálják mindjárt, a vendégszeretet e jelvényeivel; aztán meggyújtják a tüzet a samovár alatt, s oly otthon érezheti magát, mintha igazán otthon volna. A család kiköltözködik a lakszobából, csakhogy neki kényelmet adhasson. Az idegent mindenütt atyafinak nézik. Az utast úgy hívják: «a kit Isten küldött».

Az ég egész nap borult maradt. A felhőket szél hajtotta; olykor ijesztő dördület is hangzott, de a vihar még nem tört ki. Éjjelre lehetett azt várni, — épen mikor a

hegység közepette lesznek. E kilátással szemben talán okosabb is lett volna nem menni neki éjszakára a hegyeknek, s ezt, kivált Nadiára való tekintetből, el is hagyta volna Strogoff Mihály, ha kötelessége oly sietővé nem teszi útját — nehogy a betörés azt még Irkutsk előtt elvágja.

— Előttünk jár-e még mindig egy teléga? — kérdé este a postaállomáson.

— Úgy van, egy órája ment el innen.

— Előre! s háromszoros borraivalót kapsz — mondá Strogoff a kocsisnak — ha holnap reggelre Jekaterinburgban leszek!

TIZENNEGYEDIK FEJEZET.

Vihar az Urálon.

Az Urál-hegység közel 3000 verst (3200 kilométer) hosszúságban alkot határt Európa és Ázsia között. Nevezük akár Urálnak, a mi tatár eredetű szó, akár Pojának, oroszosan, mindenkép helyes, mert mind a két szó övet jelent. A Jeges-tenger partjától a Káspi-tengerig, öv gyanánt fekszik az Ovilág kontinensének a derekán.

Ezt a határvonalat kellett most átlépnie Strogoffnak, hogy Oroszországból Szibériába juthasson s okosan tette, hogy épen azt a vonalt választotta, mely Permtől Jekaterinburgig vezet. Ez volt a legkönnyebb s legbiztosabb vonal, a középázsiai kereskedésnek is — épen azért — választott útvonala.

Egy éj elég lett volna itt átmenni az egész egységen, ha semmi akadály nem jö közbe. Szerencsétlenségre, a közelgő égi háború első dörgései vihart jósoltak éjszakára, a lég villanyos feszültsége pedig akkora volt, hogy azt csak nagy kitörés oldhatta föl.

A jemcsik az indulás ellen volt, magát, lovait, az utasokat féltette az éji zivatartól. De Strogoff Mihály nem akart hallani sem késedelemről. A kocsi fedelét egészen előre húzta, s jól megerősítette, kivált Nadiáért, hogy az széltől és esőtől lehetőleg védve legyen. A lovak istráng-

jait megkettőztették, sőt a kerék-agy vasát is szalmával betekerték, hogy kevésbé döcögjön a sötétségben ki nem kerülhető nagy köveken vagy mély kátyukban. Végre a két szélső lovat, melyek rendesen csak a kocsi felhérczéhez voltak akasztva, a rúdhoz s egymáshoz is összekötve, jól megerősítették, hogy ne csak húzzanak, hanem tarthassanak is.

Ennyi elővigyázat után Strogoff és Nadia beültek a tarantász hátulsó ülésébe, felhúzták magok elébe a sár-ellenző bőrt, bevonták a kocsi oldalait védő bőrfüggönyöket s így csak elől volt egy kevés kilátásuk, mint egy szűk ablakon, melyen még az eső beverhetett. A jemcsik pedig meggyújtotta két nagy lámpáját, melyek úgy voltak a kocsi-ülés mellett felakasztva, hogy fényök rézsútosan verődjék le s az utat annyira-mennyire megvilágítsa. Mindez megtörténvén (s ennyi elővigyázatból semmi sem volt felesleges), szólt Mihály:

- Nadia, készen vagyunk.
- Induljunk, — felelt a leányzó.

A jemcsik megesördítette ostorát s a tarantász megindult az első kapaszkodón, az Ural oldalán fölfelé. Nyolcz óra volt, a nap épen lemenőben s ámbár ily szélességben az alkony rendesen hosszan tart, most az ég a borulat miatt, nagyon sötét volt, mely felhőket tornyosított a láthatára mindenfelől. A felhőket szél nem hajtotta egyik égi határról a másik felé, de felülről folyvást ereszkedni látszottak alá; míg az út meredeken emelkedett feléjük, mintha egyenesen be akarna fúródni a sűrű, majdnem összeverődött felhőkbe, melyek — ha esőbe ki nem törnek s meg nem könnyítik tömlők tartalmát — oly sűrű ködbe gomolyodnak össze, hogy a tarantász egy lépést se mehet tovább a nélkül, hogy valamely mélységbe lezuhanását ne koczkáztatná.

Az Urál hegylánc azonban nagy magasságokban nem

emelkedik; legmagasabb csúcsai sem haladják meg az ötezer lábat; örökös hó ismeretlen rajtok, s a mit a szi-bériai tél rájok borít, a nyár mindig felolvasztja. Aljoktól tetejükig tenyészettel vannak borítva; a mi fabőség-gel könnyíti a bányászatot s a faluk is, miket «zavodi»-nak neveznek, elég sűrűn vannak a hegyek közt s elég népesek is. Az utak hát meglehetősen jó karban vannak tartva, ámbár a nyári olvadáskor a vizek gyakran meg is rongálják. Tiszta időben, holdas éjszakán nem jár itt a hegyi út semmi veszélylyel; de utasaink elébe nem ilyen csendes éj készült ám most!

Strogoff Mihály nem egyszeri tapasztalásból tudta már, mit jelent egy vihar a hegyek közt, s egyáltalában nem kicsinyelte a kísérlet veszélyét. Mikor megindultak, nem esett még, de mint láttuk, a kocsit jól elkészítette arra, hogy bizonyosan esni fog. A mint a villámok czikázni kezdtek a felhők közt, Strogoff fölemelkedett ülésében, s a kocsi-fedél elején hagyott nyíláson kitekintett, mintegy megkérdezni eget-földet, míg Nadia összefogott kézzel, de egyenesen és nyugodtan maradt ülésében.

A levegő, mely eddig oly csendes és mozdulatlan volt, mintha nem is létezne, s melynek egyetlen kis paránya sem mozdult meg helyéből, most fenyegető alakot kezdett öltetni, a villámok többé egy perczig sem szünetelő czikázásával, melyeknek közeli csattanások, vagy távoli dörgeések feleltek meg. Különben az út teljesen néma és elhagyatott volt. A tarantász sem kocsival, szekérrel, tali-gával, sem lovassal, de még egyetlen gyalog emberrel sem találkozott; egyetlen szénégető tüzet, vagy bányász-tanya tüzét sem látták felcsillanni e sötét és fenyegető-éjben, e szoros s itt-ott meredek utak mellett a hegyal-jban vagy völgyfenekekben. Ily éjszakán csak feltétlenül parancsoló és semmi késedelmet nem engedő szükség vagy kötelesség igazolhatja az utazást; Strogoffot ily kö-

KITEKINTETT A KOCSI ELEJÉN.

telesség hajtotta. De minél jobban érezte ezt maga is, annál inkább kezdette foglalkoztatni a gondolat ismét, kik lehetnek abban a telegában, mely az ő tarantászatát megelőzte s még folyvást előtte jár...

Strogoff Mihály, kit e gondolat egyideig egészen elfoglalt, csak a villámok egyre sűrűbb czikázásai láttára riadt fel abból. Egy-egy pillanatnyi féynél feltűnt s eltűnt szemei előtt a fenyők óriási árnyrajza a tetőkön, s az út egyes kanyarulatai a mellettök tátongó mélységekkel. Időről-időre a kerekek tompább döreje árulta el, hogy a tarantász egy-egy hidon gördül át, mely valami veszélyes szakadék, vagy vízmosta árok fölébe van vetve; úgy hangzott, mintha alatta görögne tova a mennydörgés. A fák között a viharral feltámadt szél zúgása süvöltözött, sikoltozott. A jemicsik pedig majd hizelegve, majd káromkodva biztatta szegény lovait, egyet-egyet csordítve ostorával, míg a lovak nyaka fölötti fakarika csengetői folyvást harangoztak a viharban.

— Hány órákor érünk a tetőre? — kérde Strogoff a jemicsiktől.

— Hajnali egy órára, — ha ugyan felérünk, — felelé ez kételkedve.

— Gondolom nem az első vihar, mely a hegyek közt utolér, nemde földi?

— Valóban nem, de adja Isten, hogy ne is legyen az utolsó!

— Félsz?

— Félni nem félek, de ismét csak azt mondom, nem kellett volna elindulni.

— Nagyobb hibát követtem volna el a késedelemmel.

— Gyi hát, galambjaim! — felelt a jemicsik, mint oly ember, a kinek nem feleselés, hanem engedelmesség a dolga.

E pillanatban távoli robaj hallatszott, még erősebb,

mint eddig; irtózatos fényű villám vakította el a lovakat s csaknem azon pillanatban követte a borzasztó csattanás, melynek viszhangjai perczekig tartó távoli dörgésekbe haltak el. A villám fényénél a legvastagabb fenyők derekai is hajlongani látszottak a szélben, s egy kitépett nagy fatörzs, mint a széltől hajtott ballangkoró, karikázva rohant le a mélységbe, előttök alig néhány ölnyire.

A lovak ijedezve állottak meg s visszaágaskodtak rémületökben.

— Gyi te, galambjaim! — biztatta a kocsis, egész erejéből rázva kötőfékjöket, hogy újra indulásra bírja a megrettent állatokat s ostorát sem kímélte tőlök.

Strogoff megragadta a Nadia kezét, ki az első villám óta egy szót sem szolt.

— Alszol, hugom! — kérde.

— Debogy.

— Légy készen a vihar egész erejével kitört.

— Kész vagyok mindenre.

Strogoff Mihálynak alig volt ideje, újra szorosabbra húzni a kocsibőröket. Az eső egyszerre oly záporba tört ki, mintha öntenék; oly zúgással, mint a legerősebb viharé s oly gyorsasággal, mint a szikláról szakadó zuhatag.

A jemcsik leugrott a bakról, hogy megfogja a lovakat, melyek egyszerre megbokrosodtak s melyek, vezetés nélkül, attól lehetett félni, hogy valamely mélységbe döntik a kocsit. A veszély valóban nagyobb volt, mint első pillanatra gondolni lehetett. A tarantász, épen egy fordulónál, a hol a zápor árja erős patakot képezve ömlött alá, a víz által kivájt mederben fennakadva, a bokros lovaktól pedig félre rántva teldőléssel fenyegetett. A feldőlés azonban egyértelmű volt a mélységbe való alázuhanással.

A jemcsik nem birt lovaival, melyek a szél és eső

által korbácsolva, az egyre czikázó villámok által fenyegetve, mint valami táltosok kezdettek ágaskodni.

E pillanatban — mely az utolsónak látszott — Strogoff meggyőződve a veszély nagyságáról, hirtelen kiugrott a tarantászból, a lovak elé vetette magát, egyik markával egyiknek, a másikkal a másiknak zaboláját ragadta meg s óriási erejével tartva szájokat: sikerült a pillanatnyi veszélyt elhárítania.

A vihar dühe megkétszereződött, mintha azon is mérgelednék, hogy egy ember kifogott rajta. Az eső oly erővel zuhogott s oly bőségben gyült meg, hogy egyes mélyebb, vagy általa kivájt helyeken egész medenczéket alkotott. A hegyoldalból pedig kidőlt fatörzsek s levált szikladarabok gurultak alá s fenyegettek agyonütéssel.

— Itt nem maradhatunk, mondá Strogoff.

— Nem is maradunk, az bizonyos — felelt a kocsis, — mert a víz árja, vagy a kövek görgetege vajmi hamar lesodor a pokol fenekére.

— Fogd meg azt a lovat, gyáva! kiáltott rá Strogoff Mihály, míg maga az egyiknek a kantárját megragadva, erős kézzel vezetni kezdette.

— Ne félj Nadia, szólt Mihály, be a kocsiba.

— Nem félek, bátyám, felelt a leányka s hangja a legkisebb felindulást sem árulta el.

A lovak alig birták a kocsit, hegynek föl, mert még fölfelé kellett haladni. Átázva, a széltől fázva, a vihartól ijedezve remegtek, s ilyenkor az állatot elhagyja ereje. Strogoff egész erővel húzta előre a rudast, biztatta a jemcsiket, hogy hasonlót tegyen a nyergessel. A kocsis egypárszor ellent próbált mondani; de Mihály fenyegető mozdulatot tett.

— Szót fogadsz? — kérdé.

— Parancsolod . . .

— Az Atya parancsolja, felelt Mihály. S e név, mely

A LOVAK ELÉ VETETTE MAGÁT.

alatt minden orosz a czárt érti, elég volt engedelmes-
sége, sőt új bátorságra lelkesíteni a jemcsiket.

— Gyi hát, kedves fecskéim! kiálta, húzva őket egyik kezével, a másikkal ostorát csattogtatva, a minek meg is lett a hatása s a lovak, óriási erőfeszítéssel kirántották a kocsit a kátyukból és medenczéből s felvonszolták a meredek kaptatón, a mely előttök állott. De ezzel korántsem voltak még túl a veszedelmes helyen. Az út folyvást úgy ment a hegyoldalban, hogy egyik felől a mélység tátongett alatta, másik felől a meredek emelkedett; ott a befordulás veszélye, itt a folyvást meg-megujuló kö-görgetegek fenyegették a kocsit. Egy izben egy nagy szikladarab, egy másodperczbe múlt, hogy el nem sodorta, vagy agyon nem lapította őket mindenestől. Strogoff egy villám pillanatnyi fényénél meglátta, a mint egy nagy szikladarab, nagyobb sán mint maga a tarantász, csak elvált a helyéről s előbb lassan, lefelé kezdett mozogni — egyenesen a kocsi derekának tartva. Könnyű volt kiszámítani, hogy két-három másodpercz s el vannak veszve.

— Csapj rájok erősen, — kiáltott Strogoff a kocsisra, oly sürgető s parancsoló hangon, hogy a lovak is úgy megriadtak tőle, mintha már az ostor pattogna a fülökbe. A következő másodperczben a lovak nagyot rántottak a tarantászon, Strogoff pedig a hátulsó kerekekhez ugorva a kocsi kasát megragadta s vállát alája vetve, emberfeletti erővel egyszerre a levegőbe kapta a tarantász hátulsó részét s az ötödik kerék körül félre fordította az utból. E pillanatban robogott el mellette a roppant ködarab, horzsolva az atléta mellét, s elszorítva lélekzetét egy perczre, mint az ágyugolyó, ha igen közel surolja az embert a csatában.

— Bátyám! — kiálta Nadia önkénytelenül, egy villám fényénél látva az egész jelenetet.

A SZIKLA MINT ERESZ VÉDTE ŐRET.

— Ne reszkess hugom, — felelt Mihály, mikor már vége volt az egésznek.

— Nem is magamért reszkettem, — felelt a leányka.

A vihar azonban még most érte el tetőpontját. A szél valamennyire csendesedett ugyan s a villám és dörgés is gyérült, ellenben az eső valódi felhőszakadássá látszott válni. Lehetetlen volt tovább menni; ezt Strogoff maga is átlátta. A tarantászt egy meredek magaslat némi enyhéjébe beállították, magok egy, az oldalba bevájva lenni látszó mélyedésbe behúzódhattak. A kőszikla, előre hajolva, mint eresz védte őket, melyről zuhatagként omlott le a víz, míg a kevésbé védett tarantász egyik oldalát ugyancsak mosta az eső, sőt olykor egy-egy kőgörgöget is fenyegette. A jémcsik, leguggolva a szikla-eresz alatt, nem tudta: káromkodjék-e vagy imádkozzék; összekeverte hát mind a kettőt.

Így kellett bevárni, míg a vihar nagyja elvonul. Bár mily nagy volt is a Strogoff türelmetlensége, tovább utazásra ily körülmények közt ő sem gondolhatott. Egyébiránt a tetőn levén már, csak az Ekaterinburg felé néző oldalon leereszkedés volt még hátra, a mi — ha az eső elmúlik s az éjt hajnal és reggel váltja fel, talán kevésbé lesz veszélyes s mindenesetre könnyebb, mint az út eddigi része.

— Várni nehéz, — szolt Strogoff, — de tovább menni lehetetlen. A sötétben s ily esőben lefelé indulva, bizonyosan valami mélységbe zuhannának.

— Várjunk hát, — válaszolt Nadia, — ha te szükségesnek látod; de egy perczig sem azért, hogy engem a fáradságtól vagy veszélytől kiméelj. Én annak, a mit te mersz és kiállasz, egész készséggel alávetem magamat.

— Tudom, Nadia, hogy te el vagy szánva mindenre. De ha most elindulnánk, nem csak a magam s a te életedet kockáztatnám, hanem magamra vállalt kötelessé-

gem teljesítését is. A kötelesség pedig mindenek felett áll!

E pillanatban egy irtózatos villám szakította meg a viharfelhők és a sötétség sűrű kárpitját s megreszkettette a bérczeket, kénzaggal töltötte el a levegőt. Mikor hosszantartó mennydörgésének robaja lassanként elmúlt — Nadia kezét a Strogoff karjára tette s halkán ezt súgta fülébe:

— Kiáltásokat hallok, bátyám, figyelj csak!

Valóban, a beállott pillanatnyi csönd alatt segélykiáltások voltak hallhatók és pedig meglehetősen közelből. Valami szerencsétlenségbe esett utas kiáltásai lehettek. Strogoff és a jemicsik figyelni kezdettek, bár ez utóbbinak egyáltalában nem volt kedve, akárkinek is segítségére sietni.

Az eső zuhogott. A jemicsik hallani sem akart arról, hogy kocsival, lovakkal induljanak a bajba esett utasok segítségére; s ez valóban nem is lett volna sem eszélyes, sem lehetséges. Strogoff Mihály tehát elszánta magát, hogy egyedül indul keresésükre.

TIZENÖTÖDIK FEJEZET.

Bajba esett utasok.

Nadia követni akarta Strogoff Mihályt, de mivel a jemesiknek úgy is a kocsinál kelle maradni, Strogoff a leányt is az ő őrizete alatt hagyta s meghagyva neki, hogy bármi történjék is, a némi menedéket nyújtó helyről ne távozzék, maga a borzasztó szélben és esőben megindult arra felé, a honnan a segélykiáltások még egyre hallatszottak.

Az emberi szív is hajtotta: segíteni embertársain; de nemeslelkű elhatározására a kíváncsiság is befolyással volt: megtudni, kik lehetnek azok az utasok s mi sietős járatban vannak, kiket ily vihar sem tartóztatott vissza (épen mint őt magát), hogy éjszakára a hegységnek neki induljanak? mert meg volt győződve, hogy ugyanazok lesznek, a kik egy telégában folyvást az ő tarantásza előtt jártak, hol egy, hol két órával előzve meg azt.

Az eső ez alatt engedett; de a szélvihar annál rohamosabb lett s majd elkapta a hangot, majd Strogoff irányával szembe fordulva, annál nagyobb erővel hozta azt felé. A sötétség miatt még nem láthatta ugyan azokat, a kiknek segítségére sietett, de mind tisztábban s tisztábban kivehette kiáltásaiknak nem csak hangját, hanem szavait s értelmét is.

Sajátságos szóváltásnak lön ekkép fültanúja, a nélkül,

SZÉLBEN ÉS ESŐBEN MEGINDULT.

hogy az abban résztvevő személyeket a sötétben láthatta volna.

— Barom! visszajössz-e mindjárt?

— Megkancsukáztatlak a legelső állomáson.

— Hallod-e, ördögök kocsisa! Hé, te!

— Így bánnak az emberrel, ebben az országban!

— Ezt nevezik itt postakocsinak!

— A barom! Csak felpakol, megindul s minket itt hagy az út közepén!

Eddig mind a két hang egyetértett a postakocsis szidalmazásában. Egyszerre mintha az utasok egyike meg gondolta volna magát s egészen másképp kezdette volna felfogni a helyzetet, elkezdett oly hangosan kacagni, hogy maga Strogoff Mihály is megdöbönt, míg a nevető utitársa annál dühösebb lett.

— De már mi van ezen nevetni való?

— Hogy ne! jobb bizony, ha ön is nevet, kedves kollega! Hahaha! Ilyen már nem esnék meg az emberen Franciaországban.

— Bizony Angliában sem! De hát mit nevet, mikor csak boszankodni van okunk.

— Nézze csak.

S mintha a villám épen csak a helyzetet megvilágítani jelent volna meg e pillanatban: annyi bizonyos, hogy fényénél egyszerre kitünt mind az előbbi boszankodás, mind a mostani nevetés oka. Strogoff Mihály, a ki ezalatt már egészen közelérkezett a panaszkodókhoz, egy teléga hátulsó részét — vagyis két kerekét, egy ülés-sel — pillantotta meg s rajta ülve két utast, kik, hogy hogy nem, fogatuktól elszakadva, ott maradtak az út közepén, egy mély kátyuba keményen beleszorulva. A helyzet valóban épen annyira volt boszantó, mint neveltséges s egyaránt igazolta egyik utasnak harag-, másiknak kacaj-kitöréseit.

— Jó napot, uraim! — szólta meg a két utast, kikben első pillanatra felismerte az angol és francia ujságírókat, a kikkel a vasúton s később a «Kaukáz» nevű volgai gözösön találkozott.

A két idegen örömmel viszonzta a váratlan utitárs s talán segítő üdvözetét, s udvarias szokás szerint azonnal névszerint be is mutatták egymást neki: Blount Harry és Jolivet Alcide személyében. Ő sem maradhatott hátra tőlök e részben, nehogy gyanút keltsen bennök, bemutatta tehát magát mint Korpanoff Miklós, irkutski kalmár. Útközben, kivált ha baj van, könnyen kötődik az ismeretség. A beszéd mindjárt a bajba esett utasok helyzetére fordult, s arra, hogy segítsenek magukon, s hogy haladhassanak tovább.

— Az a legkevesebb, szólt a francia, Ön, Mr. Blount, befogja magátszekerünk maradványába, én pedig kezembe veszem a kóczmadzagot, s hajtom önt.

— Kikérem magának a rossz tréfát, felelt sértődve az angol. Ha önnek van kedve kocsisnak lenni, ám teljék kedve benne, de keressen magának más lovat.

— No, no, ne oly hevesen, kollega uram; várja végig. Ha ön kifárad, szerepet cserélünk; én húzom a kocsit, s ön ül az ülésbe.

— Önök mind a ketten az ülésben ülhetnek, szólt közbe Strogoff Mihály. Az én tarantászom elébe három ló van fogva. Ha két ülésű volna, meghívnám abba önöket, de egyetlen ülését én s hugom foglaljuk el. Azonban a három lóból egyet átengedhetek, az elég lesz az önök félkocsiját s önöket kettejüket elhúzni, annál inkább, mert a tetőn vagyunk, s innen az út lejtőn viszen egész Jekaterinburgig.

A két hírlaptudósító nagy örömmel s hálával fogadta a szíves ajánlatot, s melegen szorongatta a becsületes Korpanoff Miklós kezeit. Le is szálltak ülésükből, hogy

a tarantászhoz siessenek Strogoffal együtt. Az úton beszélgetve, kérdezték ettől, hova utazik, mire ő egész egyszerűséggel felelte, hogy Omszkba.

— Mi pedig, — folytatá a beszédesebb francia, — valamivel még tovább, odáig, a hol talán még golyót is kaphatunk, de friss ujságot minden esetre.

— Hogyan, talán a lázadás színhelyére mennek? — kérde Strogoff némi mohósággal.

— Úgy van, Korpanoff uram, talán ott is találkozhatunk még.

— Oh én békés polgár vagyok, s egyáltalán nincs kedvem olyan helyre vinni a bőrömet, a hol ki is lyukgathatják.

— Sajnálom, igazán sajnálom. No, de lehetséges, hogy Jekaterinburgtól ma is Omszknak vesszük az utunkat. Hanem önnek sietnie kell, hogy oda érhesen, mielőtt a betörő tatárok elvágják az útját.

— Tudnak önök valami bizonyosat e betörésről?

— Csak a mit Perm-ben hallottunk. A Feofár-khán tatárjai előzönlötték az egész semipalatinszki tartományt, s néhány nap óta kettőztetett menetekben haladnak az Irtis folyó mentén. Látja, hogy sietnie kell, ha meg akarja őket előzni Omszkban.

— Azt is mondják, vevé át a szót az angol, hogy Ogareff ezredesnek sikerült álrühában átosonni a határon, s nem sokára egyesülni fog a tatárokkal, a fellázadt tartomány kellő közepén.

— Én még azt is tudom, hogy Ogareff Kazánból egyenesen Jekaterinburg felé vette az útját.

— Hát azt tudja-e, tisztelt kollega, hogy minő álrühában utazik a lázadó? Czigánynak öltözve!

— Czigánynak! kiálta föl Strogoff önkénytelenül, észébe jutván a gyanús czigányok, kikkel Nisni-Novgorodban, majd a «Kaukáz» hajó fedélzetén találkozott.

Még gondolataiba s hozzávetéseibe volt elmerülve, mikor egy lövés dördülete, abból az irányból, hol Nadiát és a tarantászt hagyta, fölrasztá álmodozásaiból.

— Előre urak, gyorsan! kiálta föl, s hosszú lábaival oly sietve lépdelt, hogy futásnak is beillett volna.

— Ej, ej, mondá Jolivet úr, egyszerű kalmár, s golyókerülő békés polgár létére ugyancsak siet a lövés felé!

Azonban ők is futásnak eredtek a becsületes kalmár nyomában. Néhány percz múlva a hely közelébe érkeztek, hol Nadia egy sziklaeresz alá húzódva maradt volt.

Itt sajátságos tompa morgás üté meg füleiket, s a következő perczben egy másik lövés hallatszott.

— Medve! kiálta Strogoff Mihály. Bátorság, Nadia! Jövök, hugom!

A dolog ez volt. A vihar egy óriás barna medvét kiűzött az erdőből, s az menhelyet keresve, épen azon sziklaüreghez tartott (mely talán máskor is szolgált már menedékeül), a hol a tarantasz a két lóval, s néhány lépésnyire tőlök Nadia meghúzódott volt. A középre fogott ló, nem szabadulhatván a két rúd közül, felbukott, s a földön vergődött; míg a másik kettő, megrémülve a vadállattól, elszakította fékét s elszaladt; a jemcsik pedig Nadiával mit sem, csak lovaival törődve, utánok futott. Nadia, egy percznyi rémület után összeszedve magát, a tarantászhoz szaladt, s kiragadta az ülésből a Strogoff Mihály pisztolyait, s az egyik csőt a medvére sütötte. Ez, surolva tán a lövéstől, de annál jobban felbőszülve, két lábra állott s úgy ment a védetlen leány felé, ki, mikor már egészen közel ért a vad, másodsor is rá lőtt s mellbe találta, de az aránylag gyöngé pisztolylövéssel az erős vadat el nem ejthette.

Ekkorra azonban már Strogoff Mihály is oda ért, s a

NEM VAGY MEGSEBESÜLVE HÚGOM?

következő pillanatban, öve mellől előragadott nagy késével, hasa aljától torkáig felhasította a medvét, mely hörögve bukott le elébe.

— Nem vagy megsebesülve, hugom? — kérde Mihály, karjaiba fogva a hős lelkű leányt, ki az erkölcsi erőfeszítéstől, most, a veszély elmúltával, érzé elsápadni s megtántorodni magát.

— Nem, rebegé a leányka, semmi bajom.

Nemsokára odaért a két ujságíró is. Lábra állították a földön vergődő lovat, mialatt a jemicsik is, sikerülvén megfognia a két elszaladtat, visszatért velök.

— Az ördögbe is, Korpanoff uram, — szolt a francia, — ön nagyon jól kezeli a vadászkést, kalmár lé-tére.

— Itt Szibériában, uram, kénytelenek vagyunk megtanulni az ilyesmit is. A legbékésebb utasnak is nem egyszer van hegyi medvékkel találkozása.

A kocsis csak azt sajnálta, hogy itt kell hagynia az utasa által oly műveszien, s minden szabályok szerint, a pompás bőr kimélésével elejtett medve bőrét. De hajnalodott, a vihar is egészen elmúlt, s az utasok siettették az indulást. Strogoff Mihály tudtára adta, hogy egyik lovát a hoppon maradt utasok féltaligája elébe kell odadnia.

— De uram, én csak egy kocsira vagyok szegődve, s most kettőt húzassak?

— Légy nyugton, atyafi, — vigasztala az angol, elérte aggodalmát, — kettős fuvart is kapsz érte.

Ez ígéret teljesen megnyugtatta az önzetlen jemicsiket. Maga fogta be egyik lovát a telégába, a más kettőt a tarantászba, s pontban háromkor elég vigan megindultak a lejtős úton.

Hat óra múlva szerencsésen elértek Jekaterinburgba; a hol, a posta-ház előtt ki várt volna reájok.

A KOCSIS KÖVETELTE A BORRAVALÓT.

más, mint az elszabadult féltelega kocsisa, a ki egész hidegvérrel követelte a borraalót a hegytetőn szépen cserbe hagyott utasaitól! Az angol ököllel akarta megfizetni a borraalót, míg a francia jóízűen nevetett a háta mögött.

TIZENHATODIK FEJEZET.

A lapályon.

Jekaterinburg földrajzilag ázsiai város, mert az Urál túlsó oldalán fekszik; de közigazgatásilag a permi kormányzóságba levén kebelezve, még az európai orosz birodalomhoz számíttatik. Különben 1723-ban alapított s azóta tetemes virágzásra és jelentőségre emelkedett; a birodalom fő pénzverőhelye, s a bányagazgatóság központi székhelye. Emméltogva nevezetes ipari központ oly országban, melynek egyik főgazdagsága a bányákból áll, a hol aranyat és platinát mosnak a hegyi folyók- és patakokból. Utasaink nem félhettek, hogy ilyen helyen lovakat és kocsit ne kapjanak a tovább³ utazásra, kivált most, mikor a fölkeléstől és tatárjárástól megfélemllett falusi nép tömegestül tódult a városba, s ha a bejövetelre szük lett a kocsi, annál több akadt üres a kiutazásra.

Strogoffnak sajátja levén a tarantász, melyen utazott, csak lovakról kelle gondoskodnia, a két hirlaptudósító pedig ketté tört telegája helyett minden nehézség nélkül talált egészen a Strogofféhoz hasonló tarantászt, úgy hogy minden fennakadás nélkül folytathatja útját mind a két pár ember.

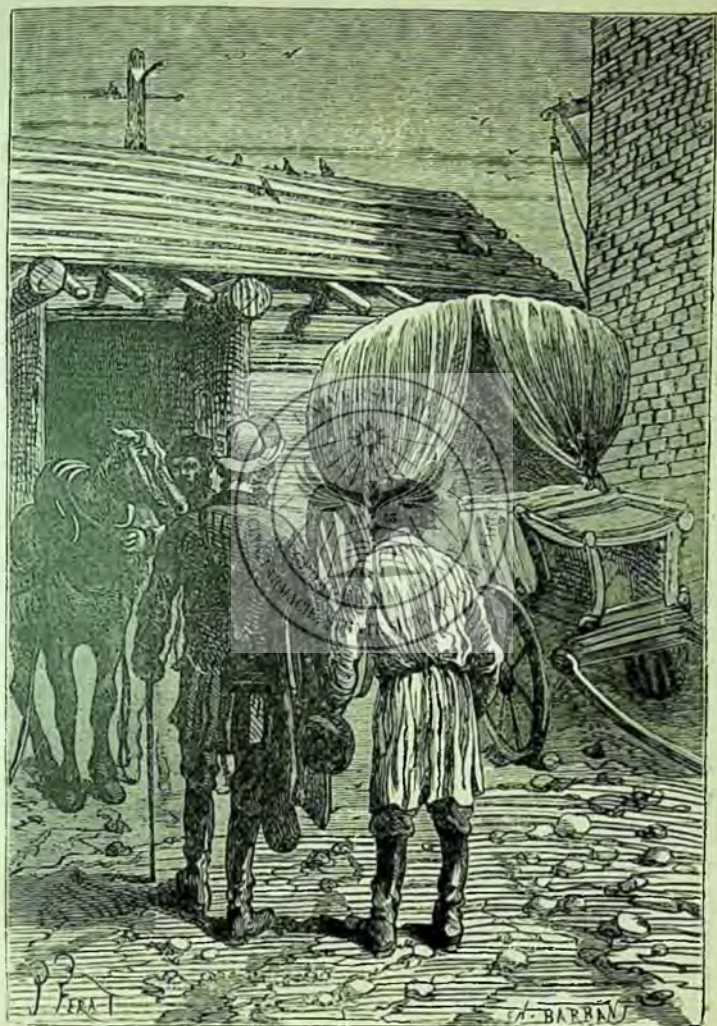
Tiumenig, sőt Novo-Zaimskoé-ig az út meglehetősen lejtős volt, mert még mindig az Ural hegység alább és

alább simuló hullámzásain vezetett át. De azontúl a végetlen síkság kezdődött, mely egész Krasznojarskig terjed, körülbelül 1800 kilométer hosszúságra.

A két újságíró is Isimbe törekedett; a mi Jekaterinburgtól mintegy hetedfélszáz kilométer távolságra volt; ott akarták elhatározni, a körülmények s addig szerzendő tapasztalataik szerint, hogy merre forduljanak aztán s együtt, vagy külön nyomokon induljanak-e tovább, mint a szimaton levő vadászok, kiki saját ösztöne szerint.

Ugyanezt az Irkutsk felé vezető isimi utat kellett választania Strogoff Mihálynak is; mást nem is választhatott; csak az volt a különbség közte és amazok közt, hogy ő nem vadászott hírekre, sőt kerülni kívánt valamint minden feltűnést, úgy minden olyast is, a mi útjában késleltethette volna. Ezt előre kijelentve új utitársainak, könnyen megegyeztek, hogy — legalább egyelőre — együtt folytassák útjukat a két egészen hasonló tarantáson, melybe három-három lovat fogattak, s déltájban már szerencsésen ki is indultak Jekaterinburgból.

Nadia tehát Szibéria talaján volt végre, az anyyiaktól rettegve félt, általa hön ohajtott tartományban, hol rég elveszített atyját remélte újra feltalálhatni. Lehunyta szemeit, hogy lelkében tovább lásson a korlátolt láthatárnál, s feltüntethesse magának rég nem látott atyja már-már elmosódó képét emlékében. Óránkint 15 kilométernyi sebességgel vitte őt célja felé a tarantász, a nyugati Szibéria sivatag lapályán át, hol a föld csak belsejében gazdag, felszínén kopár és terméketlen, s legfőlebb füves legelőket mutat; hol a munkás kéz eszköze a kövágó csákány, s csak ritkán az ásó és kapa. Nadia gondolatai e sivatagról messze tova, előre röpültek, a Baikal-tó mellékre... Majd ismét visszazállottak gondolatai a jelenre s közvetlen környezetére. Atyja képe ismét elhomályosult, s a nemes keblű utitársának adott helyet, kit a jóltevő

A KÉT HIRLAPTUDÓSÍTÓ NEHÉZSÉG NÉLKÜL TALÁLT TARANTÁSZT.

gondviselés rendelt a védtelen leány oltalmára, ki őt a nisni-novgorodi útlevel-hivatalban hugának vallotta, csak-hogy czéljában elősegíthesse, majd a volgai hajón oly gyöngéd gondosságban részesítette s az uráli hegységben saját élete koczkáztatásával mentette meg életét. Nadia hálát adott szívében Istennek az oltalomért, melyben őt ez idegen által részesítette, a ki akkor sem tehetett volna többet érte, ha valóban vérszerint testvére lett volna. Oldala mellett teljes biztosságban érezte magát, nem tartott semmi veszedelemtől s nem kételkedett, hogy védelme alatt el fogja érni távoli czélját.

A mi Strogoff Mihályt illeti, ő is keveset szolt, de annál többet elmélkedett. Ő is hálát adott Istennek, a ki midőn alkalmat adott neki, hogy egy jó tettet végezhesen, arra is segítette egyúttal, hogy kilétét s futári minőségét, a hugával utazó bátya álcázásával annál könnyebben elleplezhesse. Miért is nem volt e leányka valódi testvére? Nyugodt bátorsága tisztelétét, gyöngédsége szeretetét nyerte meg. Érezte, hogy azon tiszta és nemes szivek egyikének közelébe jutott, a kikre minden körülmények közt bizton lehet számítani.

Mióta szibériai földön jártak, kezdődött a valódi veszély Strogoff Mihályra nézve. Ha a két ujságíró hirei nem csaltak, ha Ogareff Ivánnak valóban sikerült átjőnie a határon: neki a legnagyobb elővigyázattal kell eljárnia. A körülmények e tény által tetemesen megváltoztak, mert a szibériai tartományokban csak úgy nyüzsögnek majd a tatár kémek. S ha inkognitóját fölledezi, ha futári minősége elárultatik, vége van küldetésének, talán életének is. Strogoff Mihály százsorta súlyosabban kezdette érezni a vállára nehezede felelősséget.

Míg az első kocsiiban így hallgattak s gondolkoztak, a másikban élénk beszélgetés folyt, bár különböző részt vett benne a két utitárs. A francia böbeszédűségére az

angol csak egytagú feleleteket adott, de társa gondoskodott, hogy a beszélgetés meg ne akadjon.

Minden állomáson leszállottak, s akár volt étkezés ideje, akár nem, közösen társalogtak; az utóbbi esetben azonban Nadia nem szállott le a tarantászról. Étkezés-kor is nagyon tartózkodó volt, s kevés részt vett a társalgásban, bár a francia, ki a női bájak iránt faja egész fogékonyságával birt, mindent elkövetett, hogy a csinos leánykát bele vonja.

Strogoff Mihály minden állomáson siettette a lóváltást, maga nézett az új fogatok után, sürgette a kocsisokat, s jelen volt míg befogtak és aztán maga jelentette, hogy felülhetnek, a mi épen nem volt inyére Mister Blountnak, a ki rendszeresen és tempóra szeretett ebédelni. Ha egyszer kocsiban ültek, azután szelek szárnyán utaztak, vagyis «sasok módjára» — mert szórták a kocsisoknak a borravalót, az orosz sassal ellátott vert arany-pénzben.

A tartomány, melyen a két tarantász így röpült át, csaknem egészen elhagyatott és sivatag volt. Utast alig lehetett látni, s a népesség is jóformán a postaállomások személyzetéből állott. A kevés és kis falu csaknem egész néptelen volt, mert az orosz lakosok elvonultak a betörő tatárok elől; a tatár s kirgiz fajuk pedig elejökbe mentek, hogy hozzájuk csatlakozzanak. De miután a postai szolgálat egészen rendben volt, utasaink egyáltalában nem panaszkodtak e magány és elhagyatottság miatt. A czár futárja még eddig semmi késedelmet sem szenvedett; s állomásról állomásra valószínűbbé vált, hogy előbb fog megérkezni Irkutskba, mintsem a Feofár tatárjai oda eljuthatnának.

Másnap arra, hogy a két tarantász elindult Jekaterinburgból, Tulugisk kis városkába érkeztek reggel 7 órára, miután ez idő alatt 220 verstnyi utat tettek meg minden

akadály vagy említésre méltó esemény közbejötté nélkül. Itt félórát szenteltek a reggelizésre. S azzal ismét elindultak, oly sebességgel, melyet csak bizonyos számú kopekeknek borraivalól igérése magyaráz meg. Déli egy órára, még 60 verstnyivel tovább, Tiument érték el.

E város, melyben a lakosok rendes száma 10 ezeret tesz, most két annyi népnek adott szállást. A vidék lakói ez első rangú iparos helyre vonultak, mely rendszeren érc-kohók műhelye, soha ily nagy élénkséget nem mutatott, mint most. A két ujságíró azonnal ki is indult hírvadászatra. Hirekben nem is volt hiány; de azok, miket a betörés színhelyéről idemenekült szibériaiak hoztak, egyáltalában nem voltak megnyugtatók. Beszélték a többi között, hogy a Feofár-khan serege gyorsan közeledik, az isimi völgy felől, s megerősítették a hírt, hogy a tatár főnök nem sokára találkozik Ogareff Iván orosz ezredessel, ha ugyan máris nem találkozott. A miből önként következett, hogy a hadműveletek erélyes megkezdése most már legközelebb várható.

A mi az orosz csapatokat illeti, azok legnagyobb részét az európai orosz tartományokból kellett ide vonni, s még sokkal távolabb voltak, mintsem szembe állhatnának a betörökkel. Mindazáltal a Tobolszk tartománybeli kozákok gyors menetekben haladtak Tomszk felé, abban a reményben, hogy ott elvágthatják a tatár csapatok útját.

Esti nyolcz órára a két tarantász újra 65 verstnyi távolságot nyert el, s utasaink Jalutorovszkba érkeztek. Itt gyorsan fogattak újra, s a városból kiérve, gyorsan átszállottak egy kompon a Tobol folyón, melynek csendes folyása könnyűvé tette az átszállást. Éjfélre, újabb 58 verstnyi úttal Novo-Saimskot érték el, a hol az Úral lejtőssége végkép megszűnt, s az egyenes síkság kezdődött, melyet Krasnoiariskig egy domb sem zavar. Végetlennek látszó puszta, melynek láthatárán köröskörül az

ISMÉT ELINDULTAK OLY SEBESSÉGGEL . . .

ég hajlik a földre, s melyből semmi sem magaslik ki, csak a távirda oszlopai, s maga az út sem válik ki a síkságból egyébbel, mint a kerekek által fölvert porral.

Strogoff és társai még növekedő gyorsasággal vetették magokat e nagy síkságnak. A lovak, a jól fizetett jemicsiektől szünetlenül zaklatva, csak úgy nyelték a távolságot. A két tarantász, egyenesen, torony irányában hajtott Isimnek, a hol a két hírlapíró el akart maradni Strogofféktól, ha ugyan úti tervöket addig valami nem módosítja.

Novo-Saimskot mintegy kétszáz verstnyi távolság választja el Isimtől s másnap esti nyolcz órára odaérhettek, ha útközben egy perczet sem veszítenek el. Junius 23-kán délután csakugyan nem is voltak attól messzebbre, mint egy 30 verstnyi távolságnál.

Egyszerre Strogoff Mihály az úton egy kocsit pillantott meg, mely előttök járt, egészen porfellegbe borúlva. De lovai, fáradtak már, nem bírtak gyorsan haladni, míg a Strogoff pihentebb fogatának nem nagy megeröltetésébe került azt utólrnie, sőt meg is előznie.

Oda szólt tehát a jemicsiknek, s az megcsapkodva lovait, kétszeres erővel s gyorsasággal indult a hajszára.

TIZENHETEDIK FEJEZET.

A kihívás.

A kocsi, melyet Strogoff Mihály megpillantott az úton, nem volt sem telega, sem tarantász, hanem valódi postakocsi és pedig egészen poros, meglátszék rajta, hogy messzi útról jő. A postakocsi keményen ütlegelte lovait, s szidalmakkal és káromkodással tetézte az ütlegeket, de nem sokra mehetett velök, mert lovai a szokottnál hosszabb úttól ki voltak fáradva. Világos volt, hogy a kocsi nem érintette Novo-Sainskot, s ha Irkutskba igyekszik, az oda vivő utat is valamely — a pusztában elvesző — mellékúton fogja elérni csak.

Strogoff Mihálynak és társainak, e postakocsi láttára, mely — mint ők, — egyenest Isimnek tartott, egy gondolatuk támadt: megelőzni azt az állomás előtt s biztosítani maguknak a netalán rendelkezésre álló fogatokat. Strogoff Mihály azért oda szólt a jemicsiknek, mint mondok, s csakhamar utólérte a postakocsit.

E perczben egy fő hajolt ki annak ablakán, s parancsoló hangon így kiáltott a fogatot megelőzni akarónak:
— Megállj.

De nem állott meg, sőt annál gyorsabban hajtott, s elejébe vágott a postakocsinak. A második tarantász ugyanazt tette, s az imént legelől járó kocsi leghátul ma-

radt. Most eszeveszett versenyben hajtott tova mind a három, a felvert nagy porfelleg között. De a fáradt lovu póstakocsi mind jobban és jobban hátramaradt, s a más kettő előnye egyre növekedett. Jelentékeny előny, feltevé, hogy az állomáson nincs három fogat készen, hogy mindenkinek jusson belőle.

Nyolcz óra volt este, mikor a két tarantász az állomáshoz behajtott, Isimnek a szélső udvarába.

A tatár betörésről érkezett hírek nagyon fenyegetőleg hangzottak; Isimtől a tatárok előcsapatai már nem lehetnek messze s a hatóságok már két napja Tobolszkba vonultak vissza és Isimet egészen fedezet nélkül hagyták.

Strogoff Mihály leugrott a kocsijáról s rögtön új fogatok után tudakozódott. Szerencséje volt, hogy megelőzte a póstakocsit, mert mindössze három pihent ló volt az állomáson, melyeket azonnal be lehetett fogni; a többi fogat csak az imént érkezett haza, s még pihennie kellett, mielőtt új útra indulhatna. A postamester azonnal parancsot adott, hogy fogjanak be a Strogoff kocsijába; a két újságíró, különben sem lévén idegen egyelőre az Isimben maradástól, várhatott, míg módja lesz tovább utazni.

Tíz percz múlva jelentették Strogoffnak, hogy be van fogva a tarantászba.

— Jól van; mondá, s azzal a két újságíróhoz fordulva, így szólt: Miután önök még maradnak, uraim, itt az ideje, hogy búcsút vegyünk egymástól.

— Hogyan, Korpanoff uram, — szólt Jolivet Alcide, — annyira siet ön, hogy egy órát sem akar itt pihenni?

— Nem uram; indulni akarok, mielőtt a póstakocsi, melyet megelőztünk, szintén megérkeznék az állomásra.

— Talán fél, hogy az utas elvenné ön elől a lovakat?

— Nem, de kerülni akarok minden kellemetlenséget.

Néhány szivélyes búcsúszt váltottak még, kölcsönö-

sen kifejezve sajnálkozásukat az elválás felett, s reményüket, hogy talán Omszokban újra fognak találkozni.

Mikor épen kezét szorítottak s Strogoff, hugával együtt indulni akart a szobából, érkező kocsi zöreje hallatszék kívülről. A következő perczben nagy robajjal nyílt az ajtó, s egy férfi jelent meg a küszöbön. A póstakocsibeli utas volt, katonás külsejű ember, mintegy negyven év körül, magas, erőteljes, széles vállú, hatalmas fejű, vastag bajuszú, s rőt pofaszakállú. Egyenruhát viselt, de tiszti vagy egyéb jelvény nélkül; oldalán hosszú szíjról, görbe huszárkard lógott le, jobbában kurta nyelű lovaglóstort tartott.

— Két lovat, azonnal, — szólt parancsoló hangon.

— Nincs e perczben rendelkezésre álló lovam, felelt a póstamester, meghajtva magát.

— De nekem rögtön kell.

— Lehetetlen uram.

— Miféle lovak azok, melyeket egy tarantász elébe fogva láttam odakünn?

— Ezé az uréi itt, — felelt a póstamester Strogoff Mihályra mutatva.

— Fogják ki azonnal, szólt az utas oly hangon, mely nem türt ellenmondást.

Strogoff Mihály egyet lépett előre.

— Azok az én lovaim, — mondá.

— Bánom is én! Nekem szükségem van reájok. Csak gyorsan, nincs veszteni való időm.

— Nekem sincs, — felelé Strogoff Mihály, igyekezve nyugodt maradni, de alig birva dühével. Nadia mellette állott, nyugodt tekintettel, de titkon félve mégis a kitöréstől.

— Elég! — kiáltá az idegen. S azzal a póstamesterhez fordulva folytatá: — Fogjanak ki abból a tarantászból azonnal, s fogjanak be az én póstakocsimba.

A póstamester, nagy zavarban, nem tudta mit tegyen. Strogofftól várta, hogy kétségtelen jogát védelmezze. Ez azonban egy perczig tétovázott. Nem akarta elővenni a podarosnáját, mely feltűnést okozott volna; de a lovak átengedésével késedelmet szenvedni sem akart; legkevésbé akart pedig oly harcba ereszkedni, mely egész küldetését kockáztathatná. A két ujságíró várakozással tekintett reá, készen egyébiránt, ha szükséges, segítségére lenni.

— Lovaim kocsimban maradnak, — felelt Strogoff határozottan, a nélkül mégis, hogy hangját egy irkutski egyszerű kalmárénál fölebb emelné.

Az idegen erre hevesen hozzá lépett, s kezét durván vállára téve, így szólt:

— Ugyan úgy-e? hát nem engeded át nekem a lovaidat.

— Nem, viszonzá Strogoff Mihály.

— Jó; azéi legyenek, a ki leveni a másikat. Védj magadat, mert, istenemre, én nem kiméllek.

S azzal hevesen kirántotta kardját és támadó állásba helyezkedett.

Nadia Strogoff Mihály elébe vetette magát, Jolivet és Blount urak is egy lépést tettek felé.

— Nem verekszem, — szólt Strogoff Mihály egyszerűen s karjait keresztbe fonta mellén.

— Nem verekszel?

— Nem.

— Most sem? — kiálta az utas, s abban a perczben, ostorával meglegyintette ellenfelének vállát.

E sértésre Strogoff Mihály elsápadt irtóztatóan; két karja önkéntelenül kitárult, mintha szét akarná morzsolni durva megtámadóját. De hatalmas erőfeszítéssel visszanyerte önuralmát. Verekedni, párbajt vívni . . . nemcsak késedelem, több lehet, talán küldetésének kockáztatása.

KIRÁNTOTTA KARDJÁT ÉS TÁMADÓ ÁLLÁSBA HELYEZKEDETT.

Inkább veszítsen egy pár órát... Inkább... De elnyelni *ilyen* sérelmet.

— Most csak megverekszel, gyáva! — kiálta az idegen, durvasággal tetézve a sérelmet.

— Nem! — felelt Strogoff, mozdulatlan, de farkaszemet nézve megsértőjével.

— Lovakat, azonnal! — szólt ez, s gyorsan elhagyta a szobát. A postamester követte, vállat vonva, s némi megvetéssel tekintve Strogoffra, hogy így elhagyta magát. A hatás, mit e jelenet a hírlapírókra tett, nem volt felettebb kedvező Strogoffra nézve. Nem is titkolták megütközésüket. Ily erős fiatal ember hagyjon magán száradni ily sértést, a nélkül, hogy elégtételt kérjen érte! Ezt valóban nem tették volna föl arról, a ki olyan könnyen megkéselte a hegyi medvét! Azért hidegen üdvözölték s szó nélkül visszavonultak.

Egy percz múlva ostorpattogás és kocsizörgés jelentette, hogy az erőszakos utas kirobogott a postaház udvarából, s tovább folytatta sietős utját.

Nadia maga maradt, az elfojtott dühtől még reszkető Strogoff Mihálylyal, a szobában. A czár futárja, mellén keresztbe font karokkal, némán ült egy székre rogyva. Szobornak lehetett volna tartani. Csakhogy halálos sápadtságát élénk pír, a fölhevültség s lelki küzdelem pírja, váltotta fel férfias arcán. Nadia nem kétkedett, hogy iszonyú súlyos okok bírhatták rá, hogy ilyen ember, ily sérelmet elviseljen. Hozzálépett azért, s gyöngéden megszólította:

— Bátyám, kezedet!

S ujjával, csaknem anyai mozdulattal, egy súlyos könyet törült szét, mely az erős férfi szeméből alágyördült.

TIZENNYOLCZADIK FEJEZET.

A kötelesség mindenek fölött!

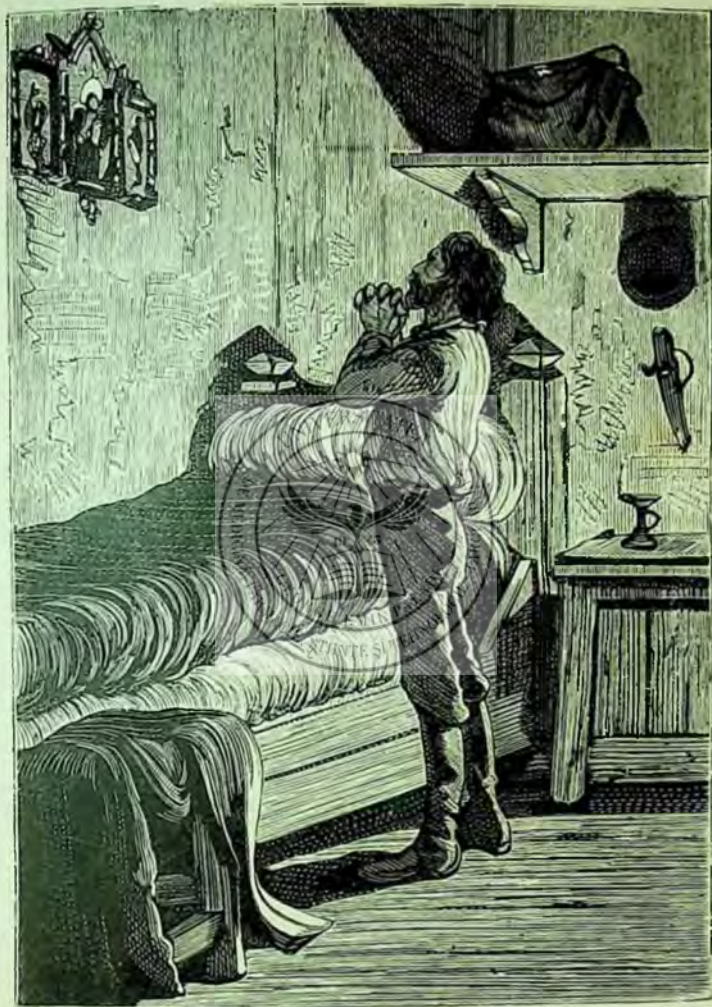
Nadia kitalálta, hogy valamely titkos indok határozta Strogoff Mihályt minden cselekvésében, s hogy ő nem magáé, nem rendelkezik szabadon magával — s a jelen esetben is hősileg áldozta fel magát a kötelességnek s tűrte el a legnagyobb, a halálos sérelmet is!

Nadia nem kért Strogofftól felvilágosítást; s ez hallgatag és néma maradt egész este. A postamester másnap reggel előtt nem tudott új lovakat adni, s így az éjt az állomáson kelle tölteniök. Nadia tehát némi pihenéshez jutott legalább, s egy külön szobát készítettek el számára, szívesen maradt volna uti társa mellett, de átlátta, hogy ennek az egyedül létel még jobbat tesz, mint a vizsgálat. Azért, egy néma kézzorítással búcsút vett tőle az éjszakára és szobájába vonúlt.

Strogoff nem feküdt le. Úgy sem bírt volna aludni. Azon a helyen, a hol a durva utazó ostora érintette vállát, mintha égés sebe lett volna, úgy érezte.

«A hazáért és az Atyáért!» mormogá magában, a mint estimáját végezte.

Ellenállhatatlan vágyat érzett magában megtudni, ki volt az az ember, a ki őt megütötte, honnan jött, hova megy, mi járatban van. Alakja, vonásai oly mélyen bevé-

A MINT ESTI IMÁJÁT VÉGEZTE.

sődtek emlékezetébe, hogy legkevésbé sem tarthatott attól, hogy elfeledje valaha, s ha még találkoznának, rá ne ismerjen.

A postamestert hivatta. Ez azonnal bejött s egy kissé megvetőleg nézett fiatal vendégére, de várta, hogy kérdezze.

— Ide való vagy, születésedre? — kérdé Strogoff.

— Ide.

— Ismered azt az embert, a ki elvette a lovaimat?

— Nem.

— Soha sem láttad azelőtt?

— Soha.

— Mit gondolsz: ki lehet?

— Mindenesetre olyan úr, a ki tud parancsolni.

Strogoff oly éles tekintetet vetett a szibériaira, mintha tört dobna az arcába; de ez nem sütté le a szemét.

— Gúnyolni merészelsz?

— Úgy van, — felelt amaz, — mert vannak dolgok, a miket még egyszerű kereskedő sem tűrhet el.

— A korbács — ?

— Úgy van, fiatal ember, a korbács.

Strogoff vállon és mellen ragadta az embert. De aztán bámulatos erőfeszítéssel nyugalmat erőszakolt magára s így szólt hozzá:

— Eredj barátom, távozzál! mert megölnélek.

A postamester ezuttal nem volt tévedésben vendége jelleme iránt.

— Jobb szeretném ilyennek! mormogá magában, a mint visszavonúlt.

Másnap, július 24-kén, reggeli 8 órakor három erős lovat fogtak a tarantászba. Strogoff és Nadia felültek, s Isim, mely oly borzasztó emléken maradt lelkökben, csakhamar hátuk mögött vészett el a távolban. Az aznap elért állomások mindenikén tudomást és meggyőződést

STROGOFF VÁLLON ÉS MELLEN RAGADTA.

szerzett magának Strogoff arról, hogy a postakocsi folyvást az irkutski úton megy előttök, s hogy a benne utazó sehol egy órát sem veszített sietségében.

Délután 4 órakor, 75 verstnyi út után, Abacskája állomáson az Isim folyón, az Irtis folyam egyik tekintélyesebb mellékfolyóján kellett átkelniök. Ez nem járt minden nehézség nélkül. Az Isim e helyen meglehetősen sebes víz; s míg télen, a szibériai folyók, a jég és hó végtelen mezeje alatt, eltakarva, mintha nem is léteznének, a szán a nélkül sikul át rajtuk, hogy az utas tudna is rólok: nyáron át gyakran sok nehézséget és feunakadást okoznak. Két egész órát kellett itt az átmenetre fordítani, a mi annál inkább bosszantotta Strogoff Mihályt, mert a tatárok betöréséről nyugtalanító híreket hallott szállingózni.

E hírek szerint a Feofár khán előörsei már az Alsó-Isim mindkét partján mutatkoztak, a tobolszki kormányzóság déli részében. Omszk keményen fenyegetve volt. Már összeütközésről is beszéltek a szibériai csapatok és a tatár betörők között a kirgiz határszélen, s a hír azt suttogta, hogy az orosz csapatok, gyöngék lévén e részben, vissza is nyomattak. A tartomány megrémült lakossága e miatt tömegesen kezdett kivándorolni. Irtózatosságot kegyetlenségeket beszéltek a tatárokról: rablást, gyűjtogatást, öldöklést, mészárlást; ez a tatár hadviselés módja.

A Feofár khán előcsapatai előtt megnéptelenedtek a faluk és városok, s Strogoff Mihály méltán attól tarthatott, hogy előfogatokat nem fog kapni a tovább utazásra. Annál jobban sietett, hogy mielőbb Omszkba érhessen; remélte, hogy talán e város környékén megelőzheti a tatár előcsapatokat, melyek az Irtis völgyén jöttek lefelé, s szabadon találja még az utat Irkutskig.

Épen e helyt, hol a tarantász az Isim folyón átkelt,

végződik az úgynevezett «Isimi láncz» fatornyok s bástyák lánczolata, mely Szibéria déli határától, négyszáz kilométernyi vonalban fut az Isim folyóig, s hajdan kozák laktanyaúl szolgált, a tatárok és kirkizek ellen, de egy idő óta fölhagyva áll. Most a betörők sorban felgyűjtötták e kis faerődöket, s a távolban gomolygó füst mutatta közeledésök vonalát.

Mihelyt a tarantászt a komp a jobb partra átszállította, rögtön folytatták az utat, nagy gyorsasággal. Esti hét óra volt: az ég borult; olykor meg-megeredt az eső, de csak annyi, hogy elverte a port s az utat jobbá tette a pusztán.

Strogoff Mihály többnyire hallgatott az egész napi uton; a fiatal lányka sem panaszkodott sem fáradság, sem késedelem miatt. Érezte, hogy társa még jobban siet s nyugtalanabb Irkutskba érkezni, mint ő. Az is eszébe jutott, hogy ha Omszkot a tatárok megszállották, a Strogoff Mihály anyja, ki e városban lakott, oly veszélyeknek lehet kitéve, melyek miatt fia méltán aggódhatik rajta, s hogy sietséget és nyugtalanlanságát ez is eléggé magyarázza.

— Nem kaptál anyádról semmi tudósítást a betörés óta? — merészlé kérdezni egyizben.

— Semmit, Nadia. Anyám legutolsó levele két hónappal ezelőtről kelt; elég megnyugtatólag szólt; Márfa (ez a neve) erőteljes, bátor asszony, valódi szibériai nő, aki tűrni és szenvedni tud.

— Alig várom, hogy megismerhessem; miután te hűgodnak nevezel, Márfa tehát anyám.

S mivel Strogoff mit sem felelt, folytatá:

— Hátha anyád eltávozott Omszkból.

— Az nem lehetetlen; sőt remélem is, hogy Tobolszkba menekült. Gyűlöli a tatárokat; ismeri a pusztát, nem retten vissza az út fáradságaitól, s óhajtom-

hogy vette légyen botját és indult volna meg az Irtis mentén lefelé. Úgy van Nadia; remélem, anyám oda hagyta Omszkot.

— E szerint mikor fogod őt viszontlátni?

— Majd, — majd visszajövet.

— De ha mégis Omszkban maradt, csak megpihensz nála egy órára.

— Föl sem fogom keresni.

— Hogyan? nem?

— Nem, Nadia! — válaszolt Strogoff Mihály, csak-nem zihálva az elfojtott indulattól, melylyel e rövid szavakat, szive ellenére kiejtje.

— S mi okból tagadhatnád meg magadtól s anyádtól ez örömet, ha csakugyan Omszkban talál lenni?

— Mi okból, kérded Nadia? Abból az okból, a mely egész a gyávaságig türelmessé tett azzal a nyomorúttal szemben, a ki . . .

Nem bírta befejezni a mondatot.

— Csillapodjál, bátyám! — szolt Nadia, legszelidebb, enesztelő hangján. — En csak egyet tudok, vagy inkább csak sejtek: hogy egész magaviseleted, minden tettet fölött egy érzelem uralkodik, egy oly kötelesség érzete, mely, ha létezhetik olyan, szentebb a fiúi kötelességnél is, az édesanya iránt!

Nadia elhallgatott s ettől kezdve került minden szót, mi ismét e tárgyra vezethette volna vissza beszélgetésüket. Érezte, hogy valamely titok van itt, melyet tisztelnie kell.

TIZENKILENCZEDIK FEJEZET.

Átkelés az Irtisen.

Másnap, július 25-én reggel három órakor a tarantász a tjukalinszki postaállomáshoz érkezett, miután az Isimen való átkelés óta húsz verstnyi utat tettek. Gyorsan váltottak lovakat; de a jémcsik, — most először történt — kifogásokat tett az indulás ellen, hogy tatár csordák száguldoznak a pusztákon s az utazás veszélyes e kósza rablók miatt.

Strogoff most sem akarta előmutatni a podarosnját, hogy azzal csináljon utat magának. Jobbnak látta pénzzel győzni, a mi a kocsisokra nézve épen oly biztos eszköz volt, mint akármily erős ezári parancs. Minden áron kerülni akarta a feltűnést, a minek pedig mulhatalanúl ki lett volna téve, ha megmutatja, hogy a legutóbbi szigorú ukázok daczára is neki joga van az utazáshoz.

Végre a tarantász elindult s oly jól haladt, hogy délutáni három órakor, huszonnégy versttel odább, a kulasinszkoé-i állomáson voltak. Egy óra múlva pedig innen — elérték az Irtis folyam partját. Omszki ide már csak húsz verstnyire feküdt.

Az Irtis széles folyam; a fő erek egyike, melyen Közép-Ázsia fensíkjának s a szibériai lapályoknak vizei észak felé sietnek. Az Altái hegységben eredve, délkelet-

ről északnyugoti irányban foly, s közel hét ezer verstnyi futása után az Obi-ba ömlik. Az év e szakában az Irtis vize rendkívül magasan állott, s azért az átkelés a rohamos áron felette nehéz is volt. Úszva, a leghatalmasabb karú és tüdejü ember is alig mehetett volna át rajta, s még csolnakon sem járt az átkelés minden veszély nélkül. De veszély, vagy annak félelme, Strogoff Mihályt és Nadiát fel nem tartóztathatta!

Strogoff mindamellett azon ajánlatot tette fiatal társnőjének, hogy hadd kísértse meg először ő maga az átmenetet a kompon, átszállítva a kocsit és a fogatot, mivel e teherrel a nagyon gyöngé — csaknem csónakszerű kompon csakugyan veszélyes lehet az átkelés; majd aztán teher nélkül visszajő a komppal Nadiáért. De a hőselkü leány nem fogadta el az ajánlatot. Ez legalább is egy jó órai kesedelmet okozott volna, s ő annak okozója lenni nem akart.

A kompa beszállás nehezen ment, mert a parton víz volt, s a kompot nem lehetett egészen a szárazig kihúzni. Jó félórába és nagy erőfeszítésbe telt, míg a révészek, a kocsis és Strogoff, egyesült erővel, a tarantászt és a három lovat behelyezhették a kompa. Akkor magok is beszálltak mind, Nadia is elhelyezkedett s megindultak.

Kezdetben könnyen ment a dolog. A víz árja erősen ragadta befelé a kompot és gyorsan haladt. A révészek hosszú rudakkal, melyeket igen ügyesen kezeltek, hajtották a kompot el a parttól s lefelé, míg azokkal feneket érhetek. De a mint a víz, minél beljebb, annál jobban mélyedt is, a rudakat csaknem egészen elnyelte s azokkal nem sokat lehetett segíteni többé, mert alig egy lábnyi állt ki belőlök a vízből, úgy hogy kezelésök nehézzé s a mellett elégtelenné is vált.

Strogoff Mihály és Nadia a komp hátulján ülve, nyugtalanul nézték a révészek munkáját.

— Vigyázz! kiálta egyik révész. — E kiáltást az új irány indokolta, melybe a hajót a víz árja nagy sebességgel ragadta. Most a révészek feladata az volt, hogy a rudak segítségével a víz folyásának rézsutas irányban fordítsák a kompot, hogy azt ne egyenesen lefelé ragadja, hanem át — a tulsó part felé vesse a folyam. Ez sikerült is ügyességöknek, s a komp lassanként közeledett is a jobb part felé. Bizton lehetett számítani rá, hogy öt vagy hat verstnyivel alább, mint a balpartról az indulás történt, fogják elérni a tulsó partot; de azt föl se vették, csak ember, állat és kocsi baj nélkül érhessen oda.

A két révész, izmos, erőteljes és mesterségében jártas ember, nem is kételkedett azon, hogy szerencsésen elérik a partot. De nem számítottak egy közbejöheto akadályra, melyet sem erejük, sem ügyességök el nem háríthatott.

A komp épen a folyam közepén úszott, egyenlő távolságban egyik és másik parttól, s óránként két verstnyi sebességgel haladt lefelé, — midőn Strogoff Mihály felállva ültéből figyelemmel tekintett a víz mentén fölfelé; néhány csónakot pillantott meg, melyek gyorsan közeledtek, lefelé a vízen, mivel a benne ülők, a víz árjának sebességén evezőkkel is segítettek. A Strogoff arca egészen elsötétült s oly aggodalmat fejezett ki, hogy Nadia el nem nyomhatta a kérdést: — Mi baj van, bátyám?

De mielőtt még ez felelhetett volna, a révészek is észrevették, fel is ismerték a közeledőket s így kiáltottak fel: — Tatárok, tatárok!

Valóban azok voltak, s annyian és oly gyorsan közeledtek, hogy alig látszott lehetségesnek a menekülés előlük. A révészek valóban kétségbe is estek e látványra s kiejtették kezeikből a rudakat.

— Bátorság, barátim! — kiáltá Strogoff. — Ötven rubel a jutalmatok, ha túlpartra érünk, mielőtt azok utól-

élnének. — A révészek, ez ígéret által nekitüzelve, újra nekikezdték a munkának, kétszeres erővel hajtották a kompot, de csakhamar bizonyos lőn, hogy hiába, a bárkák odaérkezte előtt nem érhetnek a tulsó partra. Azt pedig, hogy a tatárok őket bántatlanul hagyják, remélni sem lehetett.

— Ne ijedj meg, Nadia — mondá Strogoff Mihály; — de légy készen mindenre.

— Készen vagyok, — felelt a leány.

— Arra is, hogy a folyamba vessük magunkat, mikor én mondom?

— Arra is, mikor mondod.

— Bízzál bennem.

— Bízom.

A tatárok bárkái alig száz lányira voltak már. Egy csapat bokharai harczos volt, a kik Omszk körül portyázást akartak megkísérteni.

A komp csak egy pár rúd hossznyira volt még a parttól. A révészek megkettőztették erejüket; Strogoff is erősen dolgozott egy rúddal, melyet csaknem emberfölötti erővel kezelt. Csak annyi időt nyerjenek, míg a tarantászszal kihajtanak s aztán vedd el magad! — De mind ez erőfeszítés hiába!

— Saryn na kitsu! — kiálták az első bárkából. — Strogoff Mihály a tatárkalózok harczkiáltására ismert, a melyre nem lehet egyébvel felelni: mint hasra vetni magát. S miután e parancsnak sem ő, sem a révészek nem engedelmeskedtek, hatalmas sortüzet kaptak — és a lovak közül kettő halálra sebesült. E pillanatban erős lökést éreztek; a bárkák orra a komp oldalába ütődött.

— Most, Nadia! — kiáltá Strogoff, készen, hogy a vízbe vesse magát.

A fiatal lány kész volt követni őt, — midőn Strogoff Mihály, egy lándzsadöféstől érve, előre bukott a fo-

KÉT HATALMAS KÁR A LEVEGŐBE EMELTE.

lyamba. Az ár elsodorta, még karjaival kapkodott egy perczig, aztán elmerült.

Nadia éles sikoltást hallatott, de mielőtt még ideje lett volna, hogy védője után vesse magát, őt is megragadták, két hatalmas kar a levegőbe emelte, s a bárkák egyikébe fektették.

Pár perc múlva a két révész is agyon volt verve és szurdalva lándzsákkal, a komp a víz kedvére eleresztve, a tatárok pedig, bárkáikban, tovább eveztek az Irtisen alá . . .

HUSZADIK FEJEZET.

A sebesült.

Omszk, nyugoti Szibériának hivatalos fővárosa. Tomszk ugyan jóval népesebb és jelentékenyebb város, de az ázsiai Oroszország ez első részének főkormányzója Omszkban székel.

A város tulajdonkép két városból áll. A felső város vagy erőd a hivatalok székhelye s a hivatalnokok lakása; az alsó várost leginkább Szibéria kereskedői lakják, bár a városnak különben nincs jelentékeny kereskedelme. Az alsó városnak 12—13 ezer lakosa van, s földhányásokkal van védve, de elégtelenül, mert azok csekély magasságúak. A tatárok ezt jól tudták s bátran nekimentek és néhány napi megszállás után sikerült is bevenniök.

Az omszki őrség, mindössze két ezer ember, vitézül ellenállott; de elnyomva az emir jóval nagyobb ereje által, kénytelen volt odahagyni az alsó várost s a felvárba vonult vissza. A kormányzó és a hadparancsnok a templomot és tornyokat lörésekkel látták el s remélték, hogy e rögtönzött kreml-ben fentarthatják magokat. Segítségét kívülről egyhamar nem is várhattak.

Az Irtisen alászálló tatár csapatok pedig napról-napra szaporodtak; s a mi több: oly vezérok volt, a ki elárulta ugyan hazáját, de a mily merész, ép oly alkalmas is volt

a vezérségre, t. i. Ogareff Iván ezredes. Ép oly kegyetlen, mint akármelyik tatár vezér, Ogareff a mellett kiképzett katona volt. Anyai részről némi mongol vér folyván ereiben, szerette a ravaszságot, a cselvetéseket, s nem riadt vissza, czélja kivitelére, semmi eszköztől. Vérében levén az alattomoság, szívesen vett föl mindenféle alakot s kész volt belebújni a legaljasabb álöltözetbe, s bele találta magát minden szerepbe. A mellett kegyetlen volt, s ha kellett: a hóhér szerepétől sem idegenkedett. Feofárkhán jobb alvezért nem találhatott volna magának e vad háborúra.

Mikor Strogoff Mihály az Irtis partjához ért, Ogareff Iván már elfoglalta volt Omszkot, s most a felvár ostromát annál inkább sürgette, mert sietett Tomszkba jutni, a hol a tatár erő zöme összpontosítva volt. Tomszkot maga Feofárkhán csakugyan be is vette, néhány napra már, s a betörők ezzel Közép-Szibéria birtokába jutva, egyenesen Irkutsknak indulhattak.

Irkutsk volt a valódi czélpont, a melyre Ogareff Iván törekedett. Ez árulónak az volt a terve, hogy valami szín alatt, álnévvel s alakban, behízelgi magát a nagyherczegnél, s mikor eljötnék látja az alkalmas időt, a várost és magát a nagyherczeget is, a tatárok kezébe szolgáltatja. Ily zsákmánynyal s ily pont birtokában, az egész Szibéria a betörők kezében volna.

Azonban a czárnak tudtára esett az ármányos terv, s épen annak kijátszására küldötte el Strogoff Mihályt az ép oly fontos, mint titkos megbizással. Ezért volt a fiatal futárnak megparancsolva, hogy a legszigorúbb inkognitóban utazzék és magát semmi esetre el ne árulja. Ő e feladatnak eddig meg is felelt: de mikép felelhet meg tovább is?

A döfés, mely Strogoff Mihályt a kompban érte, nem volt halálos. Többnyire víz alatt, látatlanul úszva, a leg-

EGY NAGYSZAKÁLLÚ ALAKOT LÁTOTT MAGA FÖLÉ HAJOLNI.

nagyobb erőfeszítéssel el is érte a jobb partot s ott a nád közt, partra vonszolva magát, összerogyott és elvesztette eszméletét.

Mikor magához tért: egy muzsik kunyhójában találta magát, a ki őt megtalálta a nádasban, lakába vitte s ápolta.

Mennyi ideje volt e becsületes szibériai paraszt vendége? arról ő nem tudott. De mikor szemeit fölnyitotta, nagyszakállú, becsületes képű alakot látott maga fölé hajolni, a ki részvétellel tekintte reá. Kérdezősködni akart, de a muzsik, megelőzve őt, így szólt:

— Ne erőlted magad, jámborkám! nagyon gyöngye vagy még. Megmondom én: hol vagy, s mi történt, mióta nem tudsz magadról.

S azzal a muzsik elbeszélte az egész támadást, melynek észrevétlen tanuja volt, hogy támadták meg a tatárok a kompot, hogy verték le őt, hogy rabolták ki a tarantászt s öldösték le a révészeket.

Strogoff alig hallgatott rá, hanem kezeivel ruháit tapogatta — s érezte a nagypecsétés levelet, még mindig melléhez szorítva. Megkönnyebbült — de még nem egészen.

— Egy fiatal leány volt velem — kezdé.

— Azt nem ölték meg, — válaszolt a muzsik nem annyira szavaira, mint a szemeiben olvasható nyugtalan-ság kifejezésére válaszolva. — Hanem magokkal vitték a bárkájokba, s le az Irtisen.

Strogoff nem birt felelni. Szívére tette kezét, hogy elnyomja annak lázas dobogását. De ennyi megpróbáltatás közepette is a kötelesség érzete volt, a mi minden egyebet elhallgattatott lelkében.

— Hol vagyok? — kérdé.

— Az Irtis jobb partján, alig ötven verstnyire Omszktól, — felelt a muzsik.

— Mi sebet kaptam? talán lövés?

— Nem; lándzsa-szurás a fejedén, de prémes sapkád annak is elvette az ereje egyrészét. Sebed már behegedt; néhány napi nyugalom után folytathatod utadat.

— S mennyi ideje vagyok nálad.

— Három napja. A mint a tatárok elmentek, a nélkül, hogy téged észrevettek volna, (azért nem is foszthattak ki, megvan az erszényed is, érintetlenül), én mindjárt ide hoztalak. Harmad napja vagy eszméletlenül.

— Három napot vesztettem! Ez iszonyú! Van-e lovad eladó!

— Nincs nekem, jámborkám, se lovam, se kocsim. Hja, a hol a tatárok átmentek, nincs ott semmi.

— Akkor gyalog megyek Omszkba; ott csak találok lovat.

— Pihenj még, akkor inkább folytathatod utadat.

— Egy órát sem szabad vesztenem többet.

— Akkor magam vezetlek a városba, — szolt a muzsik, látva, hogy hiába is ellenkezne tovább. — Különben Omszkban elég orosz van még, elvegyülhetsz közöttök feltűnés nélkül.

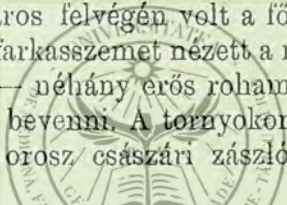
De a mikor Strogoff felkelt az ágyból s kilépett a kunyhóból, szédülni érezte fejét s alig bírt a lábán állani. A fris levegő csakhamar magához térítette, s a becsületes muzsik karjába fogódzva, eleinte tántorgó lépésekkel megindult. Erélyes természete, mely megszokta: parancsolni a testnek, legyőzte aléltóságát. Egyetlen czél lebeggett lelke előtt: a távoli Irkutskba érni. — Omszkon kell átmennie.

— Isten oltalmazza anyámat és Nadiát! — sóhajtá. — Nincs még jogom rájok gondolni.

Nem sokára elérték az alsó várost; s ámbár meg volt szállva az ellenségtől, nehézség nélkül be is jutottak. A város körüli földhányások le voltak rontva helyen-

ként, s réseket engedtek a bemenetelre, előbb a tatároknak, most neki is.

A város belsejében, az utczákon csak úgy nyüzsögtek a tatár katonák; de meglátszott, hogy vas kéz tartja fölöttök a fegyelmet, a mihez különben nincsenek szokva. A nagy piacon, mely táborhelylyé volt átalakítva, két ezer tatár táborozott, jó rendben, öröktől körülvéve. A lovak lándzsákhoz kötve, de fölszerszámozva, bármely perczben készen voltak az indulásra. Omszk csak átmeneti állomásul szolgálhatott e tatár lovasságnak, mely alig várta, hogy keleti Szibéria népesebb s gazdagabb városaiban üthessen tanyát, a hol több s könnyebb zsákmányra számíthatott.

A kereskedő város felvégén volt a főhadiszállás, honnan Ogareff Iván farkasszemét nézett a megerősített felső várossal, melyet — néhány erős roham daczára — még eddig nem tudott bevenni. A tornyokon és falakon büszkén lobogott az orosz császári zászló, a nemzeti szí-

HUSZONEGYEDIK FEJEZET.

Anya és fiu.

Strogoff Mihály tökéletesen ismerte Omszk városát. A népesebb utcákat elkerülte. Nem mintha félt volna, hogy valaki rá ismer. E városban, édes anyján kívül senki sem bírta volna őt nevéen szólítani, de ő megtogadta, hogy anyját nem fogja meglátogatni, s meg is akarta tartani e fogadását. Különben remélte is, s teljes szivéből óhajtotta, hogy anyja a Birodalom valamely nyugodtabb s biztosabb pontjára menekült legyen.

Szerencsére a muzsik ismert egy postamestert, a kiről remélte, hogy jó fizetésért kész lesz lovat és kocsit akár bérbé, akár eladni. Akkor csak az marad hátra, hogy Strogoff el tudja hagyni a várost, a mi különben, a földhányás valamelyik részén nem látszott lehetetlennek.

A muzsik egyenesen a postamester háza felé vezette vendégét, mikor egy szük utcában Strogoff Mihály egyszerre csak megállott s hirtelen egy ház kiálló sarka mögé vonúlt.

— Mi baj? kérdé meglepetve a muzsik.

— Csitt! felelt Strogoff suttogva s ujját ajkaira tette.

E perczen egy kis tatár csapat lépett ki a szélesebb utcából s kanyarodott a szük utcába, melyben Strogoff és kísérelője voltak. A körülbelől 20 emberből álló csapa-

tocska élén egy tiszt lépdelt, egyszerű egyenruhában. De bár gyors pillantásokat vetett maga körül, nem vette észre a sarokba vonult Strogoffot. A kis csapat gyorsan haladt tova. Mikor eltűnt, Strogoff e kérdést intézte a muzsikhoz:

— Ki volt ez a tiszt? ismered?

S arca sápadt volt, mint a halotté.

— Ez Ogareff Iván, — felelt a muzsik halk hangon, de a melyben a gyűlölet reszketett.

— Ő! kiáltá Strogoff, nem bírva elnyomni a düh e fölkiáltását. Mert a tisztben arra az utasra ismert, a ki őt az isimi állomáson megütötte s fogatát elvette volt.

És pusztá sejtelen, vagy a fölismerés villámsugára volt-e, mely e perczen az öreg cigány képét idézte vissza emlékébe, a kit a nisni-novgorodi vásárban látott volt először?

Strogoff Mihály nem csalódott. Ez a két ember egy és ugyanaz volt. Czigány ruhában, a Sangarre csapatába vegyülve, lépte át Ogareff Iván a batárt s menekülhetett Nisni-Novgorodból, a hol a vásáron, a Közép-Ázsiából oda tódult idegenek sokasága közt megbízható eszközöket keresett átkozott vállalatához. Sangarre és cigányai valódi kémek voltak szolgálatában, a kikben teljesen megbízhatott.

Ogareff Iván csak három napja érkezett Omszkba, s az isimi balvégzetü találkozás nélkül Strogoff őt megelőzte volna. Isten tudja, mennyi szerencsetlenségnek lett volna ezzel eleje véve.

De most, s inkább mint valaha, Strogoffnak futnia kellett Ogareff elöl. Majd eljő az idő, mikor szembe állhat vele — s akkor fel fogja őt találni, bármily nagy legyen is Szibéria!

Most hát újra megindult a muzsikkal s egyenesen a postához mentek. Fájdalom, kocsit nem kaphatott, mert

a postának nem volt sem eladó, sem kibérelni való kocsija.

De minek is neki a koci. Hiszen egyedül volt. Elég volt neki egy ló is, s azt szerencsére kapott is. Erős zömök, gyözös ló volt s Strogoff nem volt nehézkes az alkuban, bár kétszeres árt kelle adnia. Kifizette s néhány percz múlva kész volt az indulásra. De még csak négy óra volt este, s czélszerűbbnek látta bevárni az éjt. Azonban nem akarván a városban mutatni magát, a postaháznál maradt, s ott adatott némi enni valót magának.

A közteremben nagy volt a jövés-menés. Az orosz postaállomások szokása szerint, az aggódó lakosság oda járt, híreket hallani. Orosz csapatok közelgéséről sutogtak, melyek Tomszkoét Teofárkántól visszafoglalni készülnek.

Strogoff minden szóra figyelt, de maga nem vegyült a társalgásba.

Egyszerre egy éles felkiáltás reszkettette meg szivét s úgyszólván fülébe harsogott a szó.

— Fiam!

Anyja, az öreg Márfa állott előtte. Rámosolygott, reszketett, karjait tartá elébe. Strogoff Mihály fel akart ugrani — át akarta ölelni — egyszerre a kötelesség érzete, mint villám lövelt szivébe — s akkora volt önuralma, hogy visszatartotta magát s arcának egyetlen izma sem mozdult meg.

Húsz ember volt a teremben. Azok közt kének is lehettek; s nem tudhatták-e a városban, hogy Strogoff Márfa fia a czár futárcsapatjához tartozik? Strogoff Mihály mozdulatlan maradt székén.

— Mihályom! — kiáltá anyja.

— Kicsoda vagy te, jó asszony? — kérdé Strogoff erőltetett egykedvűséggel.

FIAM! KIÁLTÁ AZ ÖREG MÁRFA.

— Ki vagyok? — kérdezheted? fiam! hát nem ismeresz anyádra?

— Csalódik, asszonyom, — talán némi hasonlat vezet felre.

Az öreg asszony hozzá lépett s rászegzett szemekkel dadogá:

— Nem a Strogoff Péter és Márfa fia vagy?

Strogoff életét adta volna érte, ha szabadon követhette volna szive túláradó érzelmeit. De küldetése, esküje mást parancsolt. Hidegen felelt:

— Valóban nem értem önt, jó asszony.

— De Mihály —

— Engem nem hívnak Mihálynak; én Korpanoff Miklós, irkutski kalmár vagyok.

Azzal fölkel (s maga sem léven biztos tovább önuralmáról) oda hagyta a szobát, míg az anya kétségbeesett kiáltása hangzott utána:

— Fiam! édes fiam!

A jelenet feltűnést okozott. S a jelenlevők közül többen eltávoztak.

A nő ezalatt, bár közel volt az összerogyáshoz előbb, lassankint összeszedte magát. Mint egy isteni sugallat, világosság támadt elméjében. Hogy csalódott volna s idegent vélt volna fiának: ezt ép oly lehetetlennek érezte, mint azt, hogy fia őt megtagadja, ne ismerje, ne szeresse többé. Valami fontos, *valami rettenetes okának kell lennie, a miért annyját így a világ előtt megtagadja!*

— Örült vagyok, mondá a körüle állóknak, a kik kérdezősködni kezdettek. Szemeim megcsaltak. Egy idegent néztem fiannak; de a hangja egészen más; csakugyan nem ő volt.

Alig telt el tíz perc, midőn egy tatár tiszt lépett be s körültekintve így szólt:

— Hol van, melyik itt Strogoff Márfa?

TUDOD-E VÉN ASSZONY ?

— Én vagyok, — felelt az öreg asszony s míg szive belül reszketett, arcza már teljes nyugalmat mutatott.

— Kövess! — mondá a tiszt.

Néhány percz mulva a tatárok főhadiszállásán, Ogareff Iván előtt állottak, a kit kémei az iménti jelenetről azonnal tudósítottak volt, s a ki, gyanítva a valót, maga akarta kikérdezni az agg szibériai nőt.

— Hogy hínak? — kérdé durva hangon.

— Strogoff Márfának.

— Van fiad?

— Van.

— Hol van?

— Moszkvában, a czár futárja.

— Mikor ballottál felöle?

— Több mint két hónapja.

— Ki az a fiatal férfi, a kivel az imént a postaházban találkoztál?

— Nem ismerem; irkutski kalmárnak mondá magát. Hasonlatosságot találtam benne — s elnéztem és meg is szólítottam a fiam helyett. En Istenem! tizedszer történik már rajtam. Minden fiatal emberben a fiamat vélem viszontlátni. Nem csoda, mindig róla gondolkodom.

— E szerint nem a fiad volt?

— Nem, fájdalom!

— Tudod-e vén asszony, hogy kínpadra vonatlak, ha ki nem vallod az igazat.

— Igazat mondok uram, s ha kínpadra vonatsz, sem mondhatok mást.

— Hát igazán nem a fiad volt?

— Nem uram! Azt hiszed, megtagadnám a fiamat, az egész világért?

Ogareff Ivánt azonban nem lehetett megcsalni. Meg volt győződve, hogy az öreg asszony csakugyan fiára ismert az ál-Korpanoff Miklósban, s hogy az nem más,

mint Strogoff Mihály, a czár futárja, ki bizonyára valamely fontos és titkos küldetéssel van megbízva, mely őt rábirta, hogy érette saját édes anyját is megtagadja.

Azonnal parancsot adott, hogy üldözzék s hozzák elébe. Az asszonyra nézve pedig, hogy tartóztassák le s kísérik Tomszkba. S míg a szegény asszonyt a durva tatár katonák elhurczolták, Ogareff Iván fogai közt morgóga:

— Majd kiveszem én a szót, mikor kell, ebből a vén boszorkányból.

HUSZONKETTEDIK FEJEZET.

Az ingoványon.

Szerencséje volt Strogoffnak, hogy sietve elhagyta az állomást. Ogareff Iván minden irányban kiadta a parancsot, hogy ne ereszszék ki a városból s tartóztassák le, ahol találják. De ő már akkor kisért a földhányások egyik részén, s lova a pusztán vágatott és mivel nyomban nem üldözték, meglehetősen előnyt is nyert.

Julius 29-én este nyolcz órakor hagyta el Omszket; e várost, mely épen a feleuton fekszik Moszkva és Irkutsk közt, a hova tíz nap alatt meg kell érkeznie, ha meg akarja előzni a tatárok betörését, annyival inkább, mert tudta, hogy anyja akaratlanul elárulta őt s így üldözni fogják, Ogareff Iván tudván már, hogy a czár egy futárja úton van az Irkutskban levő nagyherceghez.

Erősen hajtotta tehát lovát, mintegy közölni akarván vele saját nyugtalan sietségét. Éjfélre a kulikovi állomásra érkezett; de ott sem kocsit, sem lovat nem talált; egy portyázó tatár csapat mindent elrequirált s kifosztott előtte. Alig hogy lova számára valami takarmányhoz juthatott, pedig érdekében állott azt jól tartania, hogy útját folytathassa vele. Minél nagyobb tért akarván nyerni az Ogareff által kétség kívül nyomába uszított lovasok előtt, csak egy órai pihenést engedett lovának s újra megindult vele a sivatag útjára.

A MAGAS NÖVÉNYZET KÖZT VÁGTATVA . . .

Eddigelé a légköri viszonyok kedveztek a czár futárjának. Az idő jó volt; az éj, mely az év e részében fölötté rövid e tájon, a holdtól világítva, nagyban elősegítette utazását, s oly ember létére, a ki az út iránya iránt teljesen tájékozva volt, bátran és habozás nélkül haladhatott előre.

Maga érzéketlen a fáradság iránt s hozzáférhetetlen a csüggedésnek, ha meg-megállt is az út egy-egy fordulánál, csak azért tette, hogy lovát kissé lélegzethez juttassa, s az állomásokon is a lehetőlegrövidebbre szabta-pihenését.

Julius 30-án reggeli 9 órakor Strogoff a turumoffi állomásról indult meg s most a barabai ingoványos lapály állott előtte. Több mint 300 verstnyi terjedelemben, előre tudta, hogy oly természeti akadályokkal kellend küzdenie, melyeken csak a legnagyobb elővigyázattal és kitartással diadalmaskodhatik. De ő el volt szánva: hogy kerüljön akármibe, diadalmaskodni fog azokon.

A barabai roppant ingoványos völgy, az északi szélesség 52° és 60° között, azon esővizeknek szolgál felfogására, melyek sem az Obiba, sem az Irtisbe nem tudnak lefolyni. Ez egész völgyfenék oly mocsáros, s az év legnagyobb részében oly vizenyős, hogy csaknem mindenütt járhatatlan. Mindazáltal ezen vezet keresztül az irkutski út, kanyarogva a mély lapály ittott kiálló gerincein, bár el-elveszve helyenkint az ingoványba, mindenütt a legegészségtelenebb mocsári lég és kigőzölgések közt, folytonos veszélyében az elsüllyedésnek. Télen, ha a vizek befagynak s a vastag hó elegyenlíti a talaj kisebb hullámzásait, könnyen röptül tova a mély lapály fölött a szán; de nyáron keresni kell az egyenetlen, girbe-gurba vonalt, mely valahogy mégis járható. Sőt van eset, esősebb években, hogy a közlekedés e vonalon teljesen is fennakad.

Ez ingovány felé hajtotta lovát Strogoff Mihály — hol a szibériai gazdag rétek buja füve helyett magas nád és vízi növények, kardos sás és élénk színű virágos lilomok lepték el a tért, majdnem erdő magasságban, de a melyeknek sűrűjébe hatolni, lónak és lovasnak bizonyos veszedelme lett volna, míg a vízből s mocsárból kiemelkedő vonalat — a magaslatokat — a növényzet hiánya jelölte, mint a szálás erdőbe vágott utakat. E magas hajtású növényzet közt vágatva, a lovas ki nem látszott belőle, s útja irányát csak a vízi madarak ezreinek felröppenése és ijedt vijjogása jelölte.

Az utat nem lehetett eltéveszteni; de azért egyáltalában nem volt veszély nélküli. Sok helyt, a magasabb gerincekről alá ereszkedve, a valódi ingoványon vezetett keresztül, mely besüppedt a ló patái alatt, s gyöngeszáraz kérge alól a fölfakadt sarat úgy fecskendette szét, mint a sebes kocsikerek. Néhol két-háromszáz lépésnyire is tartott e gyöngeszáraz, mely egészben úgy ingott a ló alatt, mintha széles mélységen áttett gyöngeszárazon haladnánk; volt eset, hogy tarantászon utazó gyöngeszáraz idegzetű hölgyek tengeri betegséget kaptak e veszélyes ingadozástól.

Nem kisebb kellemetlensége volt az útnak egy másik. Az utasok itt finom sodronyból készült főveggel, mely arcukat álarcczal borítja s nyakukra is lehajlik, szokták védni magokat, a mocsárokból milliárdonkint kirajzó szúnyogok és bögölyök csipései ellen, melyek elől a ló bármily gyors futásával sem menekülhetnek. Strogoff nem volt ellátva ily készülékkel; de ő érzéketlen volt a testi fájdalmak s úti alkalmatlanságok iránt; csak lovára kelle vigyáznia, mely meg-megszökkent a bögölyök szurásai miatt, s olykor felágaskodva, vagy félre ugorva, mintha éles sarkantyú sebzené, majd levetette lovagját, a kinek ugyancsak résen kelle lennie s erősen

kellett a ló száját tartania. Csak olyan gyakorlott, bátor és erős lovas, mint Strogoff Mihály juthatott itt épségben keresztül.

Ki gondolná, hogy ez egészségtelen, ingoványos völgy, mely kivált az év meleg szakában miazmákkal s a látható bogarak millióin kívül a górcsövi állatkák milliárdjaival teljes, mégis lakó helyül szolgálhasson valakinek. Pedig úgy volt; itt-ott kunyhók tünedeztek fel az út mentében; s férfi, agg, nő, gyermek, nomád pásztor nép, állatok bőrébe öltözve s testeik védtelen részeit lengeteg ruha-szövettel takargatva, legeltették sovány juhnyájukat.

Strogoff érezve lova kimerültségét, s hogy ha tovább hajtja, ki kell dűlnie, e nyomorult kunyhók egyikénél pihenőt tartott; s ott, elfeledve saját baját, erősen megdörzsölte szegény paripáját meleg füvel, aztán bő eleséget nyújtott neki, míg maga megelégedett egy darab kenyérral s néhány falat szárított hússal, a mit kaphatott. Egy órai pihenés után ismét folytatta a véget érni nem akaró utat.

Zurumofftól így 90 verstnyi utat tett már meg, s délutáni négy órakor Elamszkba érkezett. Maga alig érzett fáradságot, de elhatározta, hogy lovának egy egész éji pihenést ad. Elamszkban ép oly kevéssé talált kocsit, vagy új lovat, mint az előbbi állomásokon, mert bár a tatárok még nem látogatták meg e kis városkát, de a lakosság, a postahivatallal, a rendőrségi s kormányzósági közegekkel együtt, felsőbb parancsra, már észak felé menekült a betörők elől. Csak egy-egy őrszem maradt hátra, mely a tatárok előnyomulását jelezze a további vonal számára.

Másnap reggel Strogoff, pihent lovával épen akkor indult ki a helységből, mikor a tatárokat, még tíz verstnyire a háta mögött, jelezték. Újult erővel s gyorsaság-

gal velette magát ismét az ingoványnak, melyen az út kanyarogva, a veszélyes pontokat kerülgetve, huzódott tovább. Repülni szeretett volna, de egyenest, toronyirányában nem mehetett, a mocsárokba veszés nélkül, s így az út kanyargásait kelle követnie.

Angusztus 1-jén délben, százhusz verstnyivel odább Spaskoé kis erőd mellett haladt el, s két órával később Pokrowskoében tartott állomást. Lova, melyet Elamszktól fogva csaknem folyvást hajtott, egy lépést sem bírt menni tovább és Strogoff Mihály, hogy egész vállalatát ne veszélyeztesse, kénytelen volt a nap hátralevő részét s az egész éjet itt tölteni. De másnap kora reggel ismét megindult s egész nap, félig elöntött vizenyős talajon, nehezen haladva, estére Kamszktot érte.

A vidék megváltozott. E kis erőd, Kamszka, a mocsáros lapály közepette kiemelkedő szigeten, egészséges és lakható helyecske. Itt van épen a középe a barabai ingoványnak. A Tom folyónak (mely az Irtis mellékfolyója) czélszerű csatornázása folytán, a mocsárok itt meglehetősen kerületben, gazdag és egészséges legelőkké vannak változtatva, s a posványlázaktól, legalább az év legnagyobb részére mentesítve. Kamszka azért az egész vidék menedékhelyéül szolgált, s lakossága most sem menekült a tatárok elől, vagy azért, mert gondolta, hogy azok nem is jönnek e pontra, mely Tomszka és Omszka felé irányuló kettős támadásuknak mintegy a villa szárai közé esik; vagy mert, ha épen szükség lesz, van még ideje menekülni akkor is, ha a veszély fenyegetővé válik.

Itt a háborúról nem hallhatott Strogoff semmi hírt; inkább tőle kérdezte volna a kormányzó is, ha sejtette volna, hogy ki utazik az irkutski kalmár Korpanoff Miklós neve alatt. Egyébiránt Strogoff épen nem, vagy minél kevesebbet mutatta magát. Eddigi tapasztalatai meggyőzték, hogy inkognitóját csak úgy őriz-

hette meg, ha nemcsak észrevétlenné, de lehetőségig láthatatlanná is teszi magát. Azért, ha állomásra ért is, meghuzta magát s ki sem mozdult, míg indulnia nem kelle ismét.

Kamszokban találhatott volna kocsit és lovakat. De jól megfontolva mindent, lemondott e kényelemről, mely talán a következő állomásig tart, s ha jó paripáját itt elhagyja, ott talán minden módja nélkül marad a tovább haladhatásnak. Különben is, míg a barabai ingovány közt kell haladnia: erre sokkal alkalmasabb volt a ló, mint a kocsi.

Az éjt nyugalomban töltötte, az útszélen álló s kevésé látogatott kocsmában, a mennyire tudniillik gondolatai, melyek majd anyja s a védetlenül hagyott fiatal litván nő felé szállottak vissza, majd küldetése nehézségeivel foglalkoztak, pihenni engedték nyugtalan szellemét. Megéri-e az órát, melyben a nagyherczeg elébe lépve, a czári peccséttel elzárt fontos sürgönyt e szavakkal adhatja kezébe: «Fenség! Ó felségétől a Czártól!»

Másnap, augusztus 3-án reggel, azzal az elhatározással ült lovára, hogy ez nap estére 85 verstnyi utat tesz meg és Ubinszkba ér. Az út ismét posványosabb s nehezebb és veszélyesebb volt, de célját mégis elérte. Az éjet Ubinszokban tölté, mert másnap száz verstnyi utat kelle tennie, Ikulskoéig. Utjának e része volt a legnehezebb. Megelőző nagy esőzések annyira vizenyössé tették a talajt, hogy alig haladhatott. Itt-ott tavak támadtak az ingovány közt, melyeken át kantáron kelle vezetnie lovát, nehogy az állat egy félrelépése mindkettőjüket elveszítse.

Este későn érkezett Ikulskoéba, annyira kimerülve, hogy az éjet megint itt kellett töltenie.

Végre az út akadályai, elérve tetőpontjukat, kisebbedni

kezdettek. A következő nap már kiért a barabai ingoványból, s itt járhatóbb és veszélytelen út állott előtte. Kolivánba érve, elhagyta fele útját Tomszknak (Omszktól számítva). Itt számot kelle vetnie a körülményekkel: Tomszknak menjen-e, melyet Feofár-khán hihetőleg elfoglalva tart már, vagy nagyobb kerülést tegyen észak felé.

HUSZONHARMADIK FEJEZET.

Lesben.

Az út veszélye egészen más jellegűvé lön. Eddig az ingoványos talaj természete okozta: most már az emberekkel kelle félnie, mert mi sem volt valószínűbb, mint hogy az Obi termékeny völgyében, az Irkutsk felé vezető úton, már a tatár csordák táboroznak. Hogy ezeket kikerülhesse, le kelle térnie az útról s az északra elterülő végetlen sivatagnak fordulnia, hol várost, postaházat, kocsmát, sőt embert sem talál talán napokig, s minden segélyforrás nélkül kellend utaznia. De sokkal jobban érezte küldetése fontosságát, s erősebben el volt határozva, hogy beteljesíti esküjét, — mintsem ettől is visszariadt volna.

Aug. 5-kén, délutáni háromkor hagyta el a kargacski állomást, az utolsót a barabai ingovány-vidéken. Moszkvából jul. 15-én indult volt el; s beleszámítva az Irtysh-partján elveszített két napot is, huszonegy napot töltött eddig az útban. Irkutsktól még 1500 verstnyi távolság választotta el.

A nyílt lapályon, a melyre most kijutott, csak a legnagyobb elövigyázattal kellett haladnia. E mező mindenütt lovak lábai által volt összetiporva, jeléül, hogy a tatárok itt már átmentek; rólok pedig még több joggal

el lehetett mondani, mint a törökökről mondatott, hogy «a hol átmennek, a fű soha ki nem sarjad többé».

A láthatáron itt-ott emelkedő füst égő falukra vagy egyes égő házakra engedett következtetni. Vajjon a tatárok előcsapatai vagy derékhada gyujtotta-e föl azokat? s Feofár-khán maga is a jenisejszki tartományban van-e már? azt Strogoff Mihály nem tudhatta. E nélkül pedig nem tájékozhatta magát választandó útvonalára nézve.

Mintegy két verstnyit haladott, teljesen elhagyott úton. Jobbra, balra hordozta tekintetét, valamely emberi lakot keresve, a hol tájékozást nyerhessen. De a mi házat vagy kunyhót talált is: az mind üres és elhagyott volt.

Végre egy kunyhóra akadt a fák között, mely égett és füstölgött még. A mint közeledett, néhány lépésnyire az égő háztól egy öreg embert talált, egy fiatal asszonynyal, a ki csecsemőjét tartotta karjai között. Egy kivágott fatörzsén ültek. Apa és leánya végkép kimerülteknek látszottak, s a szegény kisdud talán hiába keresett már táplálékot a haszontalanul rágicsált emlőben.

Hozzájok közeledett, leszállva lováról s azt kantárjánál fogva vezetve.

- Tudsz-e nekem felvilágosítást adni? kérdé az öregtől.
- Kérdezz, mondá ez komoran.
- Tatárok jártak itt?
- Látod, hogy házam ég.
- Hadsereg volt-e vagy kisebb csapat.
- Hadsereg, miután látod, hogy a meddig a szemellát, vidékünk le van tarolva.
- Az emir maga vezényelte?
- Az emir, miután az Obi hullámai is véresek.
- És Tomszkba ment Feofár-khán?
- Oda.
- Nem tudod: a tatárok elfoglalták-e Kolivánt is?
- Nem még, miután Koliván nem ég.

HOZZÁJOK KÖZELEDETT.

- Köszönöm barátom. Tehetek-e értetek valamit?
- Semmit.
- Isten veletek.
- Isten vezéreljen.

És Strogoff Mihály, miután huszonöt rubelt hullatott a szegény asszony ölébe (a kinek annyi ereje sem volt, hogy megköszönje), ismét lovára ült, megsarkantyúzta azt s tovább folytatta egy perczre félbeszakított útját.

Most már tudta, hogy Tomszkot minden áron el kell kerülnie, de Kolivánba, a hol a tatárok még nem jártak, elmehet. Ott ellátni magát a szükségesekkel, egy újabb hosszú útra, aztán Tomszk elkerülése végett az irkutski nagy országútról letérni, miután az Obin túl lesz: ime az egyetlen úti terv, mely előtte állott.

Az Obitól egyenes vonalban még negyven verstnyi távolság választotta el. Hábozás nélkül indult meg ez irányban; nem tudva, talál-e ott kompot, vagy csak egy csónakocskát is, a melyen átkelhessen, vagy át kellend úsznia a folyót? Készen volt arra is.

Lova nagyon ki volt merülve már s el volt határozva, hogy Kolivánban mással cseréli föl, csak odáig eljuthasson rajta. Onnan kezdve, ha csakugyan megelőzhetné a tatárokat, biztosan és gyorsan fog előbbre haladhatni végcélja: Irkutsk felé, s néhány nap alatt el is érheti azt.

Elég meleg napra hűs éj következett. A pusztát, éjfél felé, mély homály borította. A szél nap lemente után elcsöndesedve, a levegőt egy fuvalom sem lebbenté meg: csak a magános ló lábdobbanásai verték föl a csendet. E homályban nagy vigyázattal kelle előre haladni, nehogy az útról eltérve mocsárokba vagy valamely patak árkába tévedjen a ló, mert itt már az Obi vízteknője kezdődött, melybe minden oldalról apró patakok ömlöttek, itt-ott mocsárokat alkotva. Strogoff nagy vigyázattal léptetett előbbre s éberségében lova is részt vett.

NAGY VIGYÁZATTAL LÉPTETETT ELŐRE.

Egy izben mégis úgy rémlett előtte, hogy eltévesztette az utat. Leszállt lováról s lehajolva a sötétben, szemével kereste az irányt, midőn egyszerre dobogást vélt a távolban hallani. Letérdelt s fülét a földre hajtva hallgatózott. Meggyőződött, hogy egy pár verstnyire mögötte lovas csapat közeledik.

— Az omszki úton jönnek, mondá magában, és pedig elég gyorsan, most a dobogás perczről perczre erősödik. Vajjon tatárok-e vagy oroszok? —

Ismét hallgatózott.

— Úgy van, lovasok, mondá. S tíz percz múlva itt lesznek. Hiába igyekezném, fáradt lovam meg nem előzheti. Ha oroszok, hozzájok csatlakozom; ha tatárok, ki kell kerülnöm őket. De hogy ezt megtudjam, el kell rejtoznöm egyelőre. Hová, e pusztaságban?

Figyelmesen körülhordozta a sötétségen diadalmaszkodni képes szemét, s mintegy száz lépésnyire egy a láthatár többi részéből meg sötétebben kiváló tömböt fedezett föl.

— Ott valami sűrű berek van, mondá. Abba elbújhatom, — hogy annál biztosabban kezökbe essem, ha eszökbe jut, hogy fölkutassák. De nincs más választásom. Ihol vannak már.

Lovát kantárszáron vezetve, néhány percz múlva csakugyan egy sűrű és elég szálas fákból álló berekbe ért, melyen egy kis patak folydogált keresztül. Lovát a sűrű belsejében egy fához kötötte, kivétvén fejéből a zablát, hogy kényére legelhessen: maga pedig a legszélső fák alatt, a magas fűbe fekve, úgy huzta meg magát, hogy a közeledő lovasokat kémlelhesse.

Alig foglalta el kémhelyét, midőn kósza világokat látott feltűnni a láthatáron, melyek a közeledő lódobogással együtt szintén közelebb jöttek.

— Ezek a lovasok fáklyákkal világítanak magoknak, —

BEHÚZTA MAGÁT A FÁK MÖGÉ.

mondá magában; s még jobban behúzta magát a fák mögé.

A kis erdőhöz közeledve, a lovasok meglassították lépéseiket, mintha az utat vennék szorosb vizsgálat alá, vagy éppen a kis erdőt készülnének átmotozni. Ennek irányába érve, leszállottak lovaikról. Körülbelül úgy ötvenen lehettek. Tizen közülök fáklyákat tartottak, melyek a vidéket nagy távolságra bevilágították.

Némi előkészületekből Strogoff Mihály nagy örömmel győződött meg, hogy a lovasok célja nem az, hogy a kis erdőt felkutassák, hanem, hogy itt megpihenjenek s ideiglenes tábornak üssenek, míg magok és lovaik valamit haraphatnak.

Valóban, a lovak, lezablázva s kipányvázva, jó izűn kezdtek harapdálni a fűvet; a lovak pedig köröskörül leheveredtek, és zabos zsákjaikból előszedvén az ennivalót, falatozáshoz kezdtek. A tábor szorosan a kis erdő közepében volt, úgy hogy Strogoff Mihály, a folytatott beszédeknek az egyes részeit is meghallhatta.

A csapat az omszki táborból jött, az Ogareff Iván seregéből. Üzbek lovasok voltak, a Tatarországban túlnyomólag uralkodó fajból, mely a mongol jellegre emlékeztet. Erős, zömök, a közepesnél magasb termetű férfiak, durva, söt vad arcvonásokkal: fekete báránybőr kucsmájuk még marczonábbá tette képeiket, magas sarkú sárga csizmájuk még jobban emelte termetöket, míg derekukra prémes ködmen szorúlt s vállaikat élénk színű bő köpönyeg fődte.

A csapatot egy «pendzsa-basi» (hadnagy) vezette, s alatta egy «deh-basi» (káplár) állott. Ennyi tisztje volt az ötven legénynek. E két tiszt rézsisakot viselt s kis trombitát, a nyeregkapába akasztva, tisztségek jelvényül.

A pendzsa-basi, miután legénységét rendben hagyta,

altisztjével a deh-basival a tábor szélén, éppen a Strogoff Mihály leshelye mellett, leheveredett s kedélyesen pöfékelve a beng-füstöt, az ázsiai tatárság kedvencz dobnyát, melynek leveleiből kelet legelterjedtebb kábítószere, a hadsiz készül. elkezdetek beszélgetni, úgy, hogy Strogoff is hallhatta s miután tatárul tudott, meg is érthette.

Beszélgetésök annál inkább lekötötte figyelmét, mert csakhamar észrevette, hogy róla beszélnek.

— Lehetetlen, hogy az a futár ennyire megelőzhetett volna, — mondá a pendzsa-basi; — pedig az is lehetetlen, hogy más utat vett volna, mint a Barabán át, a melyiken mi jöttünk.

— Ki tudja, elhagyta-e Omszkozt egyáltalában? — szolt a deh-basi. — Hát ha most is ott rejtőzik valahol?

— Bár úgy volna! Akkor Ogareff ezredes nem tarthatna attól, hogy a sürgöny, melyvel küldetett, korán érkezik rendeltetése helyére.

— Azt mondják, szibériai ember; akkor jól ismeri az országot s az országról letérve, más utat választhatott.

— Hagyján; de akkor megelőztük, mert mi egy órával utána indultunk, a legegyszerűsebb úton jöttünk s pihenés nélkül, folyvást a legsebesebb lépésben. Így kétségkívül elvágtuk útját s lehetetlen előttünk érnie Irkutskba.

Kevés idő múlva a deh-basi más irányt adott a beszélgetésnek.

— Mennykő egy vén asszony volt az is, a kit anyjának mondtak; — mondá.

— Az ám, — felelt a pendzsa-basi. — Ugyan erősítette, hogy nem az ő fia az állítólagos kalmár, de már késő volt. Ogareff ezredest nem könnyű megcsalni, s azt mondta, hogy majd szóra hozza ő, mikor eljő az ideje.

Minden szó egy-egy tördőfés volt a Strogoff Mihály szívének. Ráismertek, hogy a czár futárja; egész csapat

lovast küldöttek üldözésére, hogy elvágja útját; s a mi legszörnyebb: anyja az ellenség kezében és a kegyetlen Ogareff azzal fenyegetőzik, hogy majd szóra hozza, mi-kor kell!

Strogoff jól tudta, hogy anyja inkább meghal, mintsem egy szót kicsikartasson magából.

Azt hitte előbb, hogy lehetetlen már jobban gyűlölnie, mint a hogy Ogareffet eddig gyűlölte. S mégis, a düh egy új rohama tölté el szívet e gyűlölt névre. Az alávaló, a ki hazáját elárulta, a ki őt ostorával megütötte: most anyját fenyegeti!

A beszélgetés további folyamából a két tatár tiszt közt, azt vette ki Strogoff Mihály, hogy Koliván felé egy észak felől közelegő orosz csapat támadását várják a tatárok; de mivel az csak kétezer főből áll, túlnyomó erejükkel megsemmisíteni remélik, s akkor az irkutski út egészen hatalmukban lesz.

A mi őt magát illeti: fejére díj van kitűzve s ki van adva a rendelet, hogy élve vagy halva kézre kerítsék.

E két tény tudatában átlátta, hogy minden áron meg kell előznie az üzbek lovasokat, s mielőtt táboraitat föl-szednék, közéjük s maga közé kell vetnie az Obi folyamot.

A mint ezt, minden további késedelem nélkül elhatá-rozta, azonnal készülődni is kezdett a kivitelhez.

HUSZONNEGYEDIK FEJEZET.

Utolsó erőfeszítés.

Az üzbekek pihenése nem tarthatott soká, s minden perczen várható volt, hogy a pendzsa-basi a felszedelőzködésre és indulásra ad parancsot katonáinak, ámbár Omszk óta ők sem válthattak lovat, s csaknem folyvást ügetve szintoly fáradtak lehettek, mint maga Strogoff Mihály.

Veszteni való percz nem volt. Egy óra volt éjfél után; fel kellett használni a hajnal előtti sötétséget s odahagyni az erdőt és előnyt nyerni az üldözők előtt. De bár a sötétség kedvezett, a terv alig látszék így is kivihetőnek.

Nem akarván magát a véletlenre bízni, jól meggondolta helyzetét, hogy menekülési tervét megállapíthassa. Gondolkodása a következő eredményre vezetett: a berek hátulsó része felé, a merre természetszerűleg menekülni kellene, egyáltalában nem menekülhet. A pataknak, a berek felől lapos és mocsáros partja volt, melybe a ló, talán menthetetlenül elsüppedne; maga a patak medre is oly iszapos, hogy a ló abból ki nem gázolhatna; a tulsó part pedig oly magas és meredek, hogy arra lehetetlen volna felkapaszzkodnia. Az egyetlen út tehát a menekülésre az ország-út; az pedig közvetlenül üldözői mellett vezet el... Mikép mehessen el, nem is egyedül,

VISSZAFORDULVA NYERGÉBEN . . .

hanem lovastól, melynek meg nem akadályozhatja, hogy patái ne dobogjanak, ez éber csapat mellett, úgy hogy észre ne vétessék? mikép nyerhessen, bár csak egy pár verstnyi előnyt is felettök? Pedig habozni, sem késni nem lehet. Némi mozgás, mely az induláshoz való készülődést jelzé, sürgette a veszélyes vállalat megkísérlését.

A veszélylyel szemben a Strogoff Mihály bátorsága megtízszereződött. Élete, küldetése, hazája, becsülete s talán édes anyja élete is, függöttek a koczkán. Nem volt szabad haboznia.

Lováért ment. A bátor és kipróbált állatban tökéletesen megbizott; kérdés csak: fogja-e birni még ez utolsó erőfeszítést?

Strogoff a fűben, a bokrok közt kúszva, érte el a helyet, a hol lova ki volt pányvázva. A ló, miután éhét lecsillapította, még fáradtabb lévén mint éhes, leheveredett a fűben. Gazdája hozzá ment, hizelegve megsimogatta, szeliden szólt hozzá és sikerült rábirnia, hogy minden zaj nélkül talpra állott.

E perczben szerencsére a fáklyák, végkép leégvén már, egy pár hijján mind kialudtak, s a vidéket mély sötétség borította el.

Strogoff fölvetette a ló fejére a zabolát, megszorította a kengyelt, de még nem ült fel, hanem vigyázva, csöndesen kezdé lovát vezetni. Az értelmes állat, mintha sejtené a veszély egész nagyságát, a legkisebb nyerítéssel sem árulta el magát, s halkán lépett, a merre gazdája vonta.

Ez revolverét tartotta jobb kezében, készen: golyót röpíteni az első üzбек agyába, a ki észre találná venni menekülését. Szerencsére nem vette észre senki, s a berrek sarkánál kiérhetett az országútra.

De e pillanatban az üzbekek egyikének félreccsatangoló

lova megérezte a másik lovat, s elnyerítette magát; a mire gazdája hozzá szaladt, s a homályban egy árnyat pillantott meg: Strogoff Mihályt, a mint lovát kantáron vezeti.

— Talpra! kiáltá az üzбек. S a kis táborban egyszerre mindenki talpra ugrott.

Strogoffnak az volt a szándéka, hogy nem ül lovára, míg csak túl nincs az észrevétel veszélyén. De ez a veszély már bekövetkezett, s nyomában volt a másik, az utolérés. Nem volt mire várnia, nyergébe vetette magát, s mind a két sarkantyuját lova oldalába vágta. E perczen lövést hallott, s egy golyó süvöltött el füle mellett. Vissza sem fordult, nem is viszonzta az üdvözlést, csak vágatott egyenest előre, az Obi felé.

Az üzбекek lovai ki voltak pányvázva, s így egy kis időbe telt, míg fel lehetett őket kantározni, s a csapat a menekülőnek nyomába indulhatott. De az egész alig tartott néhány perczig, s már hallotta háta mögött az üldözők zaját és a lódobogást.

A hajnal már szürkülni kezdett, s a tárgyakat kissé távolabbra is ki lehetett venni. Strogoff hátra fordulva nyergében, az üldözők közül kiválva egy lovast pillantott meg, a ki most a csapatot vezette s őt csakhamar utolérni fenyegetőzött. A deh-basi volt, kinek jobb lova volt a többinél, s perczről-perczre előbbre nyomult, Strogoffhoz pedig közelebb. Ezzel az egygyel le kellett számolni, mielőtt utolérné, mielőtt csak löhetne is. Visszafordulva nyergében, a nélkül, hogy lova gyors vágatását csak egy perczre is megállítaná, fölemelte revolverét, célba vette a tisztet.

A lövés eldőrdült, s a deh-basi szíven találva, holtan fordult le nyergéből.

Társai meg sem állottak érte, ott hagyták a földön, s nagy hujjázással, lovaikat sarkantyúzva, vágattak az

üldözött nyomában. A távolság perczről-perczre fogyott közöttük.

Valami fél óráig mégis kívül tudta tartani magát üldözői lőtávolán — de érezte azt is, hogy lova lankad, s minden perczben attól remegett, hogy megbotlik valamiben az úton, s elbukik és gazdáját a tatárok kezébe adja.

A hajnal ezalatt annyira világosodott, hogy bár a nap nem jött még fel, a keleti láthatár egészen kiderült, s két verstnyi távolban egy halvány-szürke szalagot lehetett látni. Ez az Obi folyó volt, mely délnyugatról északkeleti irányban folyva, tűnt föl a futók előtt. Partjai csak a sík pusztá mezői voltak.

Strogoffra ismételve tüzeltek üldözői, de még egyszer se találták el; ő is vissza-visszalövedezett, s revolvere minden lövésével egy-egy üzbekeket terített földre. De végre is, ez az üldözés csak az ő hátrányával végződhetett. Lova nem bírta már tovább — de szerencsére az Obi partjához ért már. E perczben az üzbekek alig voltak ötven lépésnyire mögötte.

Az Obi partja egész hosszában el van hagyva, se komp, se csónak, de még lélekvesztő sem mutatkozék sehol.

— Bátorság, jó lovam! — kiálta Strogoff. — Rajta, még egy erőfeszítést.

Ezzel a folyamba vetette magát lovával, s úszni kezdett a fél verstnyi széles vízen át. A folyam mély volt, a lónak egyszerre úszni kellett; sebes is, úgy hogy nehezen lehetett keresztbe haladni. Csak a végszükség igazolta a merényletet.

Az üzbekek lovasok megállottak a parton s haboztak: utána ugorjanak-e?

Most a pendzsa-basi fölemelte puskáját, célba vette az úszó lovagot. A lövés eldőrdült s a ló, vékonyán tállálva, lerogyott lovagja alatt.

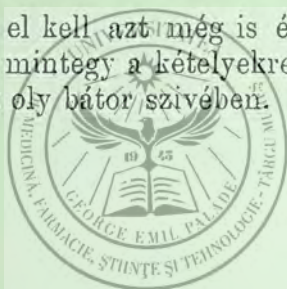
A MINT A LÓ ELMERÜLT ALATTA . . .

Ez, észrevéve a veszélyt, gyorsan kiszabadította lábait a kengyelből, abban a perczen a mint a ló már elmerült alatta. S a feje körül süvöltő golyózápor elől (melyet egyszerre tíznél több puskás küldött utána) még elég jókor lebukva, úszva menekült tovább — míg roppant erőfeszítéssel elérte a tulsó partot és eltűnt a sás között.

Az üzbekek káromkodva néztek utána; de nem látván fölbukni többé a vízből, azt hitték odaveszett.

Strogoff most aránylag biztosságban volt; de helyzete azért veszélyes és kétségbeejtő maradt. Ló nélkül, élelmi szer, minden emberi segély nélkül maradván, mindenfelől a portyázó tatárok által fenyegetve, s céljától még jó messzire állott.

— Istenemre, el kell azt még is érnem! — esküvék magában, felelve mintegy a kételyekre, melyek önkéntelenül keletkeztek oly bátor szívében.

HUSZONÖTÖDIK FEJEZET.

Bibliai versek és Béranger-dalok.

Strogoff Mihály átázva, víztől csepegvé, nagy bajjal mászott ki az iszapos parton a magaslatra, hol keményebb s járhatóbb talajt érzett lábai alatt. Merre forduljon most? az iránt nem lehetett tétovában.

Két verstnyire előtte, az Obi mentében, annak partján egy kis város festői kőrrajzai látszóttak, bizanthei kupolákkal zöld és arany szíben csillogva a kelő hajnal sugaraiban.

Koliván volt, a hová a szomszéd kisebb városok hivatalnokai is behúzódtak a Baraba mocsáros vidékeiről. A futárnak a tatár tisztek beszélgetéséből ellesett értesülése szerint, a tatárok — balszárnyukkal Omszkba, a jobbal Tomszkba nyomulva, — a közbeeső vidéket elhanyagolták, s itt még szabad tér volt tőlök.

Strogoffnak egyszerű és természetes terve volt: Kolivánba jutni a tatárok előtt, itt ruhát, élelmi szereket s lovat vásárolni, ha tizszeres árt kellene is fizetni mind ezért, s úgy indulni a déli sivatagon át Irkutsknak.

Három óra volt reggel. A vidék elhagyottnak, kihaltanak látszék. Háborgatástól, feltartóztatástól nem tarthatott; gyors léptekkel indult Strogoff a város felé — midőn egyszerre távoli lövéseket hallott. Megállt s hallgatózott.

Világosan megkülönböztette a levegő felső rétegeit megreszkettető ágyulóvéseket az alantabb pattogó puskaropogástól.

— Hogyan? — kiálta — a kis orosz csapat már találkozott a tatárokkal? Adja isten, hogy még jókor érhessek Kolivánba!

Az Obi balpartján az üzbek lovasok is, előbbi üldözői, megállottak, s várták a csata kimenetelét.

Ez oldalról Strogoff nem tarthatott semmitől. Annál jobban sietett a város felé, a honnan a veszedelem fenyegette.

Nem sokára az ágyúk fehér füstjét látta nagy oszlopokban emelkedni maga előtt. Egyre közeledtek ezek, s úgy látszott a város közvetlen közelében foly a csata. Kolivánt északi oldaláról támadták meg. De vajjon az oroszok tartják-e a várost az azt elfoglalni akaró tatárok ellen, vagy a tatárok vannak-e benne? Ezt meg nem határozhatta. E bizonytalanság nagy zavarba ejtette: mi teendő legyen?

Alig volt már egy fél verstnyire Kolivántól, mikor egy villámszerű tüzszalag csapott a legmagasabb toronyra, s azt egyszerre lángba borította. A csata most már magában a városban folyt, s így szó sem lehetett arról, hogy ő oda bemehessen.

Habozott s megállt egy pillanatig. Nem volna-e jobb letérni az útról, s a keletre eső falvak valamelyikébe, Diasimkszba, vagy másíkba vonulni a veszély elől? Alig maradt más választása; s gyors elhatározással elhagyva az Obi partját, jobbra fordult. E perczen az ágyúzás erősebb lett, s a város egész baloldali része lángba borult.

Strogoff futni kezdett a pusztán, gondolva, hogy a szétszórt fák vagy bokrok valamelyike alatt meghúzhatja magát — midőn egy lovas csapat tünt fel a láthatáron.

VIZTŐL CSEPEGVE, NAGY BAJJAL MÁSZOTT KI.

Ebben az irányban nem mehetett tovább. A lovasok a város felé vágtattak, s elvágták az útját, úgy, hogy nem menekülhetett volna tőlök.

Egyszerre a bokrok mögött egy magános kis házikót pillantott meg, melyet még elérhetett, mielőtt a lovasok észre vennék. Oda szaladni, benyitni, enni kérni, elrejtőzni, elvárni a történendőket: mást nem tehetett.

A mint a házhoz közeledett, felismerte, hogy az táviró állomás. Két sodrony vezetett a ház ablakán be és ki; a harmadik a városba vitt volna, de az le volt szakítva.

Azt hitte, az állomást felhagyva, s a házat üresen fogja találni. De legalább menedéket, talán valami mást is, a mire szüksége van, találhat benne. Gyorsan benyitott.

A táviró tiszt a szobában, s állomásán volt. Nyugodt, hideg ember, a ki nem gondolt semmivel, akármilyen történet körülötte: csak azt várta, nem adnak-e föl valamely hivatalos vagy magánsürgönyt, a melyet továbbítania kelljen.

Strogoff hozzá rohant, s faradtságtól megtört hangon kérdezé:

- Mit tud?
- Semmit, — felelt a tiszt egykedvűen.
- Tatárok és oroszok küzdenek-e a városban?
- Gondolom.
- Melyik van előnyben?
- Nem tudom.
- S a táviró sodrony nincs megszakítva?
- Koliván és Krasnojarszk közt meg, de az orosz határ felé még közlekedhetünk. Tetszik sürgönyözni talán? 10 kopek egy szó.

Strogoff épen válaszolni akart, hogy nincs semmi sürgönyözni valója, mikor az ajtó nagy robajjal nyílt fel, s két ember rohant be rajta, egymást félretolni, s meg-

előzni igyekezve, kikben bámulattal ismert egykori utitársaira, Blount Harry és Jolivet Alcide urakra.

Úgy látszik nem barátok, s utitársak többé, — hanem vetélytársak, mindenik a másik előtt akarván igénybe venni a távirót. Ők csaknem egyszerre indultak Strogoffal Isimből; de megelőzték őt, a ki három napot veszített el az Irtis partján.

Strogoff félrevonult az árnyba, hogy ne tűnjék szemökbe s rá ne ismerjenek.

— Lehet-e táviratozni? — kérdé csaknem egyszerre mind a kettő.

— Tessék. — mondá a tiszt; — 10 kopek egy szó. Kérem a sürgöny szövegét.

Blount Harrynak sikerült visszatolni vetélytársát, és sürgönyét előbb adni a táviró tiszt kezébe.

Ez azonnal munkához fogott. A sürgöny, melyet hangosan olvasott fel, hogy Strogoff is hallhatta, így szólt:

«*A Daily-Telegraphnak, Londonban.*

Omszki kormányzóság, Koliván, augusztus 6-káról.

Orosz és tatár csapatok összeütközése. Orosz csapatok nagy veszteséggel visszanyomattak. Tatárok elfoglalták Kolivánt.»

Eddig tartott a sürgöny.

— Most rajtam a sor! — szólt Jolivet, s félre akarta tolni ellenfelét.

— Nem végeztem még; — szólt ez; s hogy ne engedje elfoglalni a távirót, addig is, míg új tényeket írhatna, a következőket veté papírra, s adta a tiszt kezébe.

«*Kézzetben teremte Isten az eget és a földet.»*

S míg az ezt sürgönyözte, maga az ablakhoz lépett, honnan a következő folytatással ment ismét a táviróhoz:

«*Két egyház lángban. A tűz a város felére kiterjed. A föld pedig ékesség nélkül vala, és pusztá. Az úr lelke táplálta a vizeket.»*

MÁS KETTŐ STROGOFFOT CSIPTE EL.

A fogás nem volt egészen új; már az észak-amerikai háborúban is alkalmazta egy hirlaptudósító, csak hogy magának foglalhassa le a távirót s más lap tudósítója ne juthasson hozzá, habár hirlapjainak néhány száz dollárba (vagy rubelbe) kerül is a tréfa. Blount úr is egy nagy oszlop rubelt tett le az asztalra.

Jolivet úr dühös volt. De a távirótiszt megnyugtatta.

— Ez az úr teljesen jogában van. Tíz kopek egy szó, s a meddig neki tetszik.

Blount Harry új folytatással tért vissza az ablaktól:

«Orosz menekülők eszeveszettel futnak a város felől. Ekkor szóla Isten: legyen világosság és lőn világosság.»

Míg a táviró tiszt a biblia harmadik versét befejezte, Blount Harry ismét az ablaknál állt, új adatokat gyűjteni s nem vette észre, hogy sürgönye kifogyott. Szórakozottságát Jolivet Alcide azonnal felhasználta, a táviróhoz ugrott és azt magának foglalta le. A következőket sürgönyözte:

«Jolivet Magdolnának, Páris.

Koliván, Omszki kerület, augusztus 6-káról.

Összeütközés orosz és talár részről. Az oroszok megverettek. Futással menekülnek a városból. A város több ponton ég.»

Blount Harry arra tért vissza, hogy ellenfele, nem akarván szent dolgokat keverni a világiakkal, Berangerből folytatta sürgönyét:

*«Egy kis király élt Yvetot-ban,
Két nem említi történelem.»*

— Most ez az úr van jogában, szólt a távirótiszt. 10 kopek egy szó, s a meddig tetszik.

Jolivet folytatni akará, de e perczben bomba repült be az ablakon, csörömpöléssel zúzva szét annak üvegtábláit.

Jolivet oda szaladt, felkapta a bombát, mielőtt szétpattanna, kidobta az ablakon, s a bomba a következő

másodperczben odakünn nagy zajjal robbant szét. Azzal visszatért s folytatá:

— *E perczben bomba röpült a táviró hivatalba.*

*„Korán fekszik, későn kel ottan,
S édesden alszik, dicstelen.»*

E perczben a táviró sodronya megrázkódott. Éles puskatűz hangzott közelben.

— Uraim, a táviró sodronya elszakkítottatott. Vége a szolgálatnak. — S ezzel egy kis ajtón, melyet az urak előbb észre sem vettek, kiosont a szobából.

Strogoff nem kételkedett többé, hogy az oroszok elvesztették a csatát s kiüzettek Kolivánból. Neki is menekülnie kellett.

De késő volt. A következő perczben tatárok rohantak a szobába; az első, a kit találtak s leszúrtak: Blount Harry volt. Jolivet Alcide felragadta ellenfelét, mint igazi jólelkű francia — s menekülni akart vele. De a tatárok elfogták.

Más kettő Strogoff Mihályt csipte el. Mindnyájan foglyok voltak — a tatárok kezében.

MĂSODIK RÉSZ.

ELSŐ FEJEZET.

A tatár tábor.

Kolivántól egynapi járó földre, Diasinszk erőd előtt néhány verstnyi távolban, széles síkság terül el, magas fáktól, többnyire fenyők- és czedrusoktól, szegélyezve. E sík tért, kivált az év melegebb szakában, szibériai pásztorok szokták elfoglalni, nyájaikat legeltetve rajta. Most a Feofár-khán tábora áll a pásztoroktól s nyájaiktól üresen hagyott síkságon.

E táborba kísérték a Kolivánnál, a kis orosz csapat leveretése után, ejtett foglyokat. A kétezernyi csapatból alig néhány száz főre menő katonaság maradt életben. E perczben s e helyt, nagyon rosszul állt az orosz birodalom ügye. Irkutsk teljesen el volt vágva az Európával való közlekedéstől. S ha kellő időben nem érkeznek segédcsapatok, az ázsiai Oroszország e fővárosa, elégtelen erővel védve, mihamarabb tatár kézbe esik.

Mi lett Strogoff Mihályból? Ennyi megpróbáltatás előlte-e bátor elszántságát? Lemondott-e küldetése kivethőségének reményéről?

Strogoff azon emberek közé tartozott, kik csak akkor mondanak le, mikor halva esnek el. Ő pedig élt; a császári levél érintetlen volt még birtokában; kiléte és küldetésének természete is titok volt még mindenki előtt.

A tatárok foglya volt, de azok épen abban az irányban, Irkutsk felé, hurczolták őt, a merre maga is menni akart.

— Meg fogok oda érkezni — s a kellő időben, mormogta magában.

Mikép szabaduljon ki örizői kezéből? s előzhesse meg őket? nem tudta; de el volt szánva az első alkalmat, a kellő pillanatban, felhasználni arra.

Feofár-khán tábora nagyszerű látványt nyújtott. Szám-talan sátor, bőr-, nemez-, szőr- és selyem-szövetekből, csillámlott a nap sugaraiban. Színes lobogók, súlyos bojtok, itt-ott lófark, jelölték a sátrak csúcsain, tulajdonosaik rangját vagy nemzetiségét. A pompásabb sátrak a seik-ek és hodzsák-éi, kik a khán után a főszemélyek a táborban; ezeket lófark-zászló különböztette meg a többitől. Több ezerre ment a síkságot borított sátrak száma, melyekben a hadsereg tarka népsége táborozott: közel százötvenezer főnyi hadsereg, a turkesztáni főbb népfajok jellegeivel. Legelőször szembeüttek a tadzsik-ok, fehér bőrükkel, szabályos vonásaikkal, magas termetükkel, fekete szemekkel és hajjokkal, kik a tatár tábor zömét alkották, a kokandi, a kanduzi épügy mint a bokharai khánságokból. Közéjük vegyültek Turkesztán többi népfajai: az üzbekek, kis termetökkel s rőt hajjokkal; a kirgizek, lapos képükkel, nyil és tegez fegyverzetökkel; a középtermetű mongol-tatárok, továbbá afgánok, arabok, turkománok stb. E szabad harczosokon kívül voltak rabszolga katonák is, különösen perzsák, kiknek tisztjeik is saját fajukból valók voltak, s nem utolsóknak tartattak a Feofár-khán vegyes seregében. Ezekhez járultak az inasi szolgálatot teljesítő zsidók; továbbá a százakra menő kalendárok, egy neme a kolduló barátoknak, rongyos öltözeteikben — s előttünk áll e tarka szedett-vedett népségből álló tábor egész képe.

A seregből mintegy ötvenezeren lovasok voltak; s a

AZ EMIR SÁTRA.

lovaik nem kevésbé tarkán és sokfelől voltak összeválogatva, mint az emberek magok. A teherhordó állatok ezrei követték a tábor; többnyire kistermetű, de ép, hosszuszörű s vastag sörényű kétpúpú tevék, melyek használhatóbbak az erősebb s nagyobb egypúpúaknál; aztán erős nyakú bivalok, s türelmes teherhordó szamarak, melyeket a tatárok a húsukért is nagyon becsülnék.

Az emberek és állatok e tarka, nagy és mozgalmas sokaságára, a tért előzőnlő sátorokon kívül a fenyő- és cédrusfák koronás sudarai vetettek hús árnyékot s szolgáltak eleven gyeprü gyanánt.

Mikor a foglyokat Feofár-khán s a sereg többi fejeinek sátrai elé vitték: dobpergés és trombitaharsogás verte föl a tábor csendét. Közbe-közbe puskaropogás s a vad tatárok kurjongatásai hangzottak, elrémítve a foglyokat, kik nem tudták, mi sors vár rájuk, de készen lehettek a legrosszabbra is, hogy a khán kegyetlen szeszélye mind leöletti, vagy legalább megfizedeltesse őket. Szerencséjükre a khán nem is mutatta magát és nem adott semmi parancsot a foglyokra nézve. Ezeket tehát szűk, körül elzárt s bekerített ketreczekbe vetették és szoros őrizet alá tették.

Feofár-khán egészen katonásan volt itt a táborban elhelyezkedve. Háreme s egész udvartartása Tomszkban volt, mely jelenleg szintén a tatárok birtokában vala. Tomszk volt kiszemelve egyelőre, míg Irkutsk is kezökbe esik, főhadiszállásnak s az emir székhelyének.

Az emir (Feofár-khán) sátra a többitől elkülönözve, maga állott egy magaslaton. Fénylő selyem sávolyos szövethől készült, arany fonállal áttört vastag zsinórokkal és rojtokkal és súlyos bojtokkal díszítve, melyek a szélben himbálóztak, míg tetejét roppant lófark ékesítette. A sátor előtt drága kövekkel ékített és csiszolt kőasztal állott, oltár-forma, melyen a Korán szent könyvé-

nek lapjai állottak kitérve, aranyos betűikkel s gazdag czifrázataikkal.

Félkörben a khán sátora mögött állottak a tatár főméltóságok sátrai; a lovászmesteré, kinek joga volt lóháton kíséreni az emirt palotája udvarába; a fővadászmesteré; a főpecsétöré, a topcsi-basáé; és a tanácselnöké, a hodzsáé, a kit a fejedelem megcsókol; azután a főpapé, a sheik-ül-izlamé; a kaziaszkevé, a ki a khán távollétében a táborban előforduló minden versenygések főbirája; s végre a csillagászok főnökeé, a kinek kötelessége a csillagokból jósolni, valahányszor a khánnak valami iránt kételye támad.

A foglyokat, mint mondók, kemény őrizet alá helyezték. Egy sem volt közöttük, hatszónlag legalább, türelme-
sebb, mint Strogoff Mihály. Minden gondolata Tomszokban összpontosult, a hová tudta, hogy vinni fogják, a melyen túl a tatár sereg még nem nyomult előre s a hol menekülhetni és megszökhetni remélt. De bár ebben elhatározott és annál fogva nyugodt volt — elég gyötrő gondolattal is küzdött, különösen anyja és Nadia miatt, kikről tudta, hogy szintén a tatárok kezében vannak, de azt nem is sejtette, hogy oly közel legyenek hozzá, — úton már ők is a tatár táborba, egy másik csapattal.

Strogoff Mihálylyal s az orosz fogoly katonákkal együtt a két hirlaptudósítót, Blount Harryt és Jolivet Alcide-ot is ide hurvolták a tatárok. A foglyok közt semmi különbség nem lévén téve, ezeket is gyalog hajtották s a lehető legsilányabbul élelmezték az úton. Az angol, bár szerencsére nem veszélyesen, de mégis elég súlyosan meg volt sebesülve s így az utazás kimondhatatlanul terhére esett. Jolivet, bár ellenség vagy legalább vetélytárs előbb, sokkal jobb szívü s valódibb francia volt. semhogy segély nélkül hagyta volna őt. Az egész úton, Kolivántól kezdve a tatár táborig, a mi pedig több óra

hosszant tartott, karjaival támogatta s vezette a vérvesztéstől elgyengültet; s mikor az útban, egy kút mellett néhány fa tövében pihenőt tartottak, — míg a tatár fegyveres őrség szoros lánczot formált körülöttük, nehogy valamelyik fogoly elillanhasson — Jolivet leült társa mellé, megvizsgálta annak sebé, (a vállán kapott hosszú, de nem felette mély sebet) s hozzá látott annak bekötözéséhez. Saját zsebkendőjét hosszában két felé hasította, s azután az egyik felét újra kettőbe. Egyik negyedrészből tépést csinált, s miután a sebet a kútból hozott hideg vízzel tisztára kimosta, a tépést vízbe mártva beleillesztette a sebbe, a másik darabot rátapasztotta, s a félkendővel szorosán bekötötte.

Hideg vízzel gyógyítok, mondá; — ez a folyadék a legjobb csillapító szer a világon; de az orvosoknak hat-ezer esztendő kellett, amíg azt felfedezték.

— Ön ért az orvosi tudományhoz is?

— Mint minden franczia, egy keveset.

— Köszönöm, Jolivet úr — mondá az angol a kötözés bevégeztével.

— Nincs mit, szólt a franczia vidáman; ön szinte azt tette volna velem.

— Nem tudom biz én, felelt az angol, kissé bamba naivsággal.

— Dehogy nem! az angolok nemeslelkűek.

— De a francziák —

— A francziák csak jó szívűek, mint a gyermekek. De hagyjuk ezt, önnek teljes nyugalomra van szüksége.

Blount úrnak azonban teljességgel nem volt kedve hallgatni. El kezdett politizálni, s a tatár betörés következményeit fejtegetni az orosz birodalomra nézve.

— Ne beszéljünk politikáról, szólt a franczia, annál nincs rosszabb a vállsebekre nézve; az orvosi fakultás határozottan tiltja, mint izgatót.

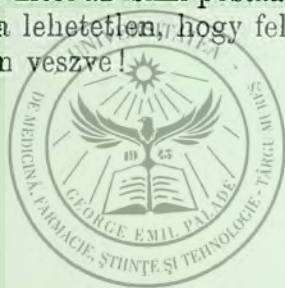

JOLIVET MEGVIZSGÁLTA TÁRSA SEBÉT.

— Beszéljünk hát saját teendőinkről. Hogyan fogunk megszabadulni? Mert az csak türhetetlen, hogy két szabad és nagy nemzet fiát ezek a vad tatárok fogva tartásák.

— Épen mert vad tatárok, nem sokat adnak a népjogra! Hanem majd ha Ogareff Iván megérkezik, ő orosz, s érteni fogja a jogtalanságot, melyet szövetségesei rajtunk elkövettek.

Valóban, az angol és francia fogoly, leginkább Ogareffnek a táborba érkezésétől várhatta szabadulását. Ellenben Strogoff Mihály éppen ettől tartott legjobban: mert ha Ogareff őt meglátja s kétségkívül megismeri benne az utast, kitől az isimi postaállomáson elvette előfogatát, gyanuja lehetetlen, hogy fel ne ébredjen iránta, s ő akkor el van veszve!

MÁSODIK FEJEZET.

Anya és leánya.

Négy nap telt el, mióta foglyaink a tatár táborba érkeztek. Helyzetükön semmi változás sem történt. A francia és angol hirlaptudósító, mint szabadítót várta Ogareffet; Strogoff Mihály tartott az áruló orosz megérkezéstől, vagy jobban mondva: a vele találkozástól, mert különben ő is abban a hitben volt, hogy ennek megérkezésétől függ a tábor tovább mozdulása: s akkor őt is közelebb viszik célja fele.

Végre augusztus 12-kén bekövetkezett az annyira várt és rettegett esemény. Dob, trombita és puskaropogás jelentette s óriási porfelleg jelölte Ogareff Ivánnak, több ezerre menő csapat élén, a táborba érkezését.

A csapat ugyanaz volt, melylyel Ogareff, mint emlékezhetünk, Omszk alsó városát elfoglalta volt. A fellegvárt jobbnak látta nem venni derék ostrom alá, hanem háta mögött hagyva, előbbre nyomult, hogy a főhadsereggel, Feofár-khán vezérlete alatt, egyesülhessen.

Az Ogareff csapata megállott a tábor előőrseinél, de nem telepedett le, nem kapván parancsot a táborba szállásra. Parancsnokuknak nyilván az volt a célja, hogy rövid pihenés után ismét tovább menjenek s mielőbb elérjék Tomszkot.

A csapattal együtt egy sereg fogoly is érkezett, kiket a durva katonák hajtottak magok előtt, kegyetlenül elcsigázva étlen, vagy csak alig táplálva, pihenni nem hagyva, s mindenféle bántalmakkal illetve. Pedig nők is voltak közöttök . . .

A foglyokon kívül temérdek koldús, lézengő, maródi és csavargó is jött a csapattal, utóhadképen. Természetes, a tatárok mindent elpusztítottak, a merre mentek, utánok csak inség maradt; a föld népének legnyomortabb része a győzők nyomába tapadva, követte pusztítóhódítóit.

E gyülevész nép közt volt az a cigány csapat is, melylyel Ogareff Ivánt már Nisni-Novgorodban láttuk; az egykor szép és még most is kaczkiás Sangarre is velök, vagy inkább élökön, mert e gonosz, megromlott, minden cselre, gázságra és kegyetlenségre képes cigány nő, valódi átok-szellem Ogareffnek, soha sem vált el tőle, s feltétlenül szolgálataiba adta magát testestől-lelkestől. Ogareff egykor, egy elkövetett nagyobb csiny miatti büntetéstől szabadította meg e gonosz asszonyt, s azóta a hála, és azonkívül még valamely megmagyarázhatatlan varázs kötötte őt az áruló, de daliás orosz tiszthez . . .

A szolgálat, mit most Ogareffnek tett, abból állott: hogy foglyai egyikét, egy agg nőt, folyvást szemmel tartott, annak minden léptét kikémlelte, minden elejtett szavát kileste . . . De Strogoff Márfa, mert ő volt e fogoly, sokkal inkább vigyázott magára, bár sejtelve sem volt róla, hogy a Sangarre őrszemei kísérik, mintsem a legkisebb szón, vagy mozdulaton is rajta lehetett volna kapni. Pedig, még ha egy örrel beszélt, vagy ha egy falhoz dülve igyekezett fáradt csontjait pihentetni, akkor is ott ült Sangarre, s mozdulatait kigyó szemeinek éles tekintetével kísérte . . .

Most is, a mint Ogareff, a táborba érve, leszállt lováról, hogy a khán sátorába menjen, kengyele mel-

SANGARRE KIGYÓSZEMMEL KISÉRTÉ MOZDULATAIT.

lett találta Sangarret. Egy értő pillantást váltottak egymással.

— Semmi? kérdé a férfi.

— Semmi, felelt a nő.

— Kettőztesd meg figyelmedet s légy türelmes.

— Még sem jött el az idő, hogy szóra hozd a vén boszorkányt?

— Még nem.

— S mikor jó el?

— Mihelyt Tomszkban leszünk.

— S mikor leszünk ott?

— Három nap múlva.

A Sangarre nagy szemei kegyetlen öröm villámait szórták, míg Ogareff tovább ment.

Feofár-khán sátorában várta alvezérét. A tanács-tagok, a pecsétőr, a hódja és a többi méltóságok ülve maradtak, a sátor földjén levő yankosaikon; míg a khán felállott kerevetéről s egy lépést tett Ogareff felé.

A khán mintegy negyven éves, magas, férfias alak volt, egészen hadi fegyverzetben, fején bokkrétás sisakkal, mellvasára leomló nagy fekete szakállal, vállán keresztül dúsan ékített kardkötővel. Engedelmességet parancsoló, inkább komoly és szigorú, mint kegyetlen tekintettel.

A mint Ogareffhez ért, megölelte s megcsókolta. Ez a legnagyobb tisztesség, a mivel egy keleti fejedelem alattvalót illelhet.

— Nincs kérdésem hozzád, Ogareff Iván! — szólt. — Magad mondd, a mit mondandó vagy.

— Taksir, — mondá ez tatárul s a keleti virágos nyelven, — te tudod, mit tettem seregeid élén. Az Isim és Irtis vonala hatalmunkban, s a tatár folyókká vált vizeikben bátran itathatjuk lovainkat. A kirgiz csapatok bírják Szibéria szívében az Isimtől Tomszkgig menő útát.

Hadaid előtt egyaránt nyílt az út keletnek, a hol a nap felkél, s nyugotnak, a merre lemegy.

— S ha nap mentében megyek?

— Akkor minden a tied az Urálig s Európa megnyílik előtted.

— És ha szembe megyek a nappal?

— Akkor Irkutsk és vele Szibéria legtermékenyebb része lesz lábaid alatt.

— S Ogareff Iván melyiket javasolja a két irány közül?

— Szembe menni a nappal, s ha a czárt nem, — legalább öcsését, a nagyherceget, hatalmadba ejteni.

Ez volt Ogareff Ivánnak leghőbb vágya. A nagyherceg elleni boszú sugallta azt.

— Úgy teszek, Iván, a mint tanácsolod.

— Parancsodat várom, emir.

— Főhadiszállásunkat még ma Tomszkba tesszük át.

Ogareff Iván meghajtotta magát s a husbegnitől követve, távozott a sátorból, hogy végrehajtsa a khán parancsát.

Ott künn zaj és csoportosulás lepte meg, a tábornak azon része felől, a hol a foglyok voltak. Oda vágatott lovával, megtudni, mi történik. Két európai öltözetű ember körül volt a tolongás, kik erővel útat akartak törni magoknak az örök között, míg ezek durván tartóztatták őket vissza.

Ogareff csöndet parancsolt s maga elé állíttatta a két lázadót. Blount és Jolivet urak voltak. Ogareff kérdé: kik és mit akarnak. Blount előadta, hogy ők hírlaptudósítók, egyikök angol, a másik franczia, kik a népjog nevében kívánják szabadon bocsáttatásukat.

Számításukban, melyet az orosz tiszt polgárisultságára alapítottak, nem csalódtak. Ogareff azonnal elrendelte szabadon bocsáttatásukat.

A KHÁN FÖLÁLLOTT KEREVETÉRŐL.

De a mi nekik ennyire hasznukra vált: Ogareff jelenléte, Strogoffot annál nagyobb aggodalomba ejtette. Ismét szökésről gondolkodott. De midőn meghallá, hogy az egész tábor Tomszk felé mozdul, a hová épen ő is igyekezett, arra határozta, hogy megadja magát sorsának s egy véletlen szerencsétől várja szabadulását.

Délután 2 óra volt, augusztus 12-kén, az ég felhőtlen s a meleg nagy, midőn a topesi-basa jelt adott a tábor indulására.

A két hírlapíró lovakat és kocsit szerzett s a tábor előtt megindultak a Tomszk felé vezető úton.

A tábor nagy tömege, elől hajtva a foglyokat, utánok haladt.

A foglyok közt, kiket Ogareff Iván hozott magával a tatár táborba, volt egy komor, vézna, hallgatag öreg asszony, a kinek ajkáról egy panasz, egy sóhaj sem lebbent el, bár a ki figyelemmel szemlélte, láthatta volna, hogy kimondhatatlanul szenved. A véletlen, vagy a kegyes gondviselés, egy fiatal leányt rendelt oda mellé; sohasem ismerték egymást, mielőtt együvé kerültek a fogságban, de azért megmagyarázhatatlan rokonszenvvel, sőt ragaszkodással viseltettek egymás iránt. Még a mindenkire gyanakodó, minden közeledést ösztönszerűleg visszautasító Strogoff Márfa is, mert ő volt az öreg nő, önkéntelen bizalommal viseltetett a szelíd leányka iránt, a ki nem volt más, mint Nadia. Titkos láncz kötötte őket össze, a nélkül, hogy bármelyiköknek is tudomása lett volna arról.

Nadia, miután a tatár portyázók kezeibe esett, s Strogoff Mihályt, vagy a mint ő hitte, Korpanoff Miklóst, eddigi hű védőjét meghalni látta, (mert semmi kétségem nem lehetett arról, hogy a folyamba veszett), kétségbeesetten engedte elhurezoltatni magát, s alig bírt tudataltal arról, mikép jutott a többi foglyok közé. De ifjú-

BLOUNT ELŐADTA, HOGY ŐK HIRLAPTUDÓSÍTÓK.

sága s természettől erős és szilárd lelke csakhamar visszanyerte egyensúlyát. Bár elveszté reményét, hogy apját megláthassa valaha, s ép oly kevéssé tudott megnyugodni védője halálában: az élet visszakövetelte jogát s a harag és boszú visszaadta bátorságát. Találkozván Strogoff Márfával: érezte, hogy hasznos lehet e szegény, elgyötört fogolynőnek, ki iránt ellenállhatatlan vonzalmat érzett szívében, maga sem tudta, miért. Támogatta roskadozó lépéseit, és segítette őt előrehaladni, a merre durva öreik hajtották.

— Az Isten áldjon meg, leányom! — mondá egyszer az agg nő, fiatal társának, — én nem fizethetem meg jószágodat!

Valóban, még csak bizalmával sem fizethette meg; nem volt szabad szólnia fiáról, holott mindig arra gondolt. Ellenben Nadia tartózkodás nélkül beszélt előtte védőjéről, bátyjáról, Korpanoff Miklósról, az irkutski kalmárról, ki szemeláttára veszett el az Irtis hullámaiban. Leírta őt, alakját, bátorságát, nemeslelkűségét.

— Korpanoff Miklós? — szólt az agg nő, elmélázva. — Bizonyos vagy-e benne, hogy ez volt a neve?

Nadia igenlőleg felelt, s nem is értette, hogy lehetne abban kételkedni.

— Azt mondod: rettenthetetlen s mégis jó, nyájas és szelid volt? Ah, ilyen az én fiam is. Azt mondod, úgy viselte gondodat, mintha bátyád, mintha atyád lett volna?

— Úgy van, úgy van!

— S mégis úgy oltalmazott, mint egy hős, mint egy oroszlán?

— Úgy van, hős oroszlán volt ő.

— Fiam! fiam! — De azt mondod, egy borzasztó sértést némán türt el s megtorlatlanul hagyott az isimi állomáson?

ΤΑΜΟΓΑΥΤΑ ΡΟΣΚΑΔΟΖΟ ΛΕΠΤΕΙΤ.

— Úgy van; de nem bátorság hiányából, hanem valami titkos oka lehetett reá: valami fontos megbízatás, melyet nem akart kockáztatni. Isten tudja, s csak egyedül Isten lehet a bírója.

— Az! az én fiam ő!... De hát nem szólt-e előtted soha, édes anyjáról?

— Anyjáról? Mindig! Imádta őt s a legnagyobb szeretettel emlegette.

— Nem mondta-e, hogy Omszkban fel fogja keresni anyját?

— Ellenkezőleg, azt mondta, hogy nem keresi fel, nem szabad őt látnia, anyjának tudnia sem szabad, hogy ő ott utazik keresztül. Ez élet és halál kérdése volt reá nézve. Több: — a kötelesség!

— Úgy van, — kiálta föl Márfa, elragadtatva s mintegy megvilágosodva elméjében. — A kötelesség! Most mindent értek! Nadia, én már tudom fiam titkát! de mivel ő nem mondta azt meg neked — én sem szólhatok.

— Nem is kérdek semmit, anyám!

— Leányom, kedves leányom!

S a két nő, mint anya és leány, ölelte át egymást.

Strogoff Márfanak nagy megerőltetésébe került hallgatnia az előtt, kit majdnem leányának nézett. Mily jól esett volna, ha megmondhatja neki, hogy a kit halottnak vél, nem halt meg; az Irtis bullámai nem örökre nyeltek el; mert hiszen ő azután Omszkban látta fiát, szemtől szembe; bár ez, hogy titkát megőrizze s kötelességét teljesíthesse, nem akarta megismerni anyját.

Strogoff Márfa — hallgatott.

HARMADIK FEJEZET.

A vallatás.

A tábor, mint ily nagy test mindig, lassan haladt előre. Bár túlnyomólag lovasok, mégis csak lépésben mehettek. De a szegény foglyoknak, kiket a lehető leg-silányabbul élelmeztek, pihenni nem hagytak, s összekötözve, ostorral hajtották és puskatűssel ütlegelték — az aránylag lassú haladás mellett is irtózatos út volt ez. Sokan, kengyelszárhoz kötve, ha a tatár lova megriadt, el-elbuktak az útban, némelyik föl sem kelt többé, ott hurczoltatva vérzett el s adta ki lelkét. A merre a tábor ment, halottak maradtak utána, elesve az útfélen s a sivatag felriasztott madarai csapatonként szállottak a hullákra... Irtózatos út volt ez!

Strogoff Mihály, az első sorokban, a legerősebb testű és lelkű talán valamennyi közt, s különben is egy határozott cél és gondolat által tartva fenn, pillanatra sem csüggedett, sőt bátorította, segítette, támogatta sorsa osztályosait. Arról nem tudott semmit, hogy anyja és védencze, nem messze mögötte, szintén a hurczolt foglyok között vannak. S szerencséje volt, hogy ezt nem is sejtette.

Végre augusztus 15-kén este, három napi rettenetes út után a tábor Zabediero nevű kis városkához érkezett,

mintegy 30 verstnyire Tomszk előtt. Az út itt érte el a Tomszk folyót. Strogoff első gondolata volt, megkísérteni itt a szökést, a folyóba vetve magát s átúszva azon. De a folyó partját egész hosszában, a tábor mellett, éberen őrizték, éppen azért, hogy a foglyok egyike se szökhessek meg, s így Strogoff is czélszerűbbnek tartá a várakozást.

Feofár khán s vele Ogareff Iván is, kik a sereg élén jártak, már elérték Tomszkot s elfoglalták annak erődjét, melyet az oroszok előre kiürítettek előttük. Ogareff estére visszatért a zabedieroi táborba, mely most, a foglyokkal együtt, a sereg utóhadát képezte, hogy annak élére állva, másnap úgy vonuljon be Tomszkba, az egész táborral, a város ünnepélyes elfoglalására. A kis városkában egy polgárházat rendeztek be számára, hogy ott töltsze az éjt, míg a tábor a folyó partján telepedett meg.

A tábor s a foglyok különböző csoportjainak egymás mellett elhelyezkedéséből magyarázható, hogy Strogoff Mihály — és a szívéhez oly közel álló két nő, anyja és Nadia, kik mindig együtt voltak, de az ő közellétéről mit sem tudtak, valamint ő sem sejtette, hogy azok szintén itt vannak közelében, — most egy perczben találkoztak s felismerhették egymást. Nadia épen az öreg Márfát ápolgatta, a folyó vizéből tenyerébe merített vízzel frissítgetvén az agg nő eltikkadt ajkait, — midőn Strogoff felismerte őket. Első ösztöne az volt: hozzájuk rohanni, karjaiba zárni őket, — de az ész győzött az ösztönön, összeszedte magát s eltakarta arcát előttök. De már akkor Nadia is meglátta s reá ismert.

— Anyám, sugá, ő él, nézd, nézd!

Márfa összerezzen. Ő is ráismert fiára.

Nadia az elveszettnek hitt s újra feltalált barát után akart rohanni; de Márfa visszatartotta.

— Győzd le magadat; nem szabad öt elárulnunk.

A MERRE A TÁBOR MENT, HALOTTAK MARADTAK UTÁNA.

E hős anya valóban méltó volt hős fiához. S mégis, bármennyire tudtak magokon uralkodni mindketten, e villámgyors jelenetnek némely mozzanatai nem kerültek el egy vizsga szem hiúz tekintetét: a Márfára folyvást kémkedő Sangarreét.

Egy negyedóra múlva a cigányné eltávozott a táborból, s a városba sietett az Ogareff szállására.

— Mi újság, — kérde tőle az ezredes, a mint belépett s villogó szemeiből valamely fontos hír csilláma tündökölt.

— A Strogoff Márfa fia a táborban van.

— Láttad őt?

— Nem; de anyja szeméből s egy mozdulatából felismertem, hogy ő látta fiát s ráismert.

— A foglyok közt?

— Igen.

— Ah! kezében van. Végre!

— De nem ismerjük őt.

— Majd ráismerünk. Mi nem, de az anyja ismeri; vallomásra fogom őt bírni.

Sangarre visszatért a táborba s elfoglalta leshelyét a Márfa és Nadia közelében. De bármily figyelemmel kísérte őket, azok egy szóval, egy mozdulattal sem árulták el többé, hogy valami kivételes történt velök, alig egy órával ezelőtt.

Másnap, augusztus 16-án, reggeli 10 órakor trombiták harsogása jelenté a táborban Ogareff Iván és tábor-kara érkezését. Strogoff Mihály, elvegyülve a foglyok tömegében, elfojtott dühvel látta közeledni ez embert, ki őt az isimi postaháznál megbecstelenítette, s a kitől, érezte, most valami újabb, rettenetesebb katasztrófa várja őt.

Midőn Ogareff Iván leszállott lováról, Sangarre közeledett hozzá s észrevétlenül e szavakat súgta fülébe:

NADIA ÉPPEN AZ ÖREG MÁRFÁT ÁPOLGATTA.

— Nem tudok semmi újabbat.

— Mindjárt fogunk tudni többet is, — felelt amaz. Azzal egy segédtisztjéhez fordult s halkán valami parancsot adott neki.

Azonnal katonák nyomultak a foglyok tömött sorai közé, szuronynyal és kancsukával csinálva helyet magoknak; a szurony elől hátráltak a szerencsétlenek, de a kancsuka, — e több ágú szijostor, néha szeges végeivel, — el-elérte némelyiket, s a vér azonnal kiserkent arczukon, testökön, a hol érte.

Most mély csend állott be, s Sangarre — Ogareff egy intésére — a foglyok azon csoportjához közeledett, a melyben Strogoff Márfa volt. Az agg nő, a mint a cigányt nézve közeledni látta, azonnal megértette, hogy ez őt keresi. Megvető mosoly mutatkozott vékony, szintelen ajkain s szemeiben a bátor elszántság fénylett, melylyel a történendőket várta.

Sangarre az agg nő vállára tette kezét.

— Mit akarsz velem? — kérde ez.

— Kövess.

Márfa nem szegült ellen s engedte magát Ogareff Iván elé vezetetni.

— Te vagy Strogoff Márfa? kezdé ez a vallatást.

— Én.

— Visszavonod-e, a miket harmadnapja Omszkban mondottál?

— Nem.

— Most is azt állítod, hogy fiadat, Strogoff Mihályt, a czár futárját, nem láttad Omszkban s nem tudod, hogy ő ott járt volna?

— Most is.

— S az, a kit fiad helyett megszólítottál, nem ő volt?

— Nem; egy idegent véltem fiamnak, de meggyőződttem, hogy csalódtam.

— S azóta nem láttad fiadat itt a táborban, a foglyok között?

— Nem láttam.

— Vigyázz! a fiad itt van a táborban, foglyaim között. Nézz körül, s ha ráismersz, mutasd ki. Valamennyi fogoly előtted fog ellépdelni s ha fiadat ki nem mutatod, annyi kancsukaütést kapsz, a hányan elléptetnek előtted.

Ogareff jól tudta, hogy a szibériai nő semmi fenyegetésre nem fog szólni; de el volt határozva, hogy nem marad a fenyegetésnél. S arra számított, hogy ha a nő, még az ostorütések alatt sem fog vallani, fia fogja elárulni magát.

Ogareff parancsára most a férfi foglyokat egyenként léptették el Strogoff Mária előtt, a ki mozdulatlanul állt ott, s egyikre sem nézett élénkébben mint a többire, arczizmainak egyetlen mozdulatával sem árulta el, hogy azok közül egyben fiára ismert volna. Strogoff Mihály az utolsók között volt. Ő is oly egykedvűnek mutatta magát, mint a többi, s nem árulta el kilétét. Az anya és a fiu legyőzték Ivánt.

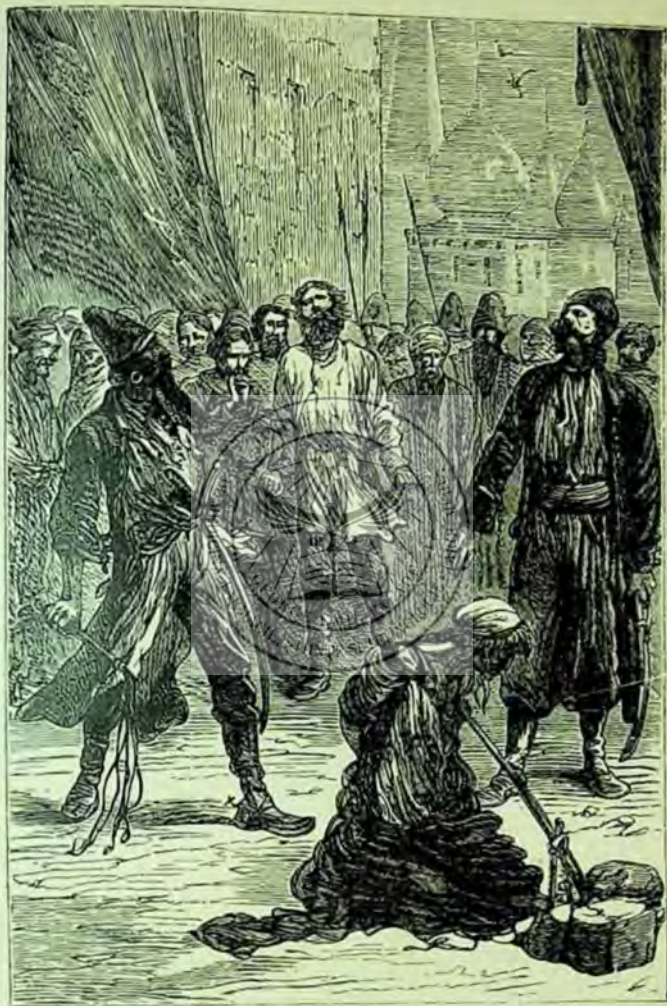
— Most a kancsukát! — sugá ennek fülébe, a háta mögött álló Sangarre.

— Úgy van, kancsukát a véu boszorkánynak!

Erre két katona megragadta az öreg asszonyt, s térdre nyomta. Ruháját leszakították róla, hogy háta meztelen maradt. Elébe a földre, néhány súlyos ködarab közé, hegyével a mellének, egy kardot erősítettek, hogy ha mozdul az ütések alatt, annak hegye mellébe fúródjék.

Egy hóhéréképű, nagy szakállú, vad tatár állt a háta mögött, kezében a kancsukával s csak az adandó jelre várva.

Strogoff Mária, meggörnyedt fővel, de nyugodtan várta a csapásokat. Míg fia, az első sorban összeszorított öklök-

«VÁGJAD!»

kel, nem birva fékezni tovább irtózatos felindulását, önkénytelenül egy lépést tett előre a sorból.

— Vágjad! inte Ogareff s a tatár fölemelte a kancsukát.

De e pillanatban egy erős kar ragadta meg hátulról s kicsavarta kezéből a rettenetes eszközt.

Strogoff Mihály nem birt túrni tovább. Isimben eltúrte a korbácsot, magán; de anyját megkorbácsoltatni engedni, ennyire a férfi kötelességérzete nem uralkodhatott a fiu érzelmein . . .

Ogareff Iván czélt ért.

— Te vagy Strogoff Mihály! kiálta föl diadalmasan.

Strogoff nem felelt.

— Ah! — folytatá, s egészen hozzálépve s szeméi közé tekintve: hiszen ez az isimi ember!

— Az vagyok, mennydörgé Strogoff! S a tatár kezéből kicsavart kancsukát magasra emelve, Ogareff képére vágott vele.

— Ez ugyan visszaadta, szölt a nézők egyike, mellette álló társához, franczia nyelven. A két hirlapíró volt, a kik, mint Isimben, most újra tanui voltak a Strogoff és Ogareff között törtéteknek.

Egyszerre húsz katona rohant a vakmerőre, kicsavarták kezéből a kancsukát. Megölték volna, de Ogareff megtiltotta. A vér ömlött arczáról a szijostor csapása nyomán, de elfojtotta dühét és fájdalmát.

— Ez ember az emir itélete alá esik. Kötözzétek meg s motozzátok ki.

A megkötözöttnél találták a czár pecsétes levelét. Ogareff letörülvén arczáról a vért, felbontotta a levelet s mohón végig futott rajta; azután elől kezdte s nagy figyelemmel újra elolvasta. Azután összehajtotta s belső zsebébe rejtette, s parancsot adva az indulásra, a tábor élére állott és megindult hadaival és foglyaival Tomszk felé.

AZ OGAREFF KÉPÉRE VÁGOTT.

Tomszk, 1607-ben alapított város, Szibériának épen közepén, az ázsiai Oroszország legnevezetesebb pontjainak egyike, ámbár a kormányzat székhelye Omszk maradt akkor is, midőn Tomszk, évtizedről évtizedre, Tobolszk és Irkutsk rovására folyvást emelkedett.

Az emir Tomszkban várta csapatait. Nagy ünnepélyek, valódi orgiái a diadalmámornak, készültek azok elfogadására. A bevonuláskor, melyre az emir maga, főhadsegédei és tanácsosai kíséretében, büszke lovaikon ülve, az érkezők elébe kivonult, Ogareff Iván bemutatta csapatai főbb tisztjeit Feofár-khánnak, s azután kevélyen mutatott foglyai nagy csoportjára, kiket maga után hurczoltatott.

E foglyok közt egy sem volt fontosabb, mint Strogoff Mihály, ki megkötözve, s a mellett keményen őrizve hurczoltatott a táborral. Anyja és Nadia, ki az agg nőtől nem akart elszakadni s inkább kitette magát a kegyetlen bánatásnak, közelében voltak. A foglyokat elléptették az emir előtt, s mindeniknek porba kelle előtte borulnia.

Nadia után jött Marfa, s mivel nem elég gyorsan borult le, egy durva katona lelökte a khán előtt. Strogoff Mihályt a düh emésztette, s mikor következett a sorban, nem borult le az emir előtt.

— Térdre! — kiálta Ogareff.

— Nem! — felelt ő hidegen, de elszántan.

— Meghalsz!

— Meglehet, de azért arczodon marad a kancsuka jegye.

Ogareff e szóra elhalványodott.

— Ki ez a fogoly? — kérdé az emir.

— Egy orosz kém, — felelt Ogareff.

S e szóval ki volt mondva Strogoffra a halálítélet.

NEGYEDIK FEJEZET.

Az ítélet.

Az emir e szóra, hogy Strogoff Mihály orosz kém, előhozatta a Koránt, hogy azt kérdezze meg: mitevő legyen ez emberrel. S míg az asztal mellett, melyre a szent könyvet kitették, egy nagy serpenyőben áldozattűz füstölt, ő hanyagul lapozgatott a Koránban, oda se nézve, egészen a véletlenre bízva az ítéletet.

Egyszerre ujjá megállapodott egy lapon, egy versen. Az ulemák egyike oda lépett s elolvasta a sort, melyet az emir ujjá jelölt. Ezt olvasta:

«És nem fogja látni többé a földi dolgokat.»

— Orosz kém, mondá a khán, azért jöttél ide, hogy lásd mi történik táboromban. Nézz körül és jól tekints meg mindent, mert az ítélet ki van rád mondva: nem fogsz többé látni semmit e földön.

Ogareff Iván, ismerve a tatár szokásokat, kétségkívül felfogta e szavak jelentőségét, mert a kegyetlen öröm gúnymosolya vonult el ajkán.

Strogoff maga hidegen és hallgatva állt, összekötözött kezekkel az emir trónja előtt, míg agg anyja, fájdalom és iszonytól elalélva összeroskadt, és se hallott, se látott már.

E perczen trombiták harsogása jelenté, hogy kezdő-

dik a mulatság, a látványosság, Strogoffnak azt parancsolták, hogy «nézzen» — ő tehát nézett.

Tánczosnők, bayadérek lenge csoportja, fehér ruháik felhőjébe burkolva, szétomló fürtös hajakkal, kezeikben kobozzal, volt az első, a mit látott.

— Ezek a vadak, — jegyzé meg Jolivet Alcide, társához fordulva halkán, — európai szokás ellenére, a balletten kezdik az operát.

Mikor ez az első mulatság bevégeződött, egy hideg szigorú hang Strogoff háta mögött, ismét ama kegyetlen szavakat mondá:

— Nézz meg mindent, teljes erődből, nézz!

Az a magas termetű, nagy fekete szakállu, vad tekintetű tatár volt, a ki végrehajtói, ha kelle hóhéri tisztet teljesített a Feofár-khán parancsára. Strogoff Mihály mellett foglalt helyet, és széles görbe pengéjű kardot tartott kezében.

Intésére az örök kerek, lábas tűzhelyt hoztak elő, melyen ércz serpenyő állott, s abban izzó szén, mely füst helyett csak alig látszó párákat bocsátott ki magából.

E közben a tánczosnők első csoportja után, a kik mind perzsa leányok voltak, egy második csoport következett. kevésbé szép, de nem kevésbé érdekes, kikben Strogoff is, a két hirlapíró is, minden kétkedés nélkül — cigányokra ismert. E nők közt első sorban ott volt Sangarre is, az Ogareff Iván rossz szelleme. Ő nem tánczolt, csak vezette a csoportot s kezében tartott czimbaljával, mintegy az ütenyt verte mozdulataikhoz. Míg a perzsa nők bájjal, de hidegen tánczoltak, s könnyű, de szenttelen tündérékként lebegtek föl s alá, a cigányok szabálytalan tánczában több volt a szenvedély és hév, mint a szép izlés. Közben a táncz meg-megszűnt s egy fiatal cigány suhancz különöz és szilaj dalt énekelt, melynek refrainjeire a tánczosnők örült körtáncza következett mind-

TÁNCZOSNŐK, BAYADÉREK CSOPORTJA.

annyiszor, míg az utolsónál a dalnokot is besodorták a táncz eszeveszett forgatagába.

Úgy látszik, ez jobban tetszett az ünnepély hőseinek a perzsa hurik tánczánál, — mert mikor vége volt: az emir és környezete tele marokkal szórta a pénzt s egész arany és ezüst esővel árasztotta el a cigányokat. Rablott pénz nagyobbára, mert a tatár zechinák és perzsa thománok közt több volt a muszka arany és rubel.

Erre pillanatnyi csönd következett — s ismét hangzott az intő szózat:

— Nézz meg jól mindent, nézz!

De mikor e szavakat, melyek az ismétlés által egyre baljóslatnabbakká lettek, kimondá: Jolivet Alcide észrevette, hogy meztelen kardját a hóhér nem tartja már kezében.

E közben a nap lement, a láthatár elhomályosodott, s a fenyők és czédrusok sötét árnya mind jobban-jobban összefolyt a mindent elborító homálylyal. Száz meg száz rabszolja jött most a térre, égő fáklyákkal kezeikben.

A táncz újra megkezdődött. Perzsák és cigányok felváltva mulattatták a nézőket. Majd a tatár katonák is belekeveredtek. De ez valódi fegyvertáncz volt; nem csak kardjaikkal hadonáztak, hanem löfegyvereiket is sütögették. Színes löporral töltött fegyvereikből kék, piros, zöld lángok lobbantak ki; az egész csoport mint egy tűzijáték közepette látszék mozogni.

Bármily egykedvűvé válhatott is egy francia — s kivált hirlapíró, — a világon mindenféle bizzar látványosság iránt: Alcide úr nyiltan megvallá, hogy ehhez foghatót soha sem látott.

Egyszerre, mint egy adott jelre, a színes lángok mind ellobbantak s csak a fáklyák fénye maradt meg, bevilágítani az éj sötétjét. A táncz megszűnt, a látványosságnak vége volt.

MEGVETŐLEG TEKINTETT OGAREFF IVÁNRA.

Most az emir egy intésére Strogoff Mihályt a tér közepére vezették.

A két hírlapíró tudta, hogy most a szerencsétlenre a kegyetlen ítélet következik. Egy pár szót váltottak egymás közt: tehetnének-e érte valamit; de meggyőződve, hogy nem, kínoztatását sem akarták végig nézni s eltávoztak. Egy óra múlva már kocsiban ültek s a hajnal az Irkutsk felé vezető úton érte őket . . .

Azonban Strogoff Mihály, megkötözve, egyenesen állott; büszkén tekintve az emirre, megvetőleg Ogareff Ivánra. Készen volt rá, hogy meghal, de arcza a legkisebb gyöngeséget sem árulta el.

A tömeg is kíváncsian várta a történendőket.

— Orosz kém! — szólalt meg az emir — azért jöttél táboromba, hogy meglásd, mi van itt. Most jól megnéztél mindent — de utoljára láttak szemeid. Egy percz múlva örökre zárva lesznek a világosságoknak.

Tehát nem halál — megvakíttatás várt Strogoffra. Rettenetesebb ítélet a halálbüntetésnél; de az írás szavát betűszerint kell alkalmazni.

Strogoff Mihályt ez ítélet sem tántorította, sem csüggesztette el. Mozdulatlan maradt, kimeresztett nagy szemével, mintha még egyszer utoljára teljes özönnel akarná beszívni a fény sugarait, mielőtt az örök éjszakába merülne. Könnyörögni, mint életéért, úgy szemevilágáért sem akart hóhéraihoz; megalázta volna magát és mégis hasztalanul.

E perczben nagy küldetése, melyet végre nem hajthattott, öreg anyja — ki élettelenül volt elterülve s arcza borulva a földön, — és Nadia, ki remegve állt mögötte, elveszve a bámész tömegben — ezek foglalkoztaták elméjét. Imádkozott. De ez ima gondolatait csakhamar elűzte a boszu és gyűlölet érzelme. Vad tekintetet vetett Ogareff Ivánra s felkiálta:

A KARD A SERPENYŐ SZENÉN FEKÜDT.

— Ogareff Iván, gaz áruló! szemeim utolsó villáma téged fenyeget!

A hóhér görbe kardja az egész idő alatt, míg a táncz folyt, a serpenyő szenén feküdt s ott izzóvá vált. Most felvette onnan a fehér, izzóvá vált vasat, s markolatánál fogva azt, fenyegetőleg állott áldozata előtt.

De Strogoff csalódott; szemeinek utolsó tekintete nem érhetett Ogareff Ivánra. Mert e perczen anyja, az öreg Márfa főlegyenesedett fektéből s esdekelve rohant a khán felé.

— El az asszony! — kiálta Ogareff.

Az örök megragadták a szerencsétlent s félrehurczolták az emir elől. De nem vitték oly messzire, hogy fia rá ne nézhetett volna. S szemeinek utolsó tekintete, a helyett, hogy ellenségét fenyegette volna: agg anyját áldotta.

Tatár szokás szerint, izzó vas fényével akarták kisütetni a Strogoff Mihály két szemé világát. Ő nem is igyekezett ellentállani. Egész lelke anyjára függesztett szemeiben összpontosult, ki távol tőle, égre emelt karokkal nézett reá.

Most a tüzes kard elvillant a Strogoff szemei előtt. A kétségbeesés egy szívmetző kiáltása hallatszott, az agg Márfa élettelen rogyott össze.

Strogoff Mihály meg volt vakítva.

Az emir, parancsa teljesítve s az ítélet végre levén hajtva, visszavonult udvarával. Csak Ogareff Iván s a fáklyatartók maradtak.

A nyomorult, boszantani akarta talán még áldozatát, s az utolsó csapást akarta mérni reá? Lassan közeledett Strogoff Mihályhoz, a ki megismerte lépését, s összeszedte magát, kevélyen főlegyenesedett.

Ogareff Iván kivette kebeléből a czár pecsétes levelét, s felnyitva azt, a megvakítottnak kioltott szemei elé tartotta és vad gúnnyal mondá:

FENYEGETŐLEG ÁLLOTT ÁLDOZATA ELŐTT.

— Most olvasd, Strogoff Mihály, olvasd s eredj, mondj el Irkutskban a czár izenetét.

Ezzel ismét összehajtotta s keblébe rejté a levelet. Aztán megfordult s eltávozott a fáklyásoktól követve.

A vak ember maga maradt a téren, összeomlott s életelen anyjával, a teljesen sötétté vált éjszakában. Távoloról a vad orgia zaja hallatszott; Tomszk ünnepélyesen ki volt világítva. De ő azt nem látta, csak a zajt hallá. Figyelt, hallgatózott. Közelében semmi nesz, minden kihalva. Tapogatózva járt körül, lerogyott anyját keresve, mert szemének utolsó sugara még látta, mikor összeomlott. Végre megtalálta. Fölé hajlott s hallatlan erőfeszítéssel, mert karjai hátra voltak kötve, s keze fejével csak nehezen és tökélytelenül birt mozogni, — végig tapogatta — még érze szive dobogását; aztán mintha halkan beszélt volna neki.

Az anya élt még; de hallotta-e, a mit fia mondott neki? Legalább nem mozdult. A vak ember megcsókolta az ájult hideg arczat, ősz fürtöit. Aztán ismét felállott, tapogatózva kereste az utat, amerre távozzék.

E perczben valaki közeledett hozzá, könnyü lépésekkel. Kezében tör volt, melylyel elmetszette a köteleket, mikkel a Strogoff karjai meg voltak kötözve.

Eddig egyet sem szólt, most halkan sugá:

— Bátyám!

— Nadia, — mormogá Strogoff, — te vagy, Nadia?

— Jöszte, bátyám! — felelt a leányka; — ezentul az én szemeim lesznek a tied, én foglak elvezetni Irkutskba.

ÖTÖDIK FEJEZET.

Jó barát az úton.

Félóra mulva Strogoff Mihály és Nadia elhagyták Tomszskot. Azon éjjel nem egy fogoly szökhetett meg a tatár táborból. Tisztek és örök, a multságba keveredve, a felvigyázat meglazult s Nadiának nem volt nehéz odahagyni a számára kijelölt helyet s a tömeg közé vegyülni, a hol Strogoff Mihály fölött ítélet tartatott. Mikor azt megvakíttatni látta, erőt vett magán, nehogy egy sikoltással elárulja magát s a szerencsétlen iránti érdeklődését. Egy sugallat azt mondta neki, hogy most rajta a sor, szolgálatot tenni annak, a ki őt védelmébe vette volt.

— Én leszek a vak kutyája. — mondá magában.

Mikor Ogareff s a fáklyások eltávoztak, Nadia elrejtőzött az árnyban, míg minden végkép elcsendesült. Tanuja volt a szerencsétlen erőlködéseinek, újult anyja fölkeresésében s mikor látta, hogy menekülni akar — akkor ment segítségére.

Megfogva kezét, vezetni kezdette. Az Irkutskba vivő úton indultak meg; nem lehetett eltéveszteni, miután csak egy út vitt keletnek. Sietni kellett, mert nem volt lehetetlen, hogy reggel, ha vége az orgiának, a tábor elöcsapatai is megindulnak s elvágják az utat; azon kelle lenniök, hogy megelőzzék őket s előttök érkezzenek

Krasznojarszkba, mely ötszáz verstnyire van Tomszktól Irkutsk felé.

Mikép bírhatta ki Nadia ez éj lelki és testi fáradságait? Honnan merített erőt, ily hosszú útra? Hogy bírta, a sebes gyaloglástól vérző lábai? Megfoghatatlan, s mind a mellett tény, hogy másnap, augusztus 17-én, reggel, alig 10 órával Tomszkból elindulásuk után, ő és Strogoff Mihály Szemilovszkoéba érkeztek ötven verstnyire Tomszktól.

Strogoff egy szót sem szólt az egész úton. Utitársa kezét fogta s bátran és biztos lépésekkel haladott.

Szemilovszkoé csaknem egészen üres volt. A lakosok, félve a tatárok közeledtétől, a jeniseiszkai tartományba menekültek. Alig két-három házban volt lakó; a többiek, becsesebb holmikkal együtt kivándoroltak.

Kénytelenek voltak, Nadia miatt, néhány órai pihenést venni itt magoknak. A városka végén egy üres házba tértek be. Egy ágy, egy nagy boglyakemence, egy fapad s egy szék — ez volt az egyetlen szoba egész bútorzata.

Strogoff a padra leült; Nadia, előtte állva, a vaknak kioltott szemeibe nézett, mint azelőtt soha sem. Tekintetében nem csak hála, nem csak szánalom volt. Ha Strogoff Mihály láthatott volna, a végtelen gyöngédség és hűség kifejezését láthatta volna e tekintetben.

A vak szempillái, a tüzes vas sütésétől megvörösödve, félig eltakarták egészen kiszáradt szemeit, melyeknek szaruhártyája megkeményedett, látája szokatlanul kitágult, szemcsillaga pedig kékebbé vált, mint azelőtt volt. A szemprém és szemöldök félig le volt perzselődve. Különben a vakság sem látszott meg e szemeken, melyeknek idegét a tüzes vas fénye kisütötte a nélkül, hogy külsőleg megsemmisítette volna a látás szervét.

E perczen Strogoff, kezében tartott botját vállára eresztve, mindkét karját kinyújtotta s kérdé:

ITT VAGY NADIA?

- Itt vagy Nadia?
 — Itt vagyok Mihály, felelt a leány, megragadva a vak kezeit — s nem is hagylak el soha.
 — Pedig el kell válnunk, Nadia.
 — Elválnunk? s miért?
 — Atyád vár, hozzá kell sietned.
 — S te nem akarsz-e Irkutskba menni szintén?
 — De inkább mint valaha. Hírt kell oda vinnem.
 — De elvették tőled a levelet.
 — Megleszek a nélkül is; úgy bántak velem mint egy kémmeel, hadd legyenek hát kém. Elmondom, a mit láttam és hallottam; ez elég lesz.
 — Tehát együtt megyünk. Én vezetek. Megvan szemem világa, én látok helyetted.
 — S hogyan megyünk?
 — Gyalog.
 — S hogyan élünk?
 — Koldulásból.
 — Induljunk, Nadia.
 — Jer, Mihály.

Nem nevezték többé «bátyám»-nak, «hugom»-nak, csak egyszerűen néven szólították egymást. Szorosabban összeforrva, egymásra utalva érezték magokat mint ezelőtt, s viszonyuk ezzel bizalmasabbá vált.

Egy órai nyugalom után elhagyták a pusztá házat s útnak indultak. Nadia néhány darab száraz kenyeret összeszerzett az utczákon, koldulva, s a silány élelem java részét Strogoffnak adta, maga megelégedve a maradékkal. Inni egy cserépbögréből adott neki. Így indultak a sivatagnak, melyen át vezetett az út Irkutsk felé.

A fiatal lány hős lélekkel küzdötte le az út táradalmait. Soha sem panaszkodott. Kezét fogva a szegény vaknak, ki nála nélkül egy lépést sem tehetett — sietve vont a őt előre. Remélhették-e, hogy gyalog, minden

nélkül, megelőzhetik az előre nyomuló tatárokat? Ha Krasznojarszkot szerencsésen elérhetik, akkor minden meg van nyerve. Ott a kormányzó, ki előtt Strogoff fölfedendi magát, bizonyosan nyujtand módot nekik, hogy Irkutskot elérhessék.

Keveset beszéltek. Strogoff el volt merülve gondolataiba. Néha megszólalt:

— Beszélj nekem, Nadia.

— Minek az, Mihály? Együtt gondolkodunk úgyis.

Azonban a nap folytában, keserves utazásukat egy szerencsés véletlen jobbra fordította.

Néhány órája múlt már, hogy Szemilovszkoét elhagyták; egyszerre Strogoff megállt.

— Nem hallasz valamit mögöttünk.

— Semmit. Az út egészen puszta.

— Figyelj csak.

— Valóban; tompa zajt hallok.

— Vigyázz. Ha tatárok, el kell rejtőznünk.

Egy domb mögé rejtőztek s onnan, lesből, várták a közelgő zajt. Nadia kisse kilépett rejtekéből s pár percz mulva visszatérve mondta:

— Kocsi jó; egy fiatal ember ül rajta s hajtja a lovakat.

— Maga van?

— Csak maga.

Strogoff habozott: rejtekökben maradjanak-e, vagy megkísértsék fölvétetni magokat a kocsira? Kivált Nadiáért, a ki bizonyára nem soká fogja már győzhetni a gyaloglást.

Vártak.

A kocsi csakhamar utolérte őket. Ernyős, s elég tág jármű volt, úgynevezett kibitka. De csak egy ló volt bele fogva, bár a kibitkát rendszeren három szokta húzni. Egy fiatal ember hajtotta s kutyája ült mellette.

ROCSI JÖ.

Nadia mindjárt látta, hogy a fiatal ember orosz, s ezt Strogoffal közölvén, bátorságot vettek őt megszólítani.

— Hová igyekeztek? — kérde a fiatal ember, oly hangon, mely Strogoffnak ismerősnek tűnt fel, mintha már hallotta volna valahol.

Hamar megértették egymást. Az ifju megszánta a fiatal gyöngé leányt s a szegény vak embert, a kinek szeme világát a tatárok kioltották, mindenét elvették, a ki nem volt képes fuvarbért adni neki, s csak azt kérte, hogy legalább hugát vegye föl a kocsi, ő majd elgyalogol mellette.

— Ej, dehogya! — mondá a jólelkü fiu. — Kissé szorulva, megférünk mind a hárman. Serko majd elballag gyalog utánunk.

Ezzel füttyentett és Serko, a kutyája, leugrott a kocsi-ról s helyet adott a jövevényeknek.

— Én Krasznojarszkba igyekszem, — mondá az ifju, — odáig szivesen elviszlek; hanem én lassan hajtok, mert csak egy lovam van s azt kímélni kell; nincs is ügetéshez szokva.

Igy utasaink nem sokat nyertek ugyan gyorsaságban, de legalább meg voltak kímélve a fáradságtól. A ló jó lépést ment; egyfolytában mindig három órát, aztán egy órát pihent, s így tovább éjjel nappal egyaránt.

A koci ringatása Nadiát csakhamar elaltatta. Strogoff és a fiatal kocsi, ki Pigasoff Miklósnak nevezte magát, szénából jó fekhelyet készítettek neki a koci derekában s hagyták aludni. Magok beszélgettek.

— Messziről jöttök-e? kérde Pigasoff.

— Nagyon messziről.

— Szegények! Ugy-e rossz volt, mikor a tatárok kisütötték a szemeidet?

— Rossz bizony. De mondd csak barátom, nem láttál te valahol már engem?

MESSZIRŐL JÖTTÖK-E? KÉRDÉ FIGASOFF.

— Nem én; legalább nem emlékszem.

— Honnan jössz?

— Kolivánból. A távirdánál voltam szolgálatban. Míg csak a közlekedés meg nem szakadt. Én hordtam ki a sürgönyöket.

— Lásd akkor én is ott voltam. Egy angol meg egy francia is volt ott; egyik a bibliából, a másik valami dalokból sürgönyözött.

— Meglehet; de én soha sem szoktam arra figyelni: mit sürgönyöznek; az nem az én dolgom.

A kibitka azonban, lassan bár, de rendszeresen haladt, állomásról állomásra. Átmentek az Icsimszk folyón, Icsimszkoé, Berikylszkoé, Kűszkoé városkákön; a Marinszk folyón s hasonló nevű városön, végre a Csula nevű kis patakon, mely nyugoti és keleti Szibéria közt a határvonal.

Éjszakánként, ha Pigasoff Miklós elaludt a bakon s kezéből kisiklott a gyepő, Strogoff kezébe vette azt s kissé gyorsabb ügetésre bírta a lovat. Igaz, hogy ez csak addig tartott, míg a gazda ismét föl nem ébredt, de így is csak nyertek egynéhány verstnyi előnyt.

Augusztus 22-én a kibitka Acsinszkba ért, 380 verstnyire Tomszktól. Krasznojarszkgig még 120 verst állott előttök. Semmi esemény nem zavarta útjok egyhanguságát, a minél jobbat nem is kívánhattak volna. Strogoff Mihály, úgyszólván, a Pigasoff és Nadia szemeivel látta a tájakat, melyeken átmentek, s melyek minél kevesebb változatosságot mutattak.

— Milyen idő van? — kérdé egy nap Strogoff.

— Szép, — válaszolt Pigasoff; de már az nem soká fog tartani. Szibériában hamar beáll s rövid az ősz. Néhány nap mulva hidegek lesznek. Talán az megállítja a tatárokat s téli szállásra telepednek.

Strogoff csak a fejét rázta.

— Nem hiszed? — kérde Pigasoff. — Azt hiszed, nem állanak meg Irkutskig?

— Félek, hogy nem.

— Lehet, hogy igazad van. Egy gazember vezeti őket, a ki minél több rosszat akar okozni. Hallottad-e hírét Ogareff Ivánnak?

— Ismerem.

— Nemde csunya dolog: elárulni saját hazáját?

— Gyalázatos.

— Milyen egykedvűleg mondd ezt! Én, ha találkozom ezzel az árulóval, talán megölném.

— Talán? Én bizonyosan meg; — felelé Strogoff rettentő nyugalommal.

HATODIK FEJEZET.

Átkelés a Jenisein.

Augusztus 25-kén este felé a kibitka Krasznojarszkhoz ért. Az út Tomszktól nyolcz napig tartott.

Tatár előcsapatok sehol sem mutatkoztak. Ténynek látszott, hogy a tatárokat valami feltartóztatta a gyors előnyomulásban. Strogoff Mihály nem tudhatta: mi volt az a valami. Egy orosz csapat, a jeniseiszk kormányzóságból, összeszedte magát, s Tomszknak nyomult, hogy azt visszafoglalja. Csekélyebb erő volt, mintsem ez sikerülhetett volna; de a tatárok előnyomulását mégis késleltette s így legalább Strogoff Mihály, a czár tutárja, időt nyert, lassu haladásával is, tetemesen megelőzni a tatárokat. A csata 22-dikén volt Tomszk alatt, s így természetes, hogy 25-kén a tatárok még nem mutatkozhattak Krasznojarszkban. De a lakosság, félve a pusztító ellenség közeledtétől, csaknem teljesen kiürítette a várost és a Jenisein túlra menekült. A tizenkét ezer lakossal bíró Krasznojarszk, mikor az nap késő este a kibitka behajtatott, üres és néma utcákkal fogadta az utasokat, a kik megdöbbenve hajtottak végig a kihalt utcákon.

— Szent Isten! sóhajta Pigasoff Miklós, itt én nem találok szolgálatot, mert itt senki sincs, a ki engem befogadjon.

SZÜRRÜLETKOR ÚTNAK INDULTAK.

— Barátom, szólt Nadia, nem tehetsz jobbat, mint ha velünk jössz tovább, akár Irkutskba.

— Már azt teszem, mit is tehetnék egyebet? felelt Miklós.

— Várjunk holnapig, szólt Strogoff Mihály; az éj nem csak pihenést, hanem tanácsot is hoz.

Pihenő helyet könnyű volt találni, miután a házak legnagyobb része üres volt, s önként kínálkozott szállásul. A mi a pihenést illette, Nadia és Miklós pihentek is, de Strogoff ébren töltötte az éj nagyobb részét. A Jenisein való átkelés módjáról gondolkodott.

— Át kell mennem, akárhogy is! ismétlé magában szüntelen.

Szürkületkor Miklós befogott s meg sem virradt még egészen, a kibitka már a folyó partjára ért. A révnél, melyhez az út vezetett, megállottak, de kompot, sőt egyetlen csónakot sem találtak. Igaz, hogy még homályos volt, s az alatt fekvő sűrű köd miatt a folyam színe sem volt látható.

Vártak.

Lassanként kezdett világosodni; szél is kerekedett, mely megszagatta a ködöt. De azért kompot, dereglyét vagy csónakot nem lehetett fölfedezni. Miklós fölfelé, Nadia lefelé, megindultak part mentében. De egy óra múlva azzal a leverő hírrel jöttek vissza mind a ketten, hogy sehol sem található a legkisebb jármű sem, melylyel, akár a kibitkával, akár csak magok gyalogosan, átkelhetnének a vízen. A Krasznojarszkból a folyón túlra menekülő lakosság felhasznált minden kompot és csónakot az átkelésre, s természetesen valamennyi a túlsó parton maradt.

A parton apró házak, halászok s révészek lakai voltak elszórva. Ezeket is fel kellett kutatni, ha akadnának valahol valamire, a mi átkelésüket segíthetné.

NEKI INDULTAK A FOLYAMNAK.

— Mi ez? kérde Strogoff Mihály egy ily házikóban tapogatózva s valami akadván a keze alá.

— Tömlő, mondá Nadia, van még több is, valami hat vagy hét.

— S mi van bennök?

— Kumisz, felelé Miklós gazda, ki szintén épen oda érkezett. Soha jobbkor, mert a készletünk épen fogyatékán van!

A kumisz, mint tudva van, erjedt kanczatejből készült vastag ital, mely tápláló s egyszersmind bódító erejénél fogva igen kedvelt itala a Kaukáz- és Urál-vidékieknek.

— Kumisz! kiálta Strogoff. Ám vegyünk abból is egy tömlővel, — de a tömlők! A tömlők! Ürítsétek ki azonnal a tömlőket. Ezekkel fogunk átúszni a Jenisein.

— S mi lesz a dereglyénk? kérde Pigasoff Miklós.

— Maga a kibitka. Négy tömlő azt, kettő pedig a lovat elég lesz fentartani a vízen. Keltem én át már nagy folyón is ilyen módon.

A tömlőket tehát, egyen kívül, melyet tartalmával együtt tettek föl a kibitkára, kiürítették, s megtöltve levegővel, mint üres hólyagokat, jó szorosan bekötve, a kocsira és a ló oldalaira kötötték. Ezzel hamar készen lévén, neki indultak a folyamnak, mely itt mintegy másfél verst szélességű volt, de számos sziget volt benne, melyek szükség esetében pihenő helyül szolgálhattak útközben.

— Nem félsz-e Nadia? kérde Strogoff, a mint már a ló a vizet gázolta, de még a kerekek is feneket értek.

— Nem én, mondá a bátor leány.

— Hát te, öcsém?

— Én, uram? Régi álmodom teljesül: kocsiban csónakázni.

A három utas, elővigyázatból mezitlára vetkezve,

fennállt a kocsi derékban; Strogoff tartotta a gyepelöt, erős kezeiben, s a más kettőnek utasításai szerint rézsutosan vezette az állatot, nehogy a víz sodra felfordítsa a járművet. A víz sebes és hatalmas árja nagyon leverte őket észak felé, s az utazás jól ment mindaddig, míg egy erős forgóba nem kerültek, melynek a ló nem birt ellenállani, hogy magába ne sodorja. Serko, a kutya, mely eddig úszva követte gazdáit, ösztönétől segítve, maga is felkapaszkodott a kibitkára.

Strogoff, ámbár nem látott, igen jól megérezte, mi történik. Azonnal elhatározta magát. Ledobta magáról felsőruháját, s a vízbe ugrott és kezével megragadva a ló kantárszárát, oly hatalmasat rántott rajta, hogy egyszerre kiragadta az örvény sodrából s ismét a folyam rendes árájának adta át a kibitkát.

Két órával azután, hogy a balpartról elindultak, a folyam nagyobbik ágán szerencsésen áthaladva, egy szigethez érkeztek, mely sokkal közelebb volt a túlsó parthoz, mint emehhez. A víz annyira levitte őket, hogy hat verstnyivel voltak alább, mint a honnan kiindultak volt. De csakhogy szárazhoz juthattak. A szegény ló egészen el volt alélva, s alig birt a szigetre felvándorolni. De egy órai pihenés s az üde zöld lű, a mit ott talált, ismét visszaadták előbbi erejét, s nekimehettek a víz második, keskenyebb ágának. Ezen nem volt nagyobb nehézség az átkelésnél, csakhogy a víz még sebesebb volt, úgy, hogy mindent összevéve, tizenegy versttel alább szállottak ki a túlsó parton, mint a hol először a folyamba ereszkedtek volt.

Szibériának mind a három nagy folyama, melyeken sem híd, sem rendes átkelés nincs, végzetes volt Strogoffra nézve. Az Irtisen tatárok támadták meg a csolnakot, melyen evezett s elszakították tőle Nadiát. Az Obin lovát lötték meg alatta s csak csoda által menekülhetett. Arány-

STROGOFF A VIZBE UGROTT.

lag még a Jenisein való átkelés volt a legszerencsésebb, bármily nehézségekkel járt is magában.

Végre hihette Strogoff, hogy Irkutskig szabad az út előtte. A tatárokat tetemesen megelőzte; üldöző átka: Ogareff Iván messze maradt mögötte; s ő, vaksága daczára, először érezte nyugodtnak magát küldetésének sikere iránt.

A kibitka, délkeleti irányban haladva, hogy a víz általi lesodortatást helyre hozza, mintegy tizenöt verstnyi út után, ismét bele talált az Irkutskba vezető nagy országútba. Az út jó volt, s akadály nélkül lehetett haladni. A táj termékeny, füves mezőkből, óriási legelőkből állott, de most puszta és elhagyott volt, a lakosok, a nyájak és gulyák, felsőbb paraneshöl, kelet felé vonultak, hogy az előre nyomuló tatárok ne találjanak sem élelmet, sem elpusztítani valót. Szibéria e legtermékenyebb tartományában. Az idő már hűvös, de szép volt s általában kedvezett az utazásnak. Nadia és Strogoff, kiállott veszedelmek és fáradságok után kissé magokhoz kezdetek térni: Pigasoff Miklos pedig talán soha sem érezte jobban magát. Élete főszenvédelye úgy is az volt, hogy lovat hajtson, s legfőbb dicsvágya a fuvarosság. Most ezt teljes mértékben elérte; s e fölötti örömeben még arra is rá hagyta vétetni magát, hogy valamivel sebesebben hajtson a megszokott egyforma lépésnél. Strogoff, hogy erre rávehesse, elbeszélte neki, hogy ő és testvérhuga atyjokhoz sietnek, a ki Irkutskban száműzetve él. Bizonyos, mondá, hogy a lovat nem kell agyon hajtani, de egy huzamban 15 verstet haladva, s négyszer pihenve minden 24 órában, naponként 60 verstnyi utat megerőltetés nélkül tehetnek. Pigasoff Miklós hajtott a jó szóra, s örömmel moudogatta:

— Hej, de fog örülni Korpanoff úr, mikor a fiát és leányát egyszerre hozzá fuvarozom!

EGY NYÚL SZALADT ÁT AZ ÚTON.

Csak azt kérte ki magának, hogy ő is jelen lehessen az örvendetes vizionlátásnál.

Így haladtak, minden fönnakadás nélkül. Augusztus 28-kán elhagyták Balaiszktot, nyolczvan verstnyire Krasznojarszktól; 29-én Ribinszket, negyven verstnyire Balaiszktól. Másnap ismét 30 versttel odább Kamszkaba értek, hol a hasonnevű folyó, a Jenisei egyik mellékfolyója ömlik le a Sayanski hegyekből. De mind e városok üresek és elhagyottak voltak, — a mi, ily messzire már a Jenisein túl, némi aggodalmat ébresztett utasainkban.

A következő napokon egyhangú s eseménytelen volt az utazás. Szeptember 4-kén reggel Birusinszktot érték, a hol elhatározták, hogy egy egész napot pihennek. Irkutszktól már nem voltak távolabb 500 verstnél. A tatár előhadnak semmi jele a hátok mögött. Elöttök semmi gyanús jel.

Mikor szeptember 5-kén délután Birusinszkból kiindultak: egy nyúl szaladt át az úton. Ez — mint Európában — úgy Szibériában is, közeli szerencsétlenség jelének tartatik. Strogoff természetesen nem látta, esetleg Nadia sem; de annál nagyobb baj volt Pigasoff Miklósról — hogy látta ő. Mert a babona azt tartja, hogy a szerencsétlenség csak azt találja, a ki megpillantja az úton átszaladó nyulat.

Attól kezdve Pigasoff gondolkodóvá, csaknem búskomorrá változott. Hiába biztatta Strogoff, hogy babona, haszontalanság az egész, ő csak azt felelé:

— Könnyű önnek! Ön nem látta a nyulat átszaladni a kibitka előtt! De én láttam.

S ebből aztán nem is lehetett kivenni.

És a következő napi út igazolni látszott a balsejtelmeket.

Eddig csak elhagyott, önként kiürített városokat és

HOLTTEST FERÜDT AZ ÚTON.

falukat s odahagyott vidékeket találtak. Most elpusztított, letarolt mezők, leégett házak, szétrombolt faluk tünedeztek fel az úton, mint a hol ellenség járt.

De micsoda ellenség? Honnan jött? Hol előzte meg, hol kerülte el őket?

Szeptember 8-kán egyszerre a kibitka megállott az út közepén. A ló horkantott s nem akart előre lépni. Serko siralmasan kezdett vonítani.

— Mi az? kérdé Strogoff Mihály.

— Holttest fekszik az úton! kiáltá fel Miklós s ijedten ugrott a földre.

Egy megölt muzsik volt, kegyetlenül megcsonkítva s már egészen meghidegedve.

Pigasoff keresztet vetett magára s imádkozott. Aztán Strogoff segélyével félrevonszolta az útból a halottat, s könnyedén, de tisztességesen eltemette.

De ha minden halottal ugyanezt akarta volna tenni, a kit az úton találtak: ugyan meggyült volna a dolga. A mint Nizsni-Udinszkhoz közeledtek, tízével, huszával s mind sűrűbben találtak a megölettek hulláit az úton, a mezőn.

Este felé meglátszottak a Nizsni-Udinszk tornyai a távolban. Különös alakú, sűrű, sötét felhők borongtak a város fölött. A mint közeledtek, látták, hogy nem felhők azok, hanem füst. S a villámok, melyek köztök cikáznak: a ki-kicsapó lángok. A város égett. S a halottakból, kiket az úton találtak: bizton következtethették, hogy ellenség gyújtotta fel.

HETEDIK FEJEZET.

Kegyetlen tréfa.

Még Strogoff azon tanakodott társaival: merjenek-e tovább haladni, a kétségkívül ellenség által megszállott város felé, vagy visszaforduljanak, s aztán mi tevők legyenek, — midőn egyszerre egy csapat lovasság kerítette körül a kibitkát. A nélkül, hogy ellenállásra csak gondolhattak volna is: foglyok voltak.

Strogoff értette nyelvöket s nem kételkedheték, hogy a tatárok egyik előcsapata ejtette foglyul ismét. Ime, a mennyit egymásközti beszédeikből egyelőre, s utóbb, a míg kísérték, kivehetett.

A kokhandi és kunduzi tatárokból egy harmadik hadtest alakított, mely a Feofár-khánétól és az Ogareff Ivánétól egészen külön működött, és pedig ez utóbbinak tanácsára az Altái hegység alatt, a Bajkál tótól délre, forrásaihoz közel kelt át a Jenisein, s annak jobb partján haladva lefelé, fenyegette az irkutski egész tartományt, biztosította a másik két hadtestnek az átkelést a Jenisein, s azokkal egyesülten volt Irkutskot beveendő.

E szerint Irkutsk eleste már csak idő — és pedig valószínűleg nagyon rövid idő kérdése volt.

Elképzelhetjük, mit érzett Strogoff Mihály, ennek megtudása s elgondolása után. Valóban nem csodálhat-

nók, sem vádolhatnók, ha annyi küzdelem után ismét, s a sikerhez oly közel, foglyul esve: elcsüggedt s mindenről lemondott volna. Ellenkezőleg, csak azt mondta s ezerszer ismételte magában:

— Meg kell érkeznem! Meg kell előznöm!

Fél óra múlva Nisni-Udinszkba érkeztek, a hol azonban nem volt maradás, mert a város égett. Itt lovakra ültették a foglyokat s erős őrizettel kísérve hurezolták tovább mind a hármat. Serko, a hü eb, messziről követte őket.

A tatárok csakhamar észrevették, hogy foglyaik egyike vak. A míveletlen ember otromba ösztönével, csúfot üzni a szerencsétlenségből, jó élcznek találták egy tökéletesen vak lovat keresni elő, arra ültetni a vak embert, kezébe adni a gyeplőt — hadd vigye vak a világtalant.

Legalább meglátják: a miben talán kételkedtek is, vajon igazán vak-e, vagy csak tettei így magát.

Már hatvan verstnyire voltak Nisni-Udinszktól, túl Fatan és Sibarlinszkoé között. Az út köves, itt-ott szakadékos, egyenetlen volt. Ostorral vágta rá a vak ember vak lovára s vágatásba kergették. A ló majd félre csapott, majd felbukott; visszavezették az útba, lábra állították ismét — s így hajszolták odább. Strogoff látszólagos egykedvűséggel tűrte e bántalmakat is. Miklós nem tűrhette, hogy társával ily embertelenül bánnak; segítségére akart menni, de visszatartóztatták s meg is ütlegették.

A kegyetlen tréfa, a tatárok nagy multságára, tovább is tartott volna, ha egy súlyos eset végét nem vetette volna. Az út egy pontján (szeptember 10-kén volt) a vak ló, a sok hajszolástól nekivadulva, egy harmincz-negyen lábnyi mélységű ároknak rohant, mely az út mellett húzódott el. Miklós oda akart rohanni, hogy visszatartsa, de lefogták, nem eresztették. A ló, lovagjával

A LÓ LOVAGJÁVAL EGYÜTT A MÉLYSÉGBE UGROTT.

együtt, a mélységbe ugrott... Nadia és Miklós elfődték szemeiket, — bizonyosnak hitték, hogy Strogoffnak vége van...

A tatárok, meg akarván győződni, mi történt, utána mentek. Azonban Strogoff, a kinek sikerült a nyeregből kivetnie magát, alig sérült meg, míg lovának két lába törött. A szegény párát ott hagyták megdögleni, még a kegyelemdőfést is sajnálva tőle; Strogoffot azonban tovább hurezolták. Most már nem adtak lovat alája, hanem egy lovas tatárnak a nyergéhez kötötték, s úgy kellett, futva lépést tartania a tatárral.

Leszállt az éj. A tatárok, pihenőre szállva, dorbézoltak, mulatoztak s nagyobbára meg is részegedtek. Most egy tatár, a mit azelőtt csodálatosképen nem tettek, megsértette Nadiát, szentelenül közeledett hozzá. Strogoff nem látta a sértést; de Pigasoff Miklós nem tűrhette el azt; oda rohant. Kirántotta a tatár övéből pisztolyát s átlőtte vele a szentelent. A lövésre felugráltak a tatárok; szét akarták szaggatni a szegény fiút, de a tiszt parancsára csak megkötötték s egy lovon átvetették.

A csapat, többnyire részegen, tovább indult az éjben. Az a lovas is, a kinek nyergéhez Strogoff kötve volt, feltámbaskodott és kissé hevesen találta megsarkantyúzni lovát. Nagyot ugrott ez, s a köté, melyet Strogoff már félig elváslalt volt, az ugrásra elszakadt. De a részeg tatár azt nem vette észre; s tova rohant.

Strogoff és Nadia magok találták magokat a sötét éjben, az országúton. De ismét szabadok voltak, mint Permtől az Irtisen való átkelésig. Oh, de mint megváltozott azóta helyzetök. Akkor gyors postán, váltott lovakkal utaztak; most gyalog, semmi nélkül — s pedig még négyszáz verstnyi út volt előttök! s a mi legtöbb, Strogoff már csak a Nadia szemeivel látott.

Esti tíz óra volt. Körül sötétség; a távolban a tatárok

elhaló zaja. Ház, kunyhó sehol. Körül senki! egyetlen társukat, a szegény Miklóst, a tatárok elhurczolták. Mi lesz belőle?

— Merre vezesselek, Mihály? kérdé Nadia félénken.

— Irkutskba.

— Az országuton?

— Igen, Nadia.

Nadia megfogta társa kezét s megindultak egyenesen, a merre előttök a tatár tábor elment.

Másnap, szeptember 12-én reggel, húszersttel előbbre Tulunovszkoé kis városkánál pihentek meg. A város fel volt égetve s kipusztítva. Az úton mindenütt halottak heverték, kik között Nadia, természetes borzadályát legyőzve, mindenütt kereste Pigasoff Miklóst; de hasztalan. *Még eddig*, úgy látszik, megkímélték. De hogy kegyetlen véget szántak neki; arról nem kételkedhettek.

Éhségtől gyötörve, örülhettek, hogy a kipusztított város egyik feldult házában jókora mennyiségű szárított húst és «szukarit»-t találtak. — kiszáritott kenyeret, mely ily állapotban soká eláll s megtartja tápláló erejét. A mennyit elbirtak, ellátták velé magokat. Szomjuságtól nem félhettek oly vidéken, melyet a Bajkál-tó s az Angara folyó száz meg száz apró mellékfolyója s patakcskája öntöz.

Azután ismét útra keltek. Nadia annyira ki volt merülve, hogy alig bírta vonszolni magát. Örült a jó lélek, hogy Strogoff nem láthatja kimerültségét, mert nem hagyta volna mennie.

— El vagy fáradva? kérdé ez.

— Nem én, mondá a jó leány.

— Ha nem bírod tovább, felveszlek az ölembe, s úgy viszlek.

— Jó, majd szólok.

Ez nap az Oka folyón kelle átmenniök. Sekély víz

volt, hogy átgázolhattak rajta. Az idő jó volt; inkább hűs, esőre álló, de szerencsére nem esett mégis. Kézfogva haladtak keveset beszélve. Teherhordó állatot, lovat, tevét, szarvasmarhát, a mit befoghattak vagy a mire ráülhettek volna, nem találtak sehol. A tatárok vagy elpusztították, vagy elhajtottak minden lábas jószágot, a mit az előlök menekülő lakosság el nem vitt volt. Így gyalog kellett folytatni útjokat, mindenütt romok, pusztulás, hullák közepett. Itt egy kidőlt ló, ott egy összetört szekér, egy felgyújtott falu, leöldösött emberek. Nadia csak Miklóst kereste közöttök, de nem találta . . .

Egyébiránt a veszély nem elől — ama harmadik hadtestben, melytől most szabadultak, hanem hátok mögött volt, a Feofár-khán és az Ogareff Iván hadtestében mely minden perczen utolérhette és felfoghatta őket. A harmadik hadtest, a Jenisein átkelve bárkákat és kompokat hagyott hátra a főhadseregnek, s ha ez megérkezett Krasznojarszkba, minden órán a nyomukba lehet már. Strogoff, eddig is nem értve késedelmeket, lázas nyugtalansággal sietett előre. A hol megpihentek, Nadiát egyegy magasabb pontra küldötte fel, a honnan szét- és visszatekinthet: nem közelednek-e üldözőik? Még eddig semmi jel felőlök.

Egy nap Nadia így szólt Strogoffhoz:

— Mihály, valamit szeretnék kérdezni tőled; de ha nem látod jónak, ne felelj reá. Az sem fog rosszul esni nekem.

— Szólj, Nadia.

— Miután a czár levelét elvették tőled, miért sietsz mégis annyira Irkutskba?

Strogoff erősebben szorította meg a leány kezét, de nem felelt.

— Tudod-e ama levél tartalmát?

— Nem, Nadia; nem tudom.

AZ ÚTON MINDENÜTT HALOTTAK HEVERTEK.

— Hát csak azért sietsz oda mégis, hogy engem atyám kezébe adhass?

— Nem Nadia, megcsalnálak, ha azt mondanám. Hiszen én úgy sem oltalmazhatlak, úgy sem vezethetlek. Én szorulok a te vezetésedre. Engem saját küldetésem kötelessége hajt most is. Előbb oda kell érnem, mint Ogareff; akármi történik. Többet nem mondhatok.

Nadia nem is kérdezte tovább.

Három nap múlva, szeptember 15-dikén Kuitunszkoéhoz értek, hetven verstnyire Tulunovszkoén túl. Nadia csak a legnagyobb testi és lelki erőfeszítéssel bírt már haladni. Lábai kisebesedtek, lélekzete alig volt. De azért csak ment. Ha Strogoff nem lett volna vak, s mehetett volna az ő segítsége és vezetése nélkül: kérte volna, hagyja őt hátra az útban, menjen maga. De hova mehetett volna szegény vak ember, nála nélkül!

Néha Strogoff érezte, hogy Nadia majd összerogy. Ilyenkor karjaiba vette s úgy ment vele. A leány lehajtá fejét az ő vállára s halkán suttogta, hol kell jobbra, hol balra fordulnia. Strogoff ilyenkor még gyorsabban ment, nem lévén kénytelen Nadia miatt mérsékelni lépéseit...

Szeptember 18-kán este Kimilteiszkoéhoz érkeztek. Egy dombról valami világosabbacska csik látszott a sötét láthatáron. Az volt a Dinka folyó. Nadia pihenést ajánlott, de Strogoff még ezt a folyót szerette volna maga — és a tatár had közt tudni. Haladtak az éjben, melyet egy elöttök távolban elhuzódó vihar villámai világítottak meg olykor-olykor.

Egyszerre kutya-ugatás hangzott a néma csöndben.

— Hallod? — kiáltottak egyszerre mindketten.

Az ebvonítást emberi hang követte; kínos, kétségbeesett segélykiáltás...

— Ez a Miklós hangja! szólta Nadia. Siessünk, Mihály, siessünk.

S magával vonszolta társát. Mihály érezte, hogy letértek az útról. De barátjok segítségére kelle menniök.

Néhány percz mulva, csak fél-verstnyire voltak a folyamtól, — mikor újra hallották az ebvontást, jóval közelebből.

— Úgy van, ez a Serko hangja, szolt Mihály.

— Miklós! kiáltá Nadia. De nem jött felelet.

Csak mentek az eb hangja után, mely kínosan nyöszörgött. Egyszerre egy elhaló, kínos vonaglásszerű hangot hallottak:

— Mihály!

S a víz partja melletti nádasból véresen ugrott feléjük egy eb. Serko volt. Miklósnak itt kell lenni közel. De nem találták. A kutya megint visszaugrott; egy nagy keselyü felé, mely felrebbent, aztán ismét visszacsapott s megvágta az ebet.

Mi történik itt? Hol van Miklós?

Egyszerre Nadia elsikoltja magát.

A földön, vagy inkább a földből kinöve, egy emberi fej látszott.

A Pigasoffi Miklós feje volt!

NYOLCZADIK FEJEZET.

Atkelés a Bajkál-tavon.

A tatárok, kikeresett kegyetlenséggel, elevenen ásták el, nyakig, a szegény fiút a földbe, s ott hagyták kínlódni, a rá nehézkedő föld súlya alatt, a keselyüknek s egyéb vadaknak, mindenesetre pedig a lassú és kínos, de bizonyos halálnak kitéve.

Három napja kínlódott már így, s még nem halt meg, mert hű ebe a vadakat és madarakat elűzte tőle.

Strogoff, tapogatózva, felásta késével s kihányta kezeivel a földet körülötte, s kivonszolta, Nadia segélyével, az elevenen eltemetettet a gödörből. De a segítség későn jött! Csak, hogy épen megismerte még barátait, nevöket rebegé, aztán ismét a földre hanyatlott s kiadta lelkét.

Strogoff kitágította a gödröt, hogy rendes sírul szolgálhasson s becsülettel eltemette a szerencsétlent, míg Nadia térdre borulva, imádkozott érette.

A szomorú temetkezés még be sem volt fejezve — midőn nyugot felől távoli zaj hallatszott.

— Mi az? kérdé Strogoff.

— A tatárok! rebegé Nadia.

Valóban a Feofár khán előőrsei voltak, kik a nyugoti láthatáron feltűntek.

A FÖLDBŐL KINŐVE EGY EMBERFEJ LÁTSZOTT.

Strogoff gyorsan behányta a sírt, legalább a sivatag farkasai nem marczangolják szét szegény barátjokat — s azzal gyorsan útnak indultak.

Miután a tatárok a nagy úton jöttek s így az el volt vágva a menekülők előtt, ők nem térhettek vissza arra, s nem gondolhattak többé a Dinkán átkelésre. Nadia összerogyott a fáradságtól s nem birt menni a töretlen úton. Strogoff karjaiba fogta őt s úgy ment előre.

Többet kellett még mennie kétszáz verstnél. Miképp tette meg, terhével, gyalog, vakon, e nagy útat? Hogy nem rogyott össze a kimerültségtől? Mivel táplálkozott? Mily emberfölötti erőfeszítéssel bírta megmászni a Szajanszk hegység első magaslatait? sem ő, sem Nadia nem tudta volna megmondani.

S mégis, tizenkét nap múlva, október 2-kán este 6 órakor egy beláthatatlan víztükör nyílt meg a Nadia szemei — a Strogoff lábai előtt.

A Bajkál-tó volt. E roppant tó, melyet szárazföldi tengernek lehetne nevezni, mint a Kaspi és Aral tókat, kilencszáz verstnyi hosszúságban és száz verstnyi szélességben terül el. Vízszine ezerkétszáz lábbal magasabb a tengerénél. Mélysége ismeretlen. Száz meg száz hegyi folyóból és patakból táplálkozik, melyek az áltái hegység vulkáni eredetű bérceiből ömlenek bele; s egyetlen lefolyása van: az Angara folyó, mely mintán Irkutsk mellett elfolyt, a Jeniseibe szakad.

Október elején e tájon már a hideg nagyon érezhető. A vizeken a jégképződés mind sűrűbben s mind erősebben mutatkozott. A Bajkál különösen erős hegyi szeleknek van kitéve s magas fekvésénél fogva is korán kezd tagyni. Viharai is nagyon félelmesek, bár rövid tartamúak. de rohamosak szoktak lenni.

Strogoff, karjaiban Nadiával, a tó délnyugoti sarkánál érkezett oda, a vízhez. Remélhette-e, hogy valami kom-

pot vagy csónakot találjon, s átkelhessen a vízen? Egyáltalában nem hitte. De a sors ez egyszer reménye felett kedvezett neki. Mintegy ötven embert talált ott összegyülekezve, kik a tatárok elöl akartak menekülni, s épen egy — nagy fenyüszálakból összealkotott — tutajra voltak szállandók. Oroszok levén azok is, Strogoff és Nadia bizalommal közeledtek a menekülőkhez, s felvételüket kérték a tutajra, a mit természetesen meg is nyertek.

A menekülési terv egyszerű volt. A Bajkál felső partján a víznek erős sodra van egész addig, a hol az Angara kifolyása van belőle. E vízsodrásnak akarták átengedni magokat, levitetni általa az Angaráig, itt a folyóra csapni át s úgy jutni Irkutskig.

Strogoffot e terv örömmel töltötte el. Végre tehát közel áll céljához s a mi utjából hátra van még, fáradtság nélkül teheti meg, szegény Nadiájával együtt.

Nadia a tutajon, lombokból vetett ágyra fektetve, magához jött s jóltevő üdítő álomba merült. A hajó kormányát egy öreg, fehér szakállu muzsik vállalta el; míg néhány erőteljes orosz hosszú rudakkal, a parthoz feszítve, tartotta azt a víz sodrában. A többiek, köztük Strogoff is, a tutajon ülve foglaltak helyet. Két vagy három orosz kalugyer (szerzetes pap) is volt közöttük, kik a birodalom északnyugoti vidékéről, Archangelből jöttek s egy falusi pópa, ki csak oly szegényesen volt öltözve, mint a parasztok. E papok folyvást imádkoztak s énekelték a «Slava-Bogu»-t (Dicsőség istennek), míg a muzsikok áhitattal hallgatták.

Az utazás egyhangú s eseménytelen volt; csak a jégképződés aggasztotta a tapasztalt öreg kormányost, a ki mesterségére nézve révész lehetett, mert nagyon gyakorlott volt a vízen járásban. A tó keleti részén képződő jégdarabokat és táblákat a víz sodra magához sodorta s ezek nem egyszer fenyegették a tutajt, melynek kezdet-

NADLA TÉRDRE BORULVA IMÁDKOZOTT.

leges kötelékei meg-megtágultak. Kivált éjen át a fagyás félelmesen növekedett: más nap ismét engedett, s a tó fenekéről fellövelő meleg források, a nap sugaraival együtt, sokat tettek a fagyásból eredő veszély elhárítására.

Délután négy óratájt az Angara kifolyásához érkeztek, s a jobb parton feltűnt a livenicsnaji kikötő, a kis faluval, mely fatemplomán kívül csak néhány házikóból állott.

A tutaj megállott a révben; az öreg kormányos egy óráig pihentetni akart, hogy idő legyen megerősíteni a megtágult gúzsköteleket, melyekkel a szálfák össze voltak kötözve. Arra természetesen nem számítottak, hogy itt még új utasok is csatlakozzanak hozzájuk. Mert bár Livenicsnája rendesen, s kivált az év szebb szakában, élénk forgalmú hely volt, most pusztá és elhagyott volt a kis falucska, lakosai mind kiköltöztek s kelet felé vonultak.

Mindazáltal, míg ott a tutaj helyreállításán dolgoztak, két férfi közeledett a part felől, sietve, csaknem futva, nehogy elkéssenek.

Nadia, a mint megpillantotta őket, kiesibe mult, hogy el nem sikoltotta magát; hirtelen a Strogoff karjába fogózott s idegesen remegett.

— Mi bajod, Nadia? — kérdé ez.

— Két uti társunk, Mihály.

— Az angolt s a francziát érted, a kikkel az Úralban találkoztunk volt?

— Épen azok.

Strogoff összerendült, mert veszélyeztetve érezte a szigorú inkognitót, melyet most jobban meg akart őrizni, mint valaha.

A két idegen pedig valódi alakjában látta őt Feofárkán és Ogareff Iván előtt, s így tudta már, hogy nem Korpanoff Miklós az inkutski kalmár, hanem a czár

A TUTAJ KORMÁNYÁT EGY ÖREG MUZSIK KEZELTE.

futárja, ki fontos és titkos megbizással utazik a nagyherceghez. Gyorsan elhatározta magát.

— Nadia, mondá, mihelyt e két utazó a tutajon lesz, siess hozzájuk s vezesd őket hozzám.

A jövevények valóban azok voltak, a kiknek Nadia nézte őket. Nem jókedvökből, hanem az események által kényszerítve jutottak a Bajkál-tó e félreeső kikötőjébe. Tomszkot még a Strogoffon végrehajtott ítélet előtt hagyva el, nem hitték, hogy ez a halált elkerülhette volna. Ők Irkutsk felé igyekeztek, de az előttünk már ismeretes harmadik hadtest előttök is elvágta az utat, s így a Dinka folyó és a Bajkál közé szorultak. Live-nicsnájába érkezve, a kikötőt elhagyatva találták, s nem tudtak volna tovább menni, ha a tutaj oda nem érkezik. Azonnal kérték felvételüket, s készeknek nyilatkoztak annyi vitelbért fizetni, a mennyi kívántatik tőlök.

— Fizetésről itt szó sincs, — mondá az öreg kormányos. — Nálunk senki sem fizet, csak az életét kockáztatja a tó felől özönlő jégterheléseken.

Blount és Jolivet urak erre is készek voltak, s így a tutajra szállottak.

Nadia, mint Strogoff kívánta, hozzájuk közeledett, s ők engedtek hívásának. Mily nagy volt meglepetésök, megismerve Nadiát, s kivált Strogoffot, kit rég holtnak vélték; s mily nagy részvétök, midőn sorsát Nadiától megértették.

— Uraim, mondá Strogoff mély s tompa hangon, nem szabad tudniok itt, ki vagyok, honnan jövök s mit keresek Szibériában. Esdve kérem önöket, tiszteljék titkomat. Megigérik-e ezt?

— Becsületszavamra! felelt Jolivet Alcide.

— Gentleman-hitemre, mondá Blount Henry.

— Köszönöm, uraim.

MI BAJOD, NADIA ? KÉRDÉ STROGOFF.

— Lehetünk-e önnek valamiben szolgálatára? Segíthetünk-e küldetésében?

— Inkább óhajtom magam végezni azt.

— De azok a vadak kiégették szemeit. Ön mit sem lát.

— Látok a Nadia szemeivel.

Félóra múlva a tutaj elhagyta a kis livenicsnájai kikötőt, leindult az Angarán. Este volt, és setét. A hideg is tetemesen a fagypontra szállott, s erős jégmenéstől lehetett tartani.

A két hírlapíró nem hagyta el többé a Strogoff és Nadia társaságát. Ezek elmondták, miként mentek keresztül.

— Úgy hiszem, mondá Alcide, az a gyáva és áruló orosz sokáig fogja viselni az ön kancsukája nyomait arczán.

— Remélem: *nem sokáig*, felelé Strogoff Mihály.

A tutaj, a jégtorlat által majd megakasztva, majd előre lökve, majd a parthoz szorítva, csak nehezen s nem minden veszély nélkül haladhatott le a folyón. A papok hangosan énekelték imáikat, a többiek halkán mormogták azokat utánok; míg a rudas emberek s az öreg kormányos fáradhatatlanul teljesítették munkájokat.

KILENCZEDIK FEJEZET.

Két part közt.

Este nyolcz óraker teljes sötétség borította el a lát-határt, az ujhold ez este nem kelt föl s különben is fény-telen tányéra úgy sem világíthatta volna meg az éjt. A folyó közepén úszva, a tutajról a partok nem látszottak; de ez csak elősegítette utazásuk sikerét, mert így őket nem lehetett észrevenni, ha netalán ellenség tartotta a partokat elfoglalva. Egyébiránt még eddig nem lehetett a tatárok ittlétének nyomát észre venni. Nem is volt valószínű, hogy a folyót elzárni szükségesnek tartásák, miután erről az oldalról orosz csapatot egyáltalában nem várhattak.

Egyébiránt a mit a tatárok elmulasztottak: a folyam elzárását, azt nemsokára a természet volt teljesítendő. A mint az est éjre vált, a fagy egyre növekedett. A jég nagyobb és nagyobb táblákba kezdett összeverődni s a víz egyre lassabban mozgott lefelé.

A tutajon magán teljes csönd uralkodott. Az ima és szenténekek is rendre-rendre elcsöndesültek. Az utasok nagy része, beburkolózva, ha volt mibe, álomba merült, vagy legalább rajta volt, hogy elallassék. Csak az öreg kormányos és a rudas emberek örködtek a tutaj orránál és igyekeztek a nagy jégtáblákat távol tartani, nehogy a

gyöngye faalkotmányban kárt tegyenek. Maga a jégmenés is, ha egészen össze nem áll reggelig, elősegítette észrevétlen menekülésöket, mert a tutaj is úgy úszott a sötétben alá, mintha szinte csak jégtábla volna a többi között. Itt-ott a sötétség félhomálylyá világult, mikor a távolból egy-egy égő falu, vagy erdő fénye világította meg a messzi látbatárt s egész idáig vetette fénye gyöngébb visszasugárzását.

A hideg irtózatossá volt, s az utasok, minden enyhely és oltalom nélkül, kegyetlenül szenvedtek miatta. Strogoff karjaiba vette Nadiát, hogy magóvja a megfagyástól, mint hogy a leánykán, a kiállott sok fáradság és izgalom után mély álom vett erőt.

Jolivet Alcide és Blount Harry urak is, köpenyeikbe burkolózva, hallgattak s esőndés elmélkedésbe merültek a fölött, mily érdekes és kiválóan drámai a helyzet, melyben vannak. Végre lefeküdtek a tutajra s ők is megkísérlék: ha elaludhatnának.

A mint így feküdtek, Jolivet Alcide karja egyszerre lesiklott a tutajról s a vízbe ért. Feltűnt neki, hogy a víz oly sűrű és síkos, mintha olaj volna. S a mint kezét arczához emelte, a szag meggyőzte, hogy nem csalódott: egy neme a naftának vagy kőolajnak úszott, elterülve, a víz felületén.

Ázsia e részében, a nafta-források, a leggyakoribb jelenségek közé tartoznak. A talaj minden partján bugyborékolnak fel s számtalanszor okoznak talaj-égéseket. A Bajkál-tó fenekén is számtalan ily nafta-forrás van, melyek időről-időre oly bőséggel adják fel a kőolajat, hogy az a víz felületén elterjedve, nagy részét befogja annak, mert mondani sem kell, hogy a víznél könnyebb lévén s a vízzel teljességgel nem vegyülván, így úszik fenn.

Tagadhatatlan, hogy Jolivet Alcide e fölfedezése még

AZ ÖREG KORMÁNYOS ÉS A RUDAS EMBEREK . . .

drámaiabbá tette a helyzetet. Most már csak egy (véletlenből, vigyázatlanságból vagy gonosz szándékból) elejtett vagy elszórt szikra kellett, hogy alattok lángba boruljon a víz színe s ők, tutajostól és mindenestől, a legborzasztóbb pokoli tűzben égjenek össze. A francia közölte észleletét angol kollegájával, de elhatározták, hogy nem szólnak felöle senkinek. A tutajon semmi vigyázatlanságtól nem lehetett félni: de a két part felől szaporábban feltünő égésektől annál inkább. Ezek ellen azonban nem használt volna semmit, ha a tutajon utazókat felferik s megijesztik is a rémhírrel.

E közben a tutaj csöndesen úszott aláfelé, a jégtáblák között, mintha maga is azok egyike volna, észrevétlenül. De a parton eddigelé nem is tűntek még tatárok föl.

Este tíz óra felé sötét alakok látszottak mozogni a jobb parton — s a jégtáblákon. Először azt hitték: hogy tatárok; de ordításaik csakhamar elárulták, hogy farkasok. Egész csorda volt. Ehségtől és hidegtől hajtva, végső dühhel rohantak a tutaj felé, melyen, hogy emberek vannak, a vadakkal közös éles szaglásukkal, megéreztek. Ez az ellenség még félelmesebb volt, mintha tatárok törtek volna rájuk. A csatát velök nem lehetett visszautasítani, mert ez éhes és elkényszeredett vadak a legdühösebb kétségbeeséssel vetették magokat vélt martalékaikra. De a tutajon levők sem hagyták magokat s teljes erővel védelmezték életüket. Ki rúddal, ki bottal, a kinek volt késel vagy egyéb fegyverrel állottak ellent a farkasoknak. Strogoff maga is, vaksága daczára részt vett a védelemben. Féloldalt fekve a tutaj szélén, a mint egy farkas közeledett, azonnal belemerítette kését s csodálatosan eltalálta mindég és egyet sem hibázott el. Azonban akarányat elejtettek, mind uj meg uj csoport jött e kétségbeesett vadállatokból, mintha egyáltalában nem volna számuknak vége

A helyzet egy váratlan fordulata vetett véget egyre fokozódó ostromuknak. A farkas csak sötétben mer támadni s egyszerre élénk világosság öntötte el a láthatárt. Erre a farkasok visszahuzódtak, nem csak a tutajtól, hanem a jégtábláktól is és ismét a folyó jobbik partjára vették magokat.

A világosság, mely elűzte őket, a balparton levő Poskavszk nevű mezőváros égéséből származott. Itt már a tatárok működtek. A kis városka fenyőfaházai gyorsan és nagy lánggal égtek, s ha lett volna, ki oltsa, sem lehetett volna egyet is megmenteni belőlök. A szikrák egész tömegekben sziporkáztak szét rólok, de szerencsére a szél a víz felől fúj s így nem erre hozta a tüzet, hogy attól a fennuszó naftaréteg meggyullhatott volna.

Az óra már tizenegy volt. Az éj hideg; a fagy egyre jobban-jobban kezdte megfogni a jégtáblákat, úgy hogy helyenként alig mozogtak már. A tutaj lassan haladt; s többet telt egy félóránál, míg az égő várost egészen elhagyták s a láthatár ismét homályba kezdett merülni. Éjfél tájt ismét teljes sötétség fogta oltalma alá a tutajt és a rajta menekülőket. A tatárok ugyan ott voltak, fel s alá mozogva a két part hosszában, de a vízen úszó sötét tömegek között lehetetlen volt a tutajt a jégtábláktól megkülönböztetniök. Minthogy azonban a jégek egyre jobban összeverődtek s a víz alig-alig mozgott már, erősebben hozzá kellett látni a jégtábláknak rudakkal való szétválasztásához s közöttök rés töréséhez a tutaj számára. Mindamellet is a helyzet egyre súlyosabbá vált.

Strogoff ekkor Nadia fölé hajolt s halkán kérde tőle.

— Kész vagy-e, Nadia?

— Mindenre, — felelt a leány.

Néhány verstnyire még, habár nagy bajjal és küzdelemmel is, de haladhattak. A jégtáblák nem voltak teljesen

összefagyva s a rudakkal még sikerült, annyira-mennyire, szabad utat nyitni közöttök. De már maga a haladás lassúsága is aggasztó volt. Az éj csak néhány óra még; s ha hajnal előtt Irkutsba nem érkeznek: ki nem kerülhetik, hogy napvilággal a két parton czirkáló tatárok kezébe ne essenek.

Egy órákor éjjél után a tutaj megállott. Mintha csak megfeneklett volna. Oly pontjára érkeztek az Angarának, hol nagyon össze van szorulva a két partja közt. A jég itt teljesen megtorlódott, a táblák egymásra tolódtak fel, s a víz folyása egészen megállott. Beékelve a jég közé, a tutaj végkép mozdulatlan volt. — Ötszáz lábbal alább a víz ismét kiszélesedett s ott csaknem egészen tiszta és jégtelen volt a folyása. De a tutaj oda már nem juthatott el! Csáklyák, feszítő vasak, csákányok s egyéb jégvágó eszközök teljes hiányában, a menekülők mit sem tehetek a jégtorlat ellen, meg sem kísérelhették a szabadulást.

Most egyszerre puskalövések hallatszottak, előbb a jobb-, aztán a balparttól. A tutaj, hogy emberek vannak rajta, föl volt fedezve — s a lövésekkel a tatárok üdvözölték a menekülőket. Néhányan meg is sebesültek, bár a sötétségben a lövések csak találomra történhettek.

Most Strogoff ismét Nadiát szólítja: «Jer» — s megragadván kezét magával vonta.

— Át kell hatolnunk e jégtorlaszon, mondá halkán a leánynak. Vezess, de távozásunkat senki észre ne vegye.

Nadia szóltanul engedelmeskedett. Csöndesen siklottak át az összetorlódott jegeken, majd — a hol a torlódás gyérülni kezdett, — jégdarabról jégdarabra kapaszkodva haladtak tovább a mély sötétségben, melyet csak egyes puskalövések villámai hasítottak át olykor-olykor. Körültök is jégeső módjára hullottak s kopogtak a jégen a golyók, de szerencsére egy sem sértette meg őket.

Tíz percz múlva elérték a jégtorlasz alsó szélét. Az

JÉGDARABRÓL JÉGDARABRA KAPASZKODVA

Angara vize tisztán folyt innen alább. Egyes jégtáblák váltak el, csak lassan a többitől, és siklottak tova, lefelé a vizen.

Nadia most értette meg, mit akar vakmerően megkísérteni Strogoff Mihály: egy jégtáblán úszni tovább, tutaj helyett.

— Jöszte! szólt most Nadia. S egy nagy jégtáblán foglalt helyet a vakkal. Egy pár rugás, és a jégtábla elvált a többitől s halkan subant alá a folyón.

Félóráig gyorsan haladtak. A zaj, a puska lövések, a tutajon levők küzdelme — mind elhalt a távolban mögöttük. Ők e libegő s minden perczen felfordulással vagy alámerüléssel fenyegető jéglapon, az élet és halál — mint két part közt — úsztak tovább. A hajnalig pár óra volt még s ez alatt el kellett érniük Irkutskot — vagy soha!

Strogoff Mihály összeszorított fogakkal, hegyezett füllel, egy hangot sem szólva kúporodott a jégtáblán, szoroson magához vonva Nadiát, nehogy egy meggondolatlan mozdulat elveszíttesse velök az egyensúlyt — s azzal az életet.

Hajnali két óra tájt egy sör földi csillag tűnt fel a láthatáron. A jobb parton az irkutski házak lámpái világítottak; a balon a tatártábor örtüzei.

Közel voltak céljukhoz. Először dobogott Strogoff Mihály szive nyugtalanul . . .

Alig egy fél verstnyi távolság választotta el Irkutsktól!

— Végre! mormogá magában Strogoff.

E pillanatban Nadia éles sikoltást hallatott.

E kiáltásra Strogoff fölegyenesedett a jégtáblán, mely ingadozott alatta. Kezét kinyújtotta — visszafelé, a merről jöttek a folyón. Arcza, a ráeső kékes fény világításában, iszonyú kifejezést öltött — s ekkor, mintha a világgosságtól ismét visszanyerte volna látását, felkiáltott:

— Oh! az Isten is ellenünk van!

TIZEDIK FEJEZET.

Mi történt ezalatt Irkutschban.

Irkutsch keleti Szibéria fővárosa, rendszeren 30 ezer lakóju város, meglehetősen emelkedett ponton fekszik az Angara jobb partján, az Irkut nevű patakocskának abba szakadásánál. Emelkedett helyzeténél fogva, melyet számos templom s egy kimagasló székesegyház kupolája emel még, festői látványt nyújt a távolból feléje közeledőnek. Kívülről a város keleti jelleget mutat, félig byzanti, félig khinai vagy épen japáni stylü templomai-val; de belépve, európai szint ölt, kövezett utczáival, járdáival s csatornáival.

Most azonban Irkutsch, az egész tartományból menekülők odaözönlésével, több mint kétszerte népesebb s zajosabb volt a szokottnál.

Irkutsch, mint a tartomány fővárosa s a polgári és katonai kormányzóság, a rendőrfőnökség és egyéb hivatalok székhelye, rendszeren is el volt látva katonasággal. Most azonban a czár testvére, a nagyherczeg is, a ki valamely politikai küldetésben, de tetemesb katonai kísérettel utazott, a tatárok betörése által ide szoríttatván, az ő katonai kísérete — egy kozák lovasdandár, — szintén az őrséget szaporította. A nagyherczeg ugyanis egész Nikolajevszkig, — az utolsó orosz városig, az okhocski

tenger partján — hatolt előre, honnan megfordulván, a fővárosba, Irkutskba tért vissza s innen ismét vissza szándékozott Európába. Itt érte a tatárbetörés híre, melyről Pétervárról és Moszkvából néhány távirati sürgönyt kapott még, a melyekre már nem tudott felelni, mert a távirati összeköttetés megszakadt Európával. Irkutsk teljesen el volt vágva az egész világtól, s a nagyhercegnek magának kelle az ellentállást szervezni, a mit nagy bátorsággal s hidegvérrel teljesített is.

Icsim, Omszk, Tomszk elestének híre egymás után érkezett Irkutskba. A tartományban szétszórt csapatokat tehát mind a főváros védelmére kellett összevonni; de szükséges volt egyszersmind a várost magát is védelmi állapotba helyezni. A város, a két víz felőli oldalon, részint magas helyzete, részint az Angara szélessége által, eléggé védve volt; a várocsa el volt látva ágyúval annyira, hogy a folyón a város alatt való átmenetelt megakadályozhassa; de főlebb vagy lentebb akadálytalanul át lehet kelni a vízen, s a várost szárazföldi oldaláról meglehetett támadni. A nagyherceg tehát a városnak ez oldalról védsánczokkal való megerősítését rendelte el, s e munka, — a tartományból ide menekülők munkás kezeivel is rendelkezni lehetvén — elég gyorsan haladt.

Épen aznap kezdték meg a munkát, a melyen Tomszk is elesett. A nagyherceg értesítést kapott, hogy a bokharai emir s a szövetséges khánok magok vezetik csapatjaikat, de arról nem tudott, hogy e tatár hadfőnökök alvezére Ogareff Iván, egy orosz tiszt, kit maga a főherceg fosztott meg tisztí rangjától, de a kit személyesen nem ismert.

Éjjel-nappal dolgoztak a város erődítésén. Katonák, kereskedők, földművesek, iparosok, parasztok mind részt vettek a munkában. Irkutskban sok a száműzött, kiket politikai vétékért ide deportáltak az európai Oroszország-

ÉJJELE-NAPPAL DOLGOZTAK A VÁROS ERŐDÍTÉSÉN.

ból, s kik itt rendőri felvigyázat alatt állanak. De bár politikai száműzöttek: oroszok ezek is; s a küllelenség-gel szemben ők is ép úgy részt vettek a főváros megerősítésében, mint a többiek.

Egy héttel előbb, mintsem a tatárok előcsapatjai az Angara vonalon mutatkoztak, a munka be volt fejezve. Széles árok volt vonva az egész város körül, melybe az Angara vize volt belebocsátva, s magas földhányás védte a városnak előbb védtelen oldalait.

A harmadik tatár hadtest, az, a melyik a Jenisei völgyén jött, szeptember 24-én jelent meg Irkutsk előtt. Azonnal elfoglalta az Angara balpartján levő pontokat, s a városnak ott levő, de most kiürített elővárosait. Ostromhoz kezdeni azonban nem érezvén még elég erősnek magát, csak figyelő állást foglalt el s várta a másik két hadtest megérkezését, melyek az emir és szövetséges khánjai vezetése alatt állottak. Másnap ezek is megérkeztek; s az elfoglalt városokban hátrahagyott őrségek kivételével az emir összes ereje egyesült Irkutskkal szemben az Angara partján.

A vízen átkelés itt lehetetlen lévén, Ogareff Iván a sereg egy részét jóval a városon alul átszállította kompokon és hajóhidakon, melyeket a harmadik hadtest bővében hozott magával. A nagyherceg nem is igyekezett meggátolni az átkelést, melyet tábori ágyúk hijában meg úgy sem akadályozhatott, legfőlebb megnehezíthetett volna, s melynél maga talán többet (aránylag mindenestre többet) veszített volna emberben, mint a sokkal nagyobb számú ellenség. Megelégedett azzal, hogy csendesen és biztosan maradhatott jól megerősített városában.

A tatárok tehát akadálytalanul elfoglalhatták a jobb partot is, s egészen a város közelébe előre nyomulva,

felégettek mindent — többi közt a kormányzó nyári palotáját is — a mi csak a városon kívül s így hatalmukba és kezök ügyébe esett.

Ogareff Iván, a ki arra számított volt, hogy meglepi s ellentállás nélkül veszi be a várost, azon való boszankodásában, hogy e részben csalódott s nyílt város helyett erődített helyet talált, két heves ostromot is intézett a földművek ellen, de mind a két ízben határozottan visszaverettetett; a nagyherczeg és tisztjei úgy, mint katonái s a polgárság is, hősiesen védték a várost, az egyetlen pontot, mely még Szibériában ellenáll a betörők csordáinak.

Látta, hogy erővel nem sokra mehet: Ogareff Iván cselről kezdett gondolkozni. Tudjuk, hogy régóta az volt terve: álruhában s álnév alatt bejutni a nagyherczeghez, megnyerni bizalmát s alkalmas perczen kinyitni a kaput az ellenségnek, akkor kézrekeríteni magát a nagyherczeget, s boszút állani rajta. Sangarre, a cigányné, rossz szelleme neki mindig, erősen ösztönözte őt most e terv kivitelére. Halasztásra nem volt idő. A jakucski kormányzásban elhelyezett tekintélyes orosz haderő egyenesen Irkutsk felé vonult, s hat nyolcz nap alatt várható volt beérkezése. Ha addig Irkutsk nincs kezökben, — mi ily rövid idő alatt csak árulás által eshetik meg, — nemcsak le kell mondaniok annak bevételéről, de eddigi diadalmaik minden eredménye is kockáztatva lehet.

Ogareff Iván nem habozhatott tovább. S október 2-án elhatározta magát terv kivitelére.

E nap délutánján a nagyherczeg épen haditanácsot tartott a főkormányzói palotában. A nagyherczeg, a főkormányzó, Voronzoff tábornok, a polgármester s több főtiszt, vettek abban részt.

A jakucski csapatok megérkezéseig a várost minden megtámadás ellen szilárdul kellett tartani. A katonaság-

ról e részben tisztjei feleltek; a polgármester pedig biztosította a nagyherceget, hogy a polgárság is meg fogja tenni kötelességét s e részben számíthat rájuk.

Az idő rendkívül hidegre változván, az Angara befagyásától lehetett tartani, a mi az ostromot a támadóknak nagyon megkönnyítené. Ez aggodalom ellenében azonban a polgármester azt jegyezte meg, hogy bár nagy hideget ért, az Angarát teljesen befagyva soha sem látta, a mit részint e folyam sebes folyásának, részint a benne levő hő forrásoknak lehet tulajdonítani.

— Ez szerencsés körülmény, szóla a nagyherceg, mindamellett készen tartjuk magunkat mindenre.

S azzal a rendőrség főnökéhez fordulva:

— Nincs önnek valami jelenteni valója? — kérdezé.

— Egy kérelmet kell fenséged elébe terjesztenem.

— S ki részéről?

— A városban levő száműzöttek részéről. Ez emberek oroszok mind, azt kérik fenségedtől, hogy ők is részt vehessenek a város védelmében, és pedig külön csapatban, melyet fenséged a legveszélyesebb ponton, első sorban alkalmazzon.

— Helyes! — mondá a nagyherceg nem minden megindulás nélkül. — Ők is oroszok s joguk van meghalni hazájukért. De kire bízuk vezényletüket?

— Ha fenséged megengedi: egyikre közülök.

— S ki az?

— Egy orosz, a balt tartományokból. Wassili Fédor nevű orvos, ki már több ízben kitüntette magát.

— Valóban fenség, — erősíté Voronzoff tábornok is, — ez ember bátor, derék és megbízható.

— Látni akarom őt.

— Künn várja fenséged parancsát.

Néhány percz mulva Wassili Fédor a nagyherceg előtt állott.

Ez ember a Nadia apja volt. Negyvenéves lehetett; komor, sőt szomorú arczczal. Évek óta elszakítva családjától, az utolsó hír, mit övétől vett: neje halála és egyetlen leányának árvasága volt. Nadia megírta neki, hogy engedélyt nyert a hozzájöhetésre s el is indult. De e hír több aggodalmat, mint örömet rejtett magában. Mert egyidejűleg azzal jött a tatár betörés híre is, s mi lesz egy védtelen, elhagyott, magában utazó szegény leányból ily nagy úton, egy vad ellenségtől megszállott országban. Fédornak egyetlen reménye az volt, hogy leányát még Európában találta a parancs, mely a Szibériába utazást megtiltotta, s így ő nem is jöhetett már át az Urálon.

Wassili Fédor némán állott a nagyherczeg előtt, várva parancsát.

— Fédor Wassili, — szölt a nagyherczeg, — száműzött társaid külön csapatot akarnak alakítani. Tudjátok-e, hogy e csapatban az utolsó lábíg helytt kell állani vagy meghalni?

— Tudjuk, fenség.

— Társaid téged kívánnak parancsnoknak. Kész vagy-e azt elvállalni?

— Ha Oroszország java kívánja: kész.

— Fédor parancsnok! nem vagy többé száműzött.

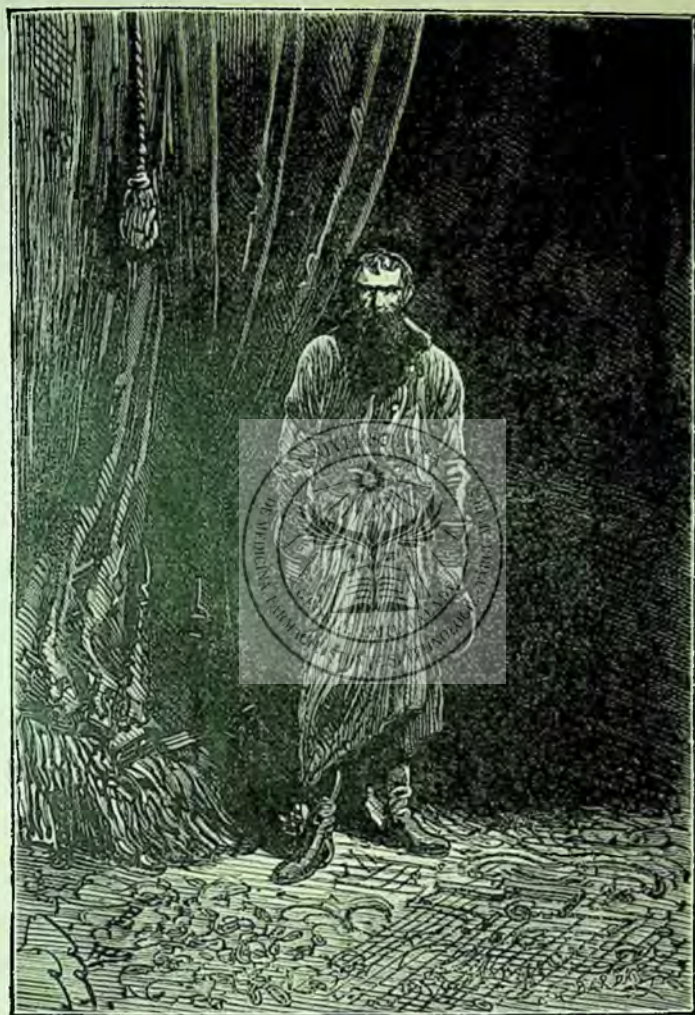
— Hogyan vezényelhetek száműzötteket?

— Ők sem azok többé.

A parancsnok megindulással szoritotta meg a feléje nyújtott nagyherczegi kezét; s a mint ráhajolt, egy könye hullott reá.

Ezalatt beesteledett. A vízen túl a tatárok örtüzei gyuladoztak. Az Angara, mint éjjelre mindig, erősebben kezdett zajlani; de hogy éjjelre még beálljon, attól tartani nem lehetett.

A nagyherczeg épen elbocsátotta haditanácsát — este

WASSILI FEDOR.

tíz óra volt már — s vissza akart vonulni belső szobáiba, mikor az előszobákban zaj és csoportosulás támadt. Azon perczben megnyílt a terem ajtaja, egy hadsegéd lépett be és sietve a nagyherczeg elé lépett.

— Fenség, — mondá — futár a czártól!

— Hamar, jöjjön! — kiáltá a nagyherczeg.

TIZENEGYEDIK FEJEZET.

A czár futárja.

Egy ember lépett be. Ki volt merülve a fáradságtól. Szibériai parasztruhát viselt, mely kopott, sőt rongyos volt, s golyóktól át meg át volt lyukgatva. Fejét orosz főveg fedte. Alig beforrt sebhely látszott az arcán. Egész megjelenése mutatta, hogy hosszú, s fáradságos utat tett. Rossz állapotban levő esizmái tanúsították, hogy az út nagy részét gyalog tette.

— A czár futárja vagy? kérde a nagyherczeg, elébe lépve.

- Ő fensége, a nagyherczeg?
- Én vagyok, szólj, ő felségétől a czártól jösz?
- Ugy van fenség, Moszkvából.
- Mikor indultál?
- Julius 15-én.
- Neved?
- Strogoff Mihály.

Ez ember Ogareff Iván volt. Annak nevét és minőségét vette föl, kiről azt hitte, hogy meg van semmisítve. Sem egyiköket, sem másikat nem ismerte sem a nagyherczeg, sem senki Irkutskban. Még arcát sem kellett elváltoztatnia vagy álcáznia. Miután kezében volt az eszköz, melylyel ugyanazonosságát igazolhatta, senki sem

kétkedhetett benne. Azon elszántsággal jött, hogy áru-
lás és orgyilkosság által fejezze be a betörés drámáját.

Ogareff Iván válasza után a nagyherczeg intett s ki-
séréte visszavonult; maga maradt az ál-Strogoff Mi-
hálylyal.

A nagyherczeg néhány perczig élesen s a legnagyobb
figyelemmel nézte azt, a ki a czár futárának monda ma-
gát előtte.

Azután így szólt:

— Azt mondod, július 15-én Moszkvában voltál?

— Úgy van fenség; s a 14. és 15-dike közötti éjjel
láttam ő felségét az új palotában.

— Levelet hozol a czártól?

— Itt van, fenség.

Ezzel Ogareff Iván átnyujta a császári levelet, de a
lehető legparányibb alakra összehajtogatva.

— E levél ily állapotban adatott kezébe?

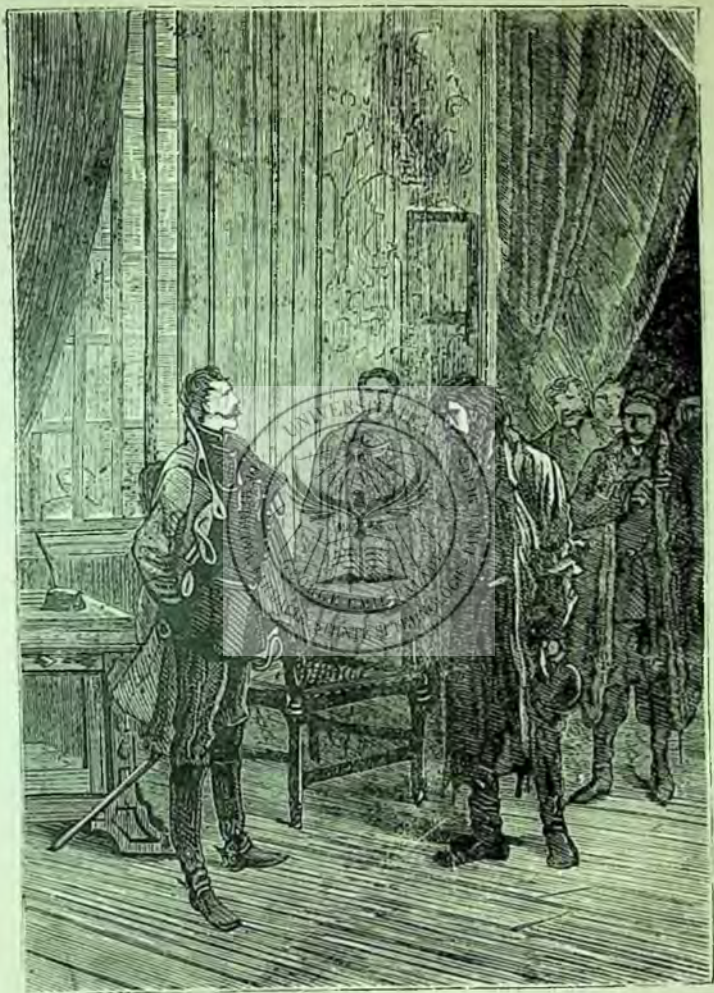
— Nem, fenség; de kénytelen voltam megsemmisí-
teni a borítékot, hogy a levelet elrejtsem az emir
katonái elől.

— Hát a tatárok kezébe estél?

— Úgy van fenség; foglyuk voltam. S ez az oka, hogy
ámbar július 15-én indultam el Moszkvából, csak októ-
ber 2-án érkeztem Irkutskba, hetvenkilencz napi utazás
után.

A nagyherczeg átvette a levelet. Széthajtogatta azt, s
megismerte a czár aláírását, megelőzve a szentségi for-
mulától, szintén a czár kezeirésében. A levél hiteles-
sége iránt tehát nem lehetett kétsége; s így a futár
azonossága iránt sem. Ha vad kifejezésű arcza első
tekintetre gyanut ébresztett is a nagyherczegben, e
gyanu teljesen eloszlott.

A nagyherczeg néhány perczig némán, gondolatokba
merülve állott. Lassan átolvasta a levelet, mintha vala-

A CZÁR FUTÁRJA VAGY?

mely nehéz feladat mély értelmébe akarna hatolni. Aztán ismét megszólalt.

— Strogoff Mihály, ismered a levél tartalmát?

— Igen, fenség; kényszerülve lehettem volna megsemmisíteni azt, hogy a tatárok kezébe ne essék, s ez esetre gondoskodnom kellett, hogy tartalmát elmondhaszam fenségednek.

— Tudod tehát, hogy e levél azt rendeli, hogy inkább meghaljunk Irkutskban, mintsem feladjuk a várost?

— Tudom, fenség.

— Ismered a seregzmozdulatokat, melyek a betörés megakadályozására tétettek?

— Ismerem, fenség; de ezen mozdulatok nem sikerültek.

— Mit akarsz ezzel mondani?

— Azt, fenség, hogy Icsim, Omszk, Tomszk, nem is említve a kisebb városokat, egymásután mind a Feofárkhán kezébe estek.

— És seregeink? és kőzákjaink?

— Mindenütt túlnyomó erővel álltak szemközt.

— Hol ütköztek?

— Kolivánnál, Tomszknál.

Eddig Ogareff Iván csak igazat mondott. De hogy az Irkutsk védőinek bátorságát megingassa a tatárok által kivívott előnyök túlzásával, hazugsággal pótolta az előbbieket:

— Harmadszor Krasznojarszk előtt. Ez volt a legnagyobb csata. Húszezer orosz, a határszéli tartományokból s a tobolszki kormányzóságból, — találkozott itt százötvenezer tatárral: s hősi bátorságuk daczára megsemmisítették.

— Hazudsz! — kiáltá önkéntelen ösztönnel a nagyherceg, nem bírva fékezni haragját.

— Igazat mondok, fenség, — viszonzá hidegen Oga-

reff Iván. — Jelen voltam a krasznojarszki csatában; ott estem foglyul.

A nagyherczeg megnyugodott az ismételt állítás igazságában.

— Melyik nap volt a csata Krasznojarszknál?

— Szeptember 2-kán.

— S most az egész tatár sereg Irkutsknál van egyesítve?

— Az egész.

— S mennyien vannak?

— Négyszázezren.

Ez is túlzás és czélzatos hazugság volt.

— És semmi segítyt nem várhatok a tartományokból?

— Semmit, fenség; legalább a tél vége előtt nem.

— Mindegy. Halld Strogoff Mihály: ha nem kapok is segítyt sehonnan: s ha nem négy, hanem hatszázezren volnának is a tatárok: nem fogom feladni Irkutskot.

Ogareff gyöngén hunyorított gonosz szemével. Azt látszék gondolni magában, hogy a nagyherczeg kihagyta számításából — az árulást.

A nagyherczeg, ideges ember letére, alig bírta fékezni felindulását a vett rossz hírek miatt. Fel s alá járt a teremben; megállott az ablaknál; kinézett, a vizen túl a tatár táborra, mintha örtüzeiket akarná megszámlálni. Egy negyedóra telt el így. Ogareff Iván a boszú gonosz örömevel kísérte minden mozdulatát.

Most a nagyherczeg ismét elővette s átolvasta a czár levelét.

— Tudod-e Strogoff Mihály, hogy e levél egy árulótól való őrizkedésre is int?

— Tudom, fenség.

— Hogy a gazember Irkutskba, sőt bizalmamba akar belopózni, s jó alkalmat várva, a tatárok kezeibe adni Irkutskot.

— Mind tudom, fenség; valamint azt is, hogy Ogareff Iván személyes boszút esküdt fenséged ellen.

— Miért?

— Mondják, hogy fenséged fosztotta őt meg tisztí rangjától.

— Úgy van, emlékszem. S ime kitünt, hogy megérdemelte a nyomorult, a ki képes arra, hogy barbár invasiót hozzon hazája ellen!

— Ő felsége a czár különös súlyt helyezett arra, hogy fenséged kellő időben értesülve legyen az áruló terveiről. Ő felsége engem is, szóval figyelmeztetett ez embertől való őrizkedésre.

— S találkoztál vele?

— Igen, fenség, a krasznojarszki csata után.

— S hogy szabadultál meg a fogságból?

— Az Irtisbe vetettem magam s átusztam.

— S miképp jutottál be Irkutskba?

— Egy kirohanás védelmé alatt, melyet fenséged őrserege épen ma este tett a tatárok ellen. Itt fölfedeztem kilétemet s azonnal fenséged ele vezettek.

— Jól van Strogoff Mihály; hűséged és bátorságod, a czár szolgálatában, nem lesznek elfeledve. Kivánsz-e valami kegyelmet?

— Semmit fenség; csak hogy fenséged oldala mellett küzdhessek.

— Jól van. Magamhoz veszek; e palotában lesz lakásod. Szükségem is lehet rád; ha Ogareff Iván álnév alatt bejön, te miután már ismered őt, le fogod álcázni.

Ezzel elbocsátotta az ál-Strogoffot, a ki tisztelettel s katonásan köszönve eltávozott.

Ogareff Ivánnak sikerült a merész játék. A nagyherceg bizalmát teljesen megnyerve, szabadon vizsgálhattott a városban mindent, tudomást vehetett minden védelmi intézkedésről, sőt lassanként s észrevétlenül az

OGAREFF SZABADON VIZSGÁLHATOTT MINDENT.

örség bátorságát is megrendíthette álhírei, túlzott tudósításai által . . .

Egészen természetesen történt, hogy csakhamar megismerkedett s közeli ismeretségbe jött Fédor Wassilievvel is, a város bátor védői egyikével, a «száműzöttek» csapatvezérével. Tudjuk, mily kínos nyugtalanságban élt e szegény atya leánya sorsa iránt, a kiről nem tudta, mi lett belőle a hosszú és veszélyes úton Rigától Irkutskig, a tatárok betörése és csordái közepette. Midőn meghallotta, hogy a czár egy futárja érkezett Irkutskba, előérzete sugta neki, hogy e futár talán tudhat valamit leányáról.

Másnap reggel mindjárt a nagyherceg palotájába sietett, felkereste a vélt Strogoff Mihályt, elmondott neki mindent, a mit leányáról tudott, hogy mily körülmények közt indulhatott el Európából, és hogy körülbelül július 15-dikén kellett Moszkvát odahagynia.

Ogareff megnyugtathatta volna az aggódó apát, hogy ha leánya csakugyan aznap indult el Moszkvából, nem jöhetett át többé a határon, tiltó parancs lévén. De ő, csupa kegyetlenségből elhallgatta ezt, sőt azt mondá, hogy a leány valószínűleg átjött az Urálon, s az úton vagy tatár kézbe eshetett, vagy jó idején megállott s elrejtőzött valahol.

Az oly emberek, mint Ogareff, örülnek, ha gyötrelmet okozhatnak másnak. Ő, ha láthatta Nadiát a Strogoff társaságában, ügyet sem vetett rá s nem tudott felőle.

A szegény apa kétségbeesve hagyta el a czár futárját, s még kegyetlenebb bosszút esküdött a tatárok ellen . . .

A következő két nap, október 3- és 4-ikén, a nagyherceg több ízben magához hívatta a vélt Strogoff Mihályt, tudakozódott tőle a tatárok felől, s ő mindent elkövetett, hogy a nagyherceget a valóság iránt félrevezesse.

Szabad óráiban az ál-Strogoff a város erődítései között járt, azokat vizsgálta, gyöngé pontjaikat kereste és tanulmányozta, hol lehetne legcélszerűbben eszközölni a támadást, az esetben, ha árulás által nem sikerülne a várost a tatárok kezébe adnia. Különösen a bolkhajai kapu volt, mely e tekintetben felkelté figyelmét.

Két ízben is, este, bejárta az e kapu melletti védsánczokat. A mellvédek tetején is járkált, nem félve, hogy célba vegyék a tatár táborból, sőt tudva, hogy ott ismerik őt.

Egy árny a tatársátrak közül kiválva, oda suhant a sánczok közé.

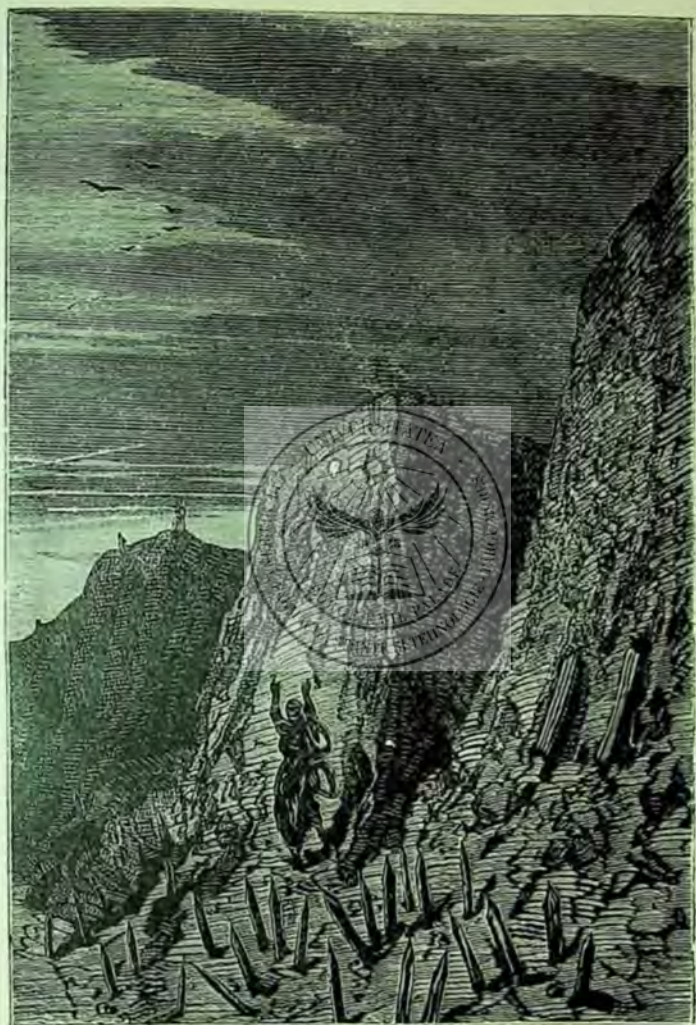
Sangarre, a cigánynő volt, a ki élete kockáztatásával is odajött, ha netalán Ogareff Ivánnak szüksége volna reá, hogy hírt adhasson általa a tatároknak.

Egyébiránt két nap óta a tatárok, Ogareff parancsa szerint tartózkodtak minden támadástól. Várták az Ogareff további parancsait.

Ez pedig tudta, hogy veszteti való idő nincs. Az orosz csapatok, melyeknek ő létét is eltágadta, minden perczben megérkezhetnek.

Áruló terve kivitelét nem halaszthatta tovább. A jövő éjszakát tűzte ki arra.

S a sáncz ornról egy levélke hullott le a lent levő Sangarre kezeibe. E levélben arról volt a tudósítás, hogy a jövő éjjel, október 5-ről 6-ára, Ogareff Iván a tatárok kezeibe fogja adni Irkutskot.

A SÁNCZOK KÖZÖTT.

TIZENKETTEDIK FEJEZET.

Mi történt az október 5. és 6-dika közötti éjjel?

Ogareff Iván jól kifőzte tervét, s alapos oka volt bízni annak sikerében. A bolkhajai kaput akarta megnyitni a tatároknak, s e végből szükséges volt az ostromlottak figyelmét a város és az erőd más pontjaira fordítani. Úgy volt tehát kicsinálva, hogy a tatárok a városon alul és felül — mindkét helyen túl az ágyúk által bejárható távolon — átkelvén a vízen, a város felső és alsó végeit támadják meg, s egyszersmind a várossal szemben is átkelést színleljenek a folyón, hogy így a nagyherczeg aránylag csekély ereje három felé levén igénybe véve, a bolkhajai kapuhoz semmi, vagy csak elégtelen védelem juthasson.

Október 5-dikén egész nap szokatlan mozgalom mutatkozott a tatár táborban. A palota ablakaiból, valamint a jobb parton levő többi házakból is világosan lehetett látni, a mint a túlparton levő táborból tetemes csapatok válnak ki s mennek a víz mentében le-, és ellenében föl-felé, kétségkívül átkelési szándékkal. A tábor távolabbi szélein elhelyezett csapatok is beljebb vonattak, s az egész összpontosítására irányzott törekvés nyilvánvaló volt.

Egyébiránt Ogareff Iván már előbb sem titkolta a nagy-

herczeg előtt, hogy a túlsó oldalon erős támadástól lehet tartani; és hogy az, értesülései szerint, a város alsó és felső végei felé lesz irányozva. A mi a túlpárti készülétekből ez nap látszott, mind csak megerősítette az Ogareff állításait, s annál fogva még növelte hitelét. Szükséges volt a nap folyamában haditanácsot hívni össze, mely elhatározta, hogy a védelmet a fenyegetett pontokra központosítja, vagyis a földhányások két végpontjára, a hol azok a folyamra támaszkodnak. Ez volt, a mit Ogareff akart, a mire számított; de pokoli terve még többre is terjedt, s a kellő pillanatban egy, minden emberi támadásnál borzasztóbb katasztrófát is szándékozott még előidézni.

Az irkutski örség, valamint a lakosság is, egész nap teljesen és mindenre készen állott. A nagyherczeg és Voronzoff tábornok megszemlélték az őrállomásokat, s a hova szükséges volt, erősítést rendeltek, a Wassili Fédor válogatott csapatja a város északi végén volt elhelyezve, de azon hozzáadással, hogy a hol legfenyegetőbb veszély fog mutatkozni, oda fog rendeltetni. A mi kevés ágyú és tüzérség volt, azt az Angara partján állították fel, hogy a város alatti átkelést, ha a tatárok megkísérlenék, megakadályozzák. Egyébiránt ez a nélkül is lehetetlennek látszott. Néhány nap óta, a nagy hidegek miatt, a víz annyira zajlott, hogy a sűrű jégmenés közt sem hajót, sem tutajt nem lehetett volna kormányozni, s így az átkelést komolyan megkísérteni sem lehetett. Arra pedig, hogy a víz beálljon s jégen jöhessenek át, szintén nem lehetett számítani: s még ha beállana is, lehetne-e a jég egyszerre oly erős, hogy hadtest kelhessen át rajta? Egyébiránt Ogareff Iván jól tudta, hogy a tatárok átkelési kísérlete itt csak színlelt, és arra való, hogy a figyelmet a bolkhajai kapun belopódzkodóktól elvonja.

Az éj egészen sötéten ereszkedett alá. De az ostromlottak nem gondoltak pihenésre; egész éjjel talpon kelle maradniok.

Esti 10 óra tájt a folyam felszíne egyszerre megváltozott. A nagy jégmenés megszűnt s a sűrűn egymást érő jégtáblák lehaladván, újak nem érkeztek helyettök, legfőlebb egy-egy kis darab törmelék jég.

A nagyherczegnek hírül adták a víz állapotának e változását; melynek alig lehetett egyéb oka, mondák, mint hogy a jégtorlat valahol, főlebb a folyó mentén, egészen főnakadt.

Tudjuk, hogy csakugyan így volt. Az a tutaj, melyen Strogoff Mihályt Nadiával az Angarán aláúszni láttuk, a jégtorlaszon akadt fel, s róla Strogoff és Nadia, mint tudjuk, egy jégtáblán menekültek, ugyanez éjszakán, október 5. és 6-ika között.

A jég elasztulásával a folyón való átkelés tehát nyitva állt az ostromlóknak; s a város védőinek jobban résen kelle lenniök, mint valaha. Éjjelig azonban mi sem történt. A tatár táborban ugyan, az őrtűzek kétése világánál nagy sürgés volt észrevehető. Elmúlt egy, el két óra éjfélt után: az ostromlók komoly támadást még sem tettek. A nagyherczeg és Voronzoff tábornok már kétkedni kezdettek, hogy ez éjjel még valami legyen; de azért senki sem feködt le, s várták, mi fog történni.

Olvasóink emlékeznek, hogy Ogareff Iván a kormányzósági palotában, a nagyherczeg közelében szállásoltatott el. Tágas, teremszerű szobája volt ott, földszint; ablakai egyik oldalterrászra nyíltak, mely közvetlen az Angara folyása feletti meredek partig terjedt, úgy, hogy egy kétségbeesett ugrással akár a vízbe vethette magát az ember.

Teljes sötétség uralkodott az Ogareff Iván szobájában. Pedig Ogareff benn volt. Az ablaknál állott. A perczet

OGAREFF AZ ABLAKNÁL ÁLLOTT.

várta, melyben a jelt kell adnia; mert világos, hogy a tatár táborban tőle várták a jelt.

Két óra előtt néhány perczel a nagyherczeg Strogoff Mihályt kerestette (mert csak e néven ismerték Ogareffet a palotában). Egy hadsegéd jött szobájába, hogy őt a nagyherczeghez hívja. Az ajtó zárva volt. Zörgetett; kiáltott is. De Ogareffnek volt esze, hogy nem felelt, sem ki nem nyitotta. A hadsegéd azon jelentéssel tért a nagyherczeghez vissza, hogy Strogoff Mihály e perczen nincs a palotában.

Kettőt ütött az óra. Ez volt a kitüzött percz a tatárok támadására.

Ogareff Iván kinyitotta szobája ablakát, s a terrász északi sarkába kilépett. Az Angara épen alatta folyt.

Ogareff most gyutacsot vett ki zsebéből, meggyújtotta azt, s egy szurokba mártott kőzcsoomagocskához érintette. Mikor az lángot kapott, ledobta a folyamba.

Ah! hát az Ogareff Iván^m rendelkezése volt, hogy az Irkutsk környékén oly bővelkedő naftaforrások terméke ki-merítettett, s roppant tömeg kőolaj öntetett az Angarára. Ezért volt, hogy a tutaj, melyen Strogoff és Nadia és a két hírlaptudósító is volt, kőolaj rétegen úszott, mely a vízzel nem keveredve, könnyebb voltánál fogva annak felszínén terjedt el.

S most e nafta-rétegbe lángot dob!

Ime, így értette Ogareff a háborút. Ha tatárrá lett, hazája s honfitársai ellen, tatár módra is akart háborút viselni.

A kőcsoomag a folyamhoz ért; estében lángja még erősbült, s egy pillanat alatt a folyó felszíne lángba borult; a villanszikra gyorsaságával terjedt a láng a víz színén, fel, le, minden irányban. Két láng özönlött egyik sarktól a másikig; óriási, fojtós, vastag sárga füst gomolygott a lángok fölött; s a kevés jégtábla, a mi a ví-

OCAREFF IS RAISMERT . . .

zen még úszott, mint a viasz a kohón, olvadt el a hőségtől.

E perczben a város felső és alsó végénél egyszerre megkezdődött az ostrom. A tatárság ezrenként rohant a földművek ellen; a védők ágyúi hatalmasan működtek. A part mentében levő faházak pedig tüzet kaptak az égő naftától s növelték az éj rémes világítását.

— Végre! — kiálta fel Ogareff Iván diadalérzettel.

Az ostromlottak két tűz közé szorulva, nem tudva, a támadást verjék-e vissza, vagy az oltáshoz siessenek, a legnagyobb zavarban voltak. E perczben a bolkhajai kapu csaknem egészen őrizet nélkül volt hagyva. Minden sikerülni látszék.

Ogareff Iván visszatért szobájába, melyet az Angara lángjai teljesen megvilágítottak. Kinyitotta ajtaját, hogy a hely színére siessen, arulása végrehajtására. De e perczben egy nő rohant vele szembe, átázott ruhában, rendetlen hajjal, rémült képpel.

Azt hitte: Sangarre; ki jöhetne hozzá?

De a mint szemügyre vette: teljesen ismeretlen idegennek találta. Az pedig ismerte őt, mert rémülten s egyszersmind a gyűlölet dühével szólította nevén.

— Ogareff Iván! — kiáltá e nő.

Röviden elmondjuk, mi történt. Azon perczben, mikor a jégtáblán menekülve, Nadia rémülten elkiáltotta magát — mert lángban látta állni a folyam egész felületét, — Strogoff Mihály karjaiba ragadta őt s a víz alá merült vele. Mint tudjuk, a jégtábla a parthoz közel, s közvetlenül Irkutsk alá ért már, s így a víz alatt, védve a lángoktól, ki lehetett úszni. Strogoff Mihály pár percz múlva céljánál: Irkutskban volt!

Ez sikerülvén, egyenesen a kormányzósági palotába rohantak Nadiával.

Ott elég nagy zavar uralkodott e perczben. Tisztek,

« KI ÖLTE MEG EZ EMBERT ? »

örök, futárok, — jelentésekkel, vagy újabb parancsot venni, tolongtak a nagyherceg lakosztályához vezető folyosón. E tömegben Strogoff és Nadia eltévesztették az utat és egymástól elsodortattak. Nadia ijedten vette észre, hogy nincs többé Strogoff mellett. Rémülten szaladt azon irányban, a melyben őt lenni vélte.

Így jutott Ogareffhez, a kit azonnal felismervén, nevére szólított. Az áruló egyszerre átértette a veszélyt, mely fölismertetésével jár. Nem volt más választása: mint megölni azt, a ki valódi nevét ismeri.

Nadiára rohant. De ez, kezében egy törrel, a falhoz vetette hátát, elszántan, hősileg védeni kezdte magát.

— Ogareff Iván! — kiálta ismét egész erőből, tudva, hogy ez utált név hallatára majd segélyére jönnek.

Ogareff Iván dühösen tört vonva ki övéből, rohant Nadiára, hogy torkán fojtsa a szót. Egyszerre egy erős kéz ragadta meg vállán; felemelte — s aztán lesujtotta a földre.

— Mihály! — kiálta Nadia.

Valóban Strogoff volt, ki a leány hangját megismerve, utána sietett. Ogareff is ráismert az emberre, a kit megvakított. Egy vakkal, gondolá, könnyen elbánhatik; s fölemelkedve estéből, kardját vonta és lesbe állott, hogy leszúrja ellenfelét. Halkan, csendesesen, nehogy egy mozdulattal elárulja hollétét (a vakok éles hallásúak!) összehúzta magát, mint az ugrásra készülő párducz, hogy egyszerre halálra szúrhasse Strogoffot.

Most — ráugrik! De Strogoff a kezében levő kés egy alig észrevehető mozdulatával félreveti a támadó kardját.

— Hah! te látsz! — ordítá Ogareff dühösen.

— Igen! látok! Látom a kancsuka helyét gyalázatos arczodon. Utolsó órád elérkezett. Véd meg magad!

Strogoff még most is párbajra méltatta ellenfelét.

De Ogareff elveszettnek érzé magát. Elképedésében,

rémületében sem támadni, sem védekezni nem tudott. Maga rohant a Strogoff késébe.

E perczen nyílt az ajtó. A küszöbön a nagyherczeg jelent meg kíséretével. Halványan lépett előre a nagyherczeg s megismerte a földön fekvő halottat.

— Ki ölte meg ez embert? kérdé szigorúan.

— Kérdje inkább fenség, ki volt ez ember, a ki itt megölve fekszik?

— Ismerem őt, a czár futárja.

— Nem, fenség! Ez ember nem a czár futárja; ez Ogareff Iván!

— És Strogoff Mihály?

— Az én vagyok, fenség.

TIZENHARMADIK FEJEZET.

Befejezés.

Strogoff Mihály csakugyan nem volt vak, egy perczig sem volt az. Egy tisztán emberi, részint élet-, részint lélektani tünemény elvette az izzó vas vakító erejét. Az utolsó perczen tekintete anyjára fordult, szemei megteltek könnyekkel s a könnyek vize felfogta a tüzes vas hevét, s a mint szeme szaruhártyáján szétfolytak könnyei, ott az izzó vas melegtől párává váltak, elfátyolozták látását, de egyszersmind megmentették szemevilágát.

'Strogoff' abban a perczen átértette a veszélyt, mely fenyegetné az esetben, ha észrevennék, hogy nem veszette el szemevilágát. S azzal a példátlan önuralommal, mely kiváló sajátja volt, nem csak elhatározta, de ki is tudta vinni, hogy vaknak tartsák. Vak akart lenni, míg csak Irkutskba nem ér; vak mindenki előtt; s e feltételét oly szigorúan megtartotta, hogy még Nadia előtt sem árulta el magát, nem mintha ennek hűségében feltétlenül meg nem bíznék, de félt, hogy a leány — akarata ellen is — elárulhatná a megpróbáltatás valamely súlyos pillanatában. Nehéz szerepét, mint láttuk, oly tökéletesen játszotta, hogy a mikor a tatárok által a vak lóra ültetve, ez őt a meredekbe ragadta, később volt a mélybe bukással életét is veszélyeztetni, mintsem hogy elárulja magát.

Csupán egy kivételt tett erős feltétele alól: anyjának, midőn a rémtett mezején fölébe hajolt, megsúgta, hogy nem vak, biztatta őt, hogy ki fogja vágni magát, s el-érendi utazása célját.

Most már megérthetjük, hogy mikor Ogareff Iván, kegyetlen gúnynyal szemei elé tartotta a czár felbontott levelét, ő azt végig elolvashatta és tudta, mi van benne írva, hogy neki a czár öcscsét épen a gaz áruló törébe való eséstől kell minden áron megóvnia.

Mindezt Strogoff néhány szóval elbeszélte a nagyherczegnek, midőn kilétét felfedezte előtte. Elmondta egyszersmind azt is, mi része volt Nadiának s az ő hűségének és bátorságának mind ez eseményekben.

— Ki ez a fiatal leány? kérde a nagyherczeg.

— A számüzött Wassili Fédor leánya, viszonzá Strogoff Mihály.

— A parancsnok Wassili Fédor leánya, — igazítá őt helyre a nagyherczeg, — Irutskban nincsenek többé számüzöttek!

Nadia, kit az öröm gyöngébe tett, mint annyi szerencsétlenség, a nagyherczeg lábaihoz borult, a ki őt egyik kezével fölemelte, míg a másikat Strogoff Mihálynak nyujtá.

Egy óra múlva Wassili Fédor karjaiba zárhatta leányát. Az atya, a leány és a hű barát végre egyesülhettek. Ez volt reájok nézve annyi megpróbáltatás után a legteljesebb boldogság.

A tatárok kettős rohamukban a város ellen visszaverettek, Wassili Fédor kis csapatával az első támadókat megsemmisítette a bolkhajai kapunál, melynek védelmét — ösztönszerűleg magának tartotta fenn a hős lelkű orvos.

Mire a támadók visszaverettek, sikerült a tüzet is elnyomni. A folyékony nafta vékony rétege gyorsan fel-

emésztette magát a víz felületén s a lángok, csakis a folyó partja melletti házakra szorítkozva, megkimélték a belváros utcázasorait.

A khán csapatai még hajnal előtt teljesen vissza voltak verve, s tömérdek halottat hagyva hátra, a túlparton levő táborukba vonultak. A holtak között volt Sangarre is, a vakmerő czigánynő, a ki minden áron Ogareffhez akart jutni, de csak a halálban érhetette utól bálványát.

Két nap folyt le, a nélkül, hogy az ostromlók új támadást kísérlettek volna meg. Az Ogareff Iván halála elvette bátorságukat; ő volt az egész hadjárat lelke; megdöltével ez is dugába kellett hogy dőljön. Harmadnap, mialatt a város védői folyvást résen voltak, megdördültek az ágyúk a szomszéd halmok felől. Az orosz segédsereg megérkezett a tartományból a város fölmentésére. Két tűz közé szorítva a tatárok nem merték a derék ütközetet bevárni s felszedve táborukat, visszavonultak; Irkutsk végre fel volt mentve.

Az első orosz katonákkal, a kik a felmentő sereg előcsapatjaként a városba léptek, jött a mi két régi barátunk: Mister Blount és Mosiem Jolivet, az egymástól elválhatatlan két hírlaptudósító. Nekik sikerült az orosz hadcsapatokhoz menekülniök a jégtorlaton megfeneklett tutajról, mielőtt a nafta lángjai azt elérték volna.

Nagy volt az örömük, hogy uti társaikat, Strogoffot és Nadiát viszontláthatták és pedig váratlanul örvendetes körülmények között: amaszt ép szemmel, emeszt atyja karjai között. A Strogoffon tett tapasztalás Blount Harryval ezt iratta jegyzőkönyvébe:

— Az izzó vas sütése nem biztos szer a látó-ideg megölésére.

Most, a hadjárat be lévén fejezve, a két hírlapíró visszatérhetett hazájába; az egyik a maga hírlapjához, a másik — az ő unokatestvéréhez, a mi, persze, szintén

AZ ELJEGYZÉS.

csak egy hírlap álcázása volt. Az út, az Urál felé, szabad volt ismét. A tatár hadak sehol sem állhattak meg többé a magokat összpontosító orosz hadak előtt. A tél is egész dühével beállt, s a melegebb égálfhoz szokott tatárokat a hideg még jobban megtizedelte, mint az orosz fegyverek.

A dolgok jobbra fordultával Strogoff egy nap Nadiához ment s atyja előtt így szólt hozzá:

— Nadia, kedves hugom, mikor Rigából eljöttél, nem hagytál-e más bánatot is magad után, mint az édes anyád utánit?

— Nem én, — felelt Nadia egyszerűen.

— Így hát leányszived nem maradt ott lekötve?

— Semmiképen sem.

— Akkor hát, Nadia, azt hiszem, az Isten minket annyi megpróbáltatás s oly nagy küzdelmekre nem azért egyesített, hogy valaha még elváljunk egymástól.

Nadia megértette Strogoffot s némán borult kebelére.

Majd atyjához fordult s esdve és pírulva nézett annak szeméi közé.

— Nadia, — szólt Wassili Fédor. — nagyobb örömöm nem lehetne, mint hogy mindkettőtöket gyermekeimnek nevezhesselek.

Ezzel el volt végezve, hogy Strogoff Mihály és Nadia férj és feleség legyenek. A házasság az irkutski székesegyházban kötött meg. Egyszerű ünnepély volt, de melyet az tett széppé, hogy a katonai és polgári osztály nagy részvétellel tódult oda, részt venni a mindnyájok által méltán tisztelt és nagyra tartott Strogoff esküvőjére, a kinek kalandjai egy modern Odysseia legendájává váltak a köztudalomban.

A két hírlapíró részt vett régi utitársaik ez örömmünnepében.

Néhány nappal utóbb Strogoff Mihály és neje, apjok,

Wassili Fédor kíséretében visszaindultak Európába. Ez út, melyet annyi akadály és szenvedés közt tettek volt meg, visszamenőben a boldogság útja volt mindhármoknak. A szelek gyorsaságával utaztak, szánkóban, a hó-sivatag s befagyott vizek síkján tovarepülve.

A Dinka partján azonban, Birskoéval szemben megállapodtak. Fölkeresték a helyet, a hol a szegény Miklóst eltemették volt. Keresztet állítottak sírjára s Nadia még egyszer letérdelt az egyszerű, de hű és becsületes ifjú sírján, a ki életét vesztette el szolgálatukban.

Omszkban az öreg Márfa várta őket az ősi Strogoff-házban. Most örömmel szoríthatta szívéhez s büszkén nevezhette fiának Mihályt és leányának azt, kit az Isten rendelt számára, kit szívében rég leányának nevezett már.

Néhány napot töltöttek Omszkban. Azután Pétervárra tértek vissza, hol Wassili Fédor megtelepedett s híres orvossá lett a fővárosban. Gyermekei csak akkor hagyták el, ha öreg anyjukat látogatni mentek olykor Omszkba.

A fiatal futár bemutatatta magát a csárnál, a ki őt közvetlen szolgálatába vette, s Szent György keresztjével díszítette föl.

Strogoff Mihály később magas állásra jutott a birodalomban. De nem sikereinek, hanem megpróbáltatásainak történetét akartuk elbeszélni.

TARTALOM.

Első rész.

	Lap
I. fejezet. Léstély a palotában	5
II. " A két hírlaptudósító	12
III. " A kikérdezés	19
IV. " A futár	28
V. " A megbízás	33
VI. " Uti viszonytárságok	42
VII. " Nisni-Novgorodban	49
VIII. " Testvérek	57
IX. " Le a Volgán	66
X. " Az éj a fedélzeten	72
XI. " A kazáni kikötőben	77
XII. " Föl a Kámán	84
XIII. " A tarantászon	91
XIV. " Vihar az Uralon	98
XV. " Bajba esett utasok	119
XVI. " A lapályon	121
XVII. " A kihívás	129
XVIII. " A kötelesség mindenek felett	136
XIX. " Átkelés az Irtisen	143
XX. " A sebesült	149
XXI. " Anya és fia	156
XXII. " Az ingoványon	164
XXIII. " Lesben	173
XXIV. " Utolsó erőfeszítés	184
XXV. " Bibliai versek és Béranger-dalok	191

Második rész.

	Lap
I. fejezet. A tatár tábor	203
II. " Anya és leánya	211
III. " A vallatás	223
IV. " Az ítélet	235
V. " Jó barát az uton	245
VI. " Átkelés a Jenisein	256
VII. " Kegyetlen tréfa	269
VIII. " Átkelés a Bajkál-tavon	278
IX. " Két part közt	289
X. " Mi történt ezalatt Irkutskban	297
XI. " A csár futárja	307
XII. " Mi történt az október 5. és 6-ika közötti éjjel	318
XIII. " Befejezés	328

